

12476

9

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KARINTHY

Esik a hó

OSZK

N. M.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

12. 476

KARINTHY FRIGYES
MUNKÁI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KARINTHY FRIGYES MUNKÁI
IX.

ESIK A HÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

KARINTHY FRIGYES

ESIK A HÓ

NOVELLÁK

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

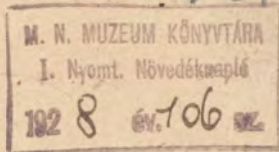

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

12.476/9

I.

Nagyapám szemei sötétek és nyugalmasok voltak, az ajka keskeny és mozdulatlan. Egy félszigetről jött, túl a vizen, hol a félsziget másik része eltűnik a láthatár mögött, ott, hol görbül a föld s a másik félteke az éjbe borul már. Nagyapám ifjú korában bányász volt — egy napon másik és külön tárnára bukkant, amit maga ásott tovább. Ércet talált, a föld mélyében szétverte őket, különös módon izzasztott és pácolt mindent és egy különös és új fémet hozott ki a földből. Nagyapámnak széles, fehér homloka volt. Ez a homlok is egy tárna volt és a csonttégek mögött csákányok és lapátok dörmöböltek és feszegették az agy puha ércét és mély barázdákat ástak, be a homloktól, végig a koponya alatt a nyúlt agyvelőig. Gondolatokat és akarátokat és terveket és kemény köveket ástak a lapátok, oly mélyen, oly mélyen, ahol senki sem járt még. Nagyapám évekig próbálgatta az érceket, forrasztotta csövekben és kavarta ólomedények fenekén. Azután csillogó köveket cserélt be, aranyat vett és próbálta, mit lehet tenni arannyal. Azután vasutakat épített s messzeföldről pénzt hozatott. Nagyapám fejével nagyobb volt mindenkinél és rettenetes hom-

loka volt: félték tőle, nem értették, mit akar. Írtatott erdőt, kereskedett, becserélt mindent, de úgy, hogy a végén ahhoz, amit ő kapott, viszszaszerezte azt is, amit adott érte. Már nagyapám is híres és rettegett és csodált ember volt, rengeteg pénzt halomba rakott s körülzárta magát és körülzárta vele ijesztő és érthetetlen fejét, melynek mélyében, a nyúlt agyvelő mögött, már akkor táplálta apámat. Mikor meghalt, e fejet baltával kellett széttörni az orvosoknak, hogy a velőhöz jussanak: s a velő egy darabban s rengve állt meg a csontgömb eresztékei közt s oly súlyos volt, mint a nehéz föld.

II.

Apámat megfeszült gonddal nevelték.

Fiatalon Párizsba és Angliába került, Mar-seilles ostromában résztvett, izmait és bátorságát ütközetek edzették sziklakeményre. Afrikába ment s az arab napfény sötétbarnára festette bőrét. Visszatérve emberek csoportosultak köréje, mozgalmak indultak, hullámgűrűk verődtek, melyek fellökték őt hátukra. Azt hiszem, apám szónoknak volt legnagyobb: csodálatos szép hangja volt és lobogó, szép szavai. Legendák keringenek arról, ahogy hatni tudott. A fölvert indulatok és szenvedélyek libegő magasságában oly keményen s biztosan ült, mint a pilóta két megfeszült vászonlap között: kezében a kormány, szemei a légörvényekbe fúrva. Azt mondják, szívremegtetően szép volt, mikor beszélt.

Apámnak később tetteiben kellett felelnie azért, amit szavakban hirdetett. Megváltozott

tömegek álltak mögötte és szembe vele: színek és lobogók átalakultak. Apám kevés és elszánt emberrel indult és nemsokára sikerült neki az, ami századokig nem sikerült még hadvezérnek. Egy harmadik országnak érdeke volt, hogy két másik országot ne kössön össze semmi: és apám akkor beszorította koponyáját a kettős hegy-lánc közébe, mely ama két országot határolta egymástól és koponyájával szétfeszítette azt a két országot. A rianás egy földrészt remegtetett meg: a térképen színfoltok futkostak ijedten, nem tudva helyök, hol álljanak meg véglegesen. De apám összefogott néhány szálát s felülről elrendezett néhány vonalat. Ott, ahol nem engedett a föld, hosszú, kék kígyókat eresztett ki kezéből, amik beleharaptak a földbe: minden pikelye e kígyónak egy katona volt. Új sorompókat csinált és határköveket vert le nyílt országutakon. Rettentő kavarodás volt, aztán úgy látszott, minden elsímul, beletörve minden ebbe az új keretbe, amit apám két kemény ujja fogott össze. De közbejöttek a természet erői is: téli fagy s nyári hőség s még a Hold is jött: apály és dagály feszegette a föld merev rétegeit: a néprétegek megfeszültek egymáson s csúszni kezdtek a felső rétegek s egyszerre összeomlott minden. Apám állt és tartotta nyakát: nekidőlt háttal a rombadőlő falnak, nem hagyta magát. S még megmentett egy országot, ahol világra jöhettem.

III.

Huszonnégy éves koromban apámhoz hasonlítottam és nagyapámhoz. A szemeim és szemöldököm ama bányászé volt: szájam és

homlokom apám holt képe körül kísértett. Magas hegyek közül, felhős országból kerültem vissza a városba és csak homályosan láttam az utat. Tudtam, hogy erdőkben, völgyek mögött, kőházak mögött feszülten leskelődnek rám szemek a ravaszul leeresztett szemhéj mögül és feszülten várják: mit akarok majd s mik a terveim. Magam is remegtem az akaratomtól s amaz ismeretlen s lappangó tettektől, melyek bújkálnak már bennem, tudtam róluk, hogy már ott vannak valahol csontjaim és húsom között. Félttem és idegenkedtem magamtól. Nem szerettem nézni az izmaimat: oly fenyegetően duzzadtak s vonaglottak a síkos bőr alatt. Mint megfeszült íjját és túrtelített leydeni palackot: úgy hordtam magamat — kellemetlen és viszolygó érzéssel, elfordítva a szemem.

Mikor a városba visszakerültem, őszt volt. Falvakból és tavak mellől visszatértek az emberek, az uccák bizseregtek, szikráztak a ruhák. Délután erősen kisütött a nap, kabátomat felküldtem és sétáltam én is. Üntam magam és ez oly jó volt, oly csöndes. A bástya mögé kerültem le, a folyó túlsó partján. Eszembe jutott egy írás, melyben apámról olvastam. Akkor, a népek csatája előtti napon, amaz eszeveszett s végső robbanás előtt: apám itt e bástyafal megett sétált, úgy mint én, csöndes és megbékélt szívvel. Feljegyezték, hogy vörös volt az ég, alkonyodott s hogy apám a bástya túlsó végére érve, megfordult s percekig nézett szembe a lemenő Nappal.

Hat óra volt. Megfordultam, mosolyognom kellett. A bástya mögött vérvörös volt az ég s kemény körvonalakban váltak el a szögletekbe futó kövek. Az egyik kövön egy asszony állt és

típegve, aggodalmasan nézett maga elé. Talán félméternyi magasság lehetett, amin le akart jutni. Tanácstalanul nézett körül.

Néhány perc múlva vettem észre. Odamentem és a kezemet nyújtottam. Fogja meg, mondtam.

Megfogta és leugrott a kőről. Kérte, hogy kísérem végig a lépcsőkön és míg kísértem, beszélt. Férjéről beszélt nekem és valami hosszú, uszályos ruháról, amin sötétsárga szalag húzódik végig s melynek uszálya a lépcsőkön oly szépen folyik le, mint egy hullám. Tubarózsáról is beszélt, úgy értettem, hogy a tubarózsának az uszály végén kell lenni s a szoknya körül. Erről beszélt sokat s hogy a tubarózsából most már parfümöt is csinálnak.

A lépcső végén megállt, nyugodtan mosolygott s megint zavarba jött. Ránéztem s fáradtan vártam.

— A cipőm, — mondta — a cipőcsokrom kioldózott megint... borzasztó...

Egy lépcsővel álltam feljebb. Lehajoltam és ő föltette lábát arra a lépcsőre. A csokornak két kioldózott végét fogtam meg s össze akartam húrkolni. De nem ment: nagyon lent volt a cipő két utolsó gombja s a szoknyát nem hajtotta vissza eléggé. Egy percig babráltam ezzel.

— Nem megy... hallottam idegesen és türelmetlenül, magasan a fejem fölött... Hagyja, kérem... Lejjebb kellene...

Egy kicsit lejjebb hajoltam. A vér arcomba futott s felszaladt homlokomon. Csigolyám megroppant. Mi ez, mondtam s egy kicsit ösz-szeszorítottam a fogam.

Most majdnem a gombig tudtam húzni a csokrot. Már majdnem összekötöttem, de érez-

tem, hogy a másik vége ki akar csúszni ujjaim közül.

— Nem megy... hallottam újból.

— Mi ez, mondtam. Nem tudom megkötni?
— és összeszorítottam a fogam. Egy centiméterrel kellett volna még lejjebb hajolnom. Állam mellemnek feszült. Sötét hullámok lobogtak lábaim felől: egy rettenetes vérhullám. Már akkor tudtam, mi lesz. Megpróbáltam, le tudom-e hajtani másik lábam, mely a lépcsőbe akadt. Kinyitottam a szájam... valami szánszalmas dadogás nyöszörgött kifelé... kegyelmet akartam kérni, síránykozva s rettenetes rémülettel szívemben... de már késő volt. Csigolyám még egyet roppant, siket és pattanó hangot adott. Még hallottam a távolodó dobokat peregni. A vér szányamon buggyant ki először. Lassan eresztettem el fejem és odafektettem a kőre.

Így halt ki családom.

Esik a hó.

Hat órákor ébredtem és lementem az utcára. A folyó felől szél fútt. Apró és éles szilánkokban havazni kezdett: mereven kinyújtottam karom és libegve ütköztek tenyerembe a pihék, egymásra rakódtak, görcsösen összefagytak és akkor halvány, fehér réteg borult csuklóm csontjaira. Leráztam és a sikátor felé fordultam.

— Az első hó, — mondta mellettem egy alacsony ember egy másiknak. Szőke, petyhüdt férfi, mohón, előretolt alsóajakkal és fontoskodva beszélt: valami kérdést, vagy gondolatot magyarázott és igen ragaszkodott hozzá. Mikor elhaladt előttem, árnyékom lábtól fejig végighúzódott rajta: hogy arcáig ért az árnyék, egy pillanatra sárgán és vigyorogva megvillant koponyája, üres szemgödrökkel, betört orral, penészes varratokkal fölül.

Csikorogva ásítottam, ez nem volt jó. A hó tetszett, fehér és tiszta hó, okosan beszéltem a hóval. Cigarettára gyújtottam, a hó elé tartottam a kék, hideg parazsat. Most megint nem tudtam, hova menjek; két bordám közé süllyesztettem a kezem és odaszóltam a szélnek, mert dúdolván és fütyürészve akkor jött a szél. Halod-e szél, hova sietsz. Ülünk le és beszéljünk okosan, unatkozom. De a szél nem felelt: a Szí-

nésznő szagát vitte, mérgesen belefüttyentett a fülembe, toporzékolt, arcul legyintett. Bolond vagy, mondtam neki, mit akarsz a pofámtól. Hát menj csak akkor, rossz vége lesz ennek, — nekem ugyan nem kell az a szag, viheted. Unatkozom és okosan szeretnék valakivel beszélni: valakinek szeretném elmagyarázni, hogy ne fusson úgy, hova a ménköbe fut úgy — üljön le és feküdjék le és ne acsarkodjék: legyen okos, majd én betakarom és lefekszem mellé és szépen kiegyenlítünk mindent. De ti mind örültek és unalmasak vagytok és rosszak vagytok hozzá: össze-vissza rohantok és mind belém ütköztök.

Felhajtottam a gallérom és amint lassan, rosszkedvűen és dideregve végigmentem a téren, egyre ismétелgettem, a szemgödrön becsapó havat forgatva koponyám üregében: unatkozom, unatkozom. A járda szélén begörbült s dermedt lábakkal vén gebe állott egy kocsi előtt: ez megtetszett, elkezdtem beszélni neki és ő zöld lószemekkel nézett. Nézd, magyaráztam neki, egy léggel beszéltem ma és egy verébbel: ezek okosak és értelmesek, aránylag a legértelmesebbek — a veréb rögtön helyeslően bólintott és lefordult a fáról és szépen, engedelmesen fölnyujtotta a két lábát — a légy se ugrált sokat, vigyorgott és leszédült a tenyerembe, ide. Hát nem látod, hogy esik a hó? Hiszen ez utálatos lehet, mikor azon a vékony szőnyegen lecsurog.

Gyű te, gyű, mondta a kocsis és a ló nyiszegve nekifeszült. Poroszkálni kezdett, de én makacsodtam, futni kezdtem a ló mellett és beszéltem neki tovább. Ugyan, ugyan, te is futsz már. Valami csokrot, nagy csokrot cipelsz a

Színházhoz, mert premier lesz, a Színésznő játszik. Ugyan, ugyan. Attól a pár ostorütéstől futsz úgy, nem szégyelled magad? Mit harmonikázol ezzel a sípoló tüdővel? Mit tremolázol ezen a négy vékony, patás pálcán. No, ugyan, no, feküdj le már szépen. Hó, te, hó.

A ló meredten, dülledve futott. Gyű, te, gyű, mondták neki, verték, jobban akart futni nálam. Hó, te, hó, mondtam, ostoba, ostoba állat. Elébe léptem, gáncsot vetettem neki, térdrebukott, aztán nyihogva kinyult a földön. Köréje álltak, nem akart megnyugodni, folyton rugdalt még. Birkóztam vele és hempergőztem a földön: dühömben sírtam, hogy nem akarja abbahagyni, végre benyomtam öklömet a torkába, akkor elcsöndesedett.

Otthagytam a tömeget és lassan, nyugodtan végigsétáltam a boulevardon. Köd ereszkedett és az ívlámpák úgy égtek a ködben, mint fénylő gombolyagok: belül, koponyám tulsó falán halványan reszketett ez a fény. Félhét volt, unatkoztam és kíváncsian kukkantottam be a kapuk alá. Egy sárga és didergő filozopter meglátott, arcomba nézett és megismert: — egy ideig sompolygott is utánam és motyogott valamit, esekorról, a színházról, de nem fordultam meg, úntatott. Befordultam egy mellékuccába, a kocsmába leültem. Verekedés lett, részegek kést mártogattak egymás testébe. Közbeléptem és rendre intettem a leghangosabbat, vállára tettem a kezem (emberrel ritkán vitatkozom, ők már rég nem értenek engem) és határozottan szóltam: elég. Csöndet akarok, esik a hó.

Hideg pászmákban fény hullott a körúti kávéház ablakaiból. Lehajoltam és ennél a fény-

nél vizsgáltam a havat: két centiméternyire emelkedett. Szép, puha, ondulózus takaró volt most már, sűrűbben libegtek a pihék és puhábban tűntek el a takaróba. Megelégedetten bölintottam és visszaléptem: öreg ember jött szembe, valami bankárféle volt s szuszogva, de gögösen és kidugott hassal fujtatott. Ujjnyi aranylánc a hasán, a szemei kicsik és kocsonyások a vénségtől. Ékszertokot vitt és vastag szája a színésznő nevét pöfögte. Háromszor is kellett intenem, míg észrevett. Megállt és hülyén nézett rám.

— Mit akar? — kérdezte.

— Semmit, — mondtam és levertem cigarettám széléről a havat. — Esik a hó. Menjen haza és feküdjék le.

— Mit akar? — hebegte, fakószínűre vált arccal, szétesett ujjakkal. Vállára tettem a kezem.

— Semmit. Nem érti? Esik a hó. Igazgató úr nagyon sokat evett már: elég lesz már, igazgató úr. Nem szép maga ebbe a szép fehér hóba. Menjen haza és feküdjék le. Nem érti?

Otthagytam. Nekitámaszkodott a falnak és gallérjába esett feje dülledten meredt utánam: leesett ajka még leffegett, mintha kérdezni szeretne valamit. Egy perc múlva, mikor visszánéztem, láttam, hogy két kocsis hogy segíti be egy szédelő fiakkerbe.

Fölmentem a klubba és néhány politikussal beszéltem. Nagy jeu volt a bakkterembe: tartott tétekkel adtam a bankot. Kevesen voltak, mert premier ment a Színházban — ezek is arról beszéltek. Eleinte kicsibe játszottunk, de tizenháromszor ütöttem kilencet és a bank húsz-

ezerre növekedett. Széles mozdulatokkal kidobtam a kártyát: most a pointeurök nyertek. Azután megint tizenháromszor ütött a bank. Kivettem a croupier kezéből a pénz-lapátot és magam húztam be mindent. Magos halom sárga, kék és vörös zseton sodródott egybe, guruló aranyak és libegő, kék bankók. Futtában néhány húsdarab rémlett a gőzölgő és kusza halom közepén, néhány ólomgolyó gurult. Mindent behúztam. Rettenetes hőség volt, izzadság gyöngyözött az arcokon.

— Tartott tétek! — kiáltottam. — Életéveket is elfogadok. Dupla vagy semmi. Senki többet? Kilenc a banknak.

Néhányan lefordultak a székről. A szélroham egyszerre betört egy felső tükörablakon — átfütyölt az asztalon és eloltotta a csillárokat. Fehér papírszeletkéek kavarogtak fel a zöld posztóról és libegve szállingóztak a földre. Mindent behúztam, felálltam és odaintettem a szolgát.

— Esik még a hó?

— Igenis, méltóságos uram.

Vacogva jött vissza. A hó negyedméternyire állt a kapu előtt.

— Rendben van. — Felhajtottam bundám gallérját, keresztülléptem a földön heverő játékosokat és lassan lementem a lépcsőn. A fiatal politikust lent találtam a kapu előtt: kabát nélkül, kuszált hajjal szaladgált és kocsí után kiáltozott. Ökölnyi pihékben esett a hó és sziszegve muzsikált a szurokfekete éjszakában.

— Merre megy? — kérdeztem a fiatal politikust.

— A kaszinóba kell még rohannom, — haddarta szelesen. — Még ilyen havazást életemben nem láttam. Nem tudok kocsit kapni. Mindent elvesztetem.

— Jöjjön, elviszem szánon.

A tülkös, fekete autó-szán hirtelen odakanyarodott; beszálltunk. Sötétsárga ívlámpák fényében jajongó tülköléssel lódult neki a hónak. Recsegve verődtek össze a nehéz csontkerekek. Jól éreztem magam.

A fiatal politikus hadart.

— Most nem tudom, mennyi időm van még. Mindent elvesztettem. Tudja, belementem ebbe a seriesbe. Bement hússzezrem, aztán tíz évet raktam föl, az is. De nem baj, még csinálunk valamit. Most bemegyek a kaszinóba, összehajszolok még tízezret, avval holnap én adom a bankot, mindent visszanyerek. Ugyan, csak nem hiszi, hogy kétségbeesem.

A kezeivel kalimpálva folytatta, egész testét rázta a hideg.

— Nevetséges, összeszedem azt a kis pénzt. Borzasztó, még a kabátomat is ottfelejtettem a klubban. De nem baj, ma van a premier, holnap délután elmegyek a Színésznőhöz, sárga sellyemszalón, nagyon jó meleg. Mert ez már ki van csinálva, egy kis pénz az egész. De persze, igaz, azt a pénzt meg kell szerezni. Meg kell csókolni, az még hátra van, nevetséges. Borzasztó gyönyörű göres lesz az holnap.

Egy marék hó verődött be sziszegve. Marokbafogva odaszorítottam a szájához, mely forró volt és remegett.

— Ezt csókold meg.

A szán hangtalanul, kígyózva futotta át a sikátorok labirintusát. Alagútba futottunk be, keresztül-kasul száguldoztunk. A folyó túlsó partján lerombolt tetejű házak üres kapuin berohantunk, üres és tetőtlen szobákon keresztül, melyekben méternyire állt a hó.

— Ezt csókold meg, — mondtam én neki. — Nem fehérebb ez, nem síkosabb ez, mint az a bőr?

És beszéltem hozzá a kongó és üres szobák hörgésével.

— Hiszen jó és fehér. Drága, fehér hó, hogy süpped. Mindig magasabb lesz, mindent ki-egyenlít. Nem jobb ez a te füledt szájadnál? De milyen jó lesz elfelejteni, milyen jó lesz, milyen jó lesz neked elfelejteni ezt a görcsöt a szívedben és azt a görcsöt a sárga szobában, milyen jó lesz.

De fuldokolva és köpködve küzködött és fújta szerte a havat, amit belegyömöszöltem. Átkozódott és sípoló kusza szavakban valami olyasmit hörgött, hogy most már tudja, én szeretem a színésznőt, én akarok elmenni hozzá! holnap, azért csaltam el őt szánon, és azért akarom megölni. Aztán megnyugodott és elfelejtette ezt a nevetséges vádat — széthúzódott a szája és szégyenlős mosollyal nézett rám — és én mondtam szánakozva »hát nem jobb volt ezt elfeledni?«

Egy lábbal emelkedett a hó. A mentőkocsit egészen a klinikáig kísértem: átmentem a folyosókon és beléptem a műtőterembe. Az egyik asztalon ottfeküdt már a filozopter, akivel fél-óra előtt találkoztam. Szájpadlásába ment a a golyó és most vaspecekkel feszítették ki a száját, hogy a kutasz hozzáférjen — nem lehetett

elaltatni, éhezéstől elgyöngült szervezete nem bírta ki a kloroformot. Két asszisztens fogta a fejét: a tanár csendben dolgozott a szétmarcangolt fejben. Odaléptem. Mikor kifordult szemei megláttak, hirtelen abbahagyta a vonítást, mintha elvágták volna. Egyetlen rángás futott át a testén.

— Beszélj, — mondtam és marokrafogtam a szívét. — Hallgatlak.

A szív görcsösen vonaglott kezeim között, kétszer ugrott, hogy szétrúgja ujjaimat, aztán elcsöndesedett.

— Mit akarsz?

— Mutasd meg, egyszer még, — dobogta dacosan.

— A száját és azt a nedves és lihegő árkot a szája körül, mikor oldalt rámnéz a forró kocsiból.

— El fogod felejteni. Esik a hó. Elfödi a dombokat.

— Nem igaz. Vonaglani és vérezni fogok a dombok alatt. Szétpeckelt szájam egy rettenetes harapással a szálkás deszkába tapad. Egy elfojtott ordítás lesz a torkom. Mutasd meg. Hadd búcsúzzom el.

— El fogod felejteni. Szépen, oldalhajlott fejjel feküdsz és a koponyádban sötétség és csönd duruzsol. Zöld moszatok függnek befelé, a koponyafalon. Esik a hó.

— Mutasd meg.

— El fogod felejteni. Nem is lesz többé. Kinyilik a görcs. Nem is volt soha.

A szív tompán lihegett.

— Akarsz még mondani valamit? — kérdeztem jóindulattal.

— Igen, — lihegett a szív és könny szivár-

gott. — Mutasd meg az erdőt, a lemenő napban, ahol tíz év előtt álltam és hittem, hogy enyém lesz s a fenyők teteje vörös volt a lemenő naptól — hadd búcsúzzam el az erdőtől.

— El fogod felejteni.

— Hát mutasd meg legalább azt a tükrozt, amelybe egyszer belenéztem és láttam a szájam vonaglani és az ő szájára gondoltam — hadd búcsúzzom el a tükörtől.

— El fogod felejteni. Untatsz.

— Hát mutasd meg a kígyózó fényfoltot a zöld tó vizén, ami ott vonaglott a vizen, mikor arrafutott a csolnak és én ráhajoltam a vízre, hogy megcsókoljam a foltot — el akarok búcsúzni a kígyózó fényfolttól a vizen.

— El fogod felejteni. Ostoba vagy. Elég.

Egy csont recsegve repedt meg a szájpaddásban a fej megrándult és hörgés szakadt ki a szétfeszített szájból. A fiú úgy megrántotta kezét, hogy a kötelék lepattant. A tanár hirtelen kivette a kutaszt és feketekávéát öntött a szájba. Aztán a szív fölé hajolt.

— Vegyék ki a pecket, — mondotta. — Nem bírta ki.

Egy asszisztens kirántotta a pecket. Barna lé csurgott az összeleffenő kék ajkak közül. A lebillenő fej kibontott egy karbolos üveget és nehézszagú folyadék csurgott le a földre. Megnéztem az órám: tíz óra volt. Még jókor érkezem, mondtam magamban, még jókor érkezem a második felvonásra.

Átmentem a parterre széksorai közt. Csakugyan a második felvonás vége felé közeledtek: ott, ahol a zenekar halkan és ravaszul beleszól a párbeszédbe. Leültem egy székre, de nem ma-

radtam ott. Végigmentem a folyosókon és benyitottam az első proscénium-páholyba, ahol a szerző ült egyedül. Dermedt volt az izgalomtól, gomblyukában vörös szegfű égett. Szórakozottan rázta meg kezemet, aztán nyitott szájjal fordult vissza a színpad felé. Leültem mellé és kezembe vettem a látesövet.

— Esik a hó, — mondtam.

— Igen, — súgta fojtott és forró hangon s halkán nevetett — a hó lerakodik majd a hájára, mikor hazamegyünk. Nézzed most, ennél a mozdulatnál, amint szembefordul a csábítóval. Ez az asszony. Neki írtam a darabot, azt hittem, én ajándékozom meg vele s most íme, most úgy adja vissza nekem, mint valami új és ismeretlen ajándékot: életet a halott és holt anyagért cserébe, amit tőlem kapott. Ez az asszony. A szeretőm. Ezen az estén az enyém lesz, — ezt játssza most a színpadon.

— A hó elfödi.

— Nézzed. Ő a mámor és dicsőség. Elakadt torokkal és a gyönyörtől kifordult szemekkel mered rá ez a bolond tömeg is. Nem látod: ő az élet és ő a diadal. Én vagyok a szeretője. Így számítottam ki, ravaszul és szívósan harminc év emésztő lázában, így számítottam ki ezt az órát; forró bársonyokkal és tapadó selymekkel, melyekbe villanylámpák fehér tüze és csiklandozó zeneütemek törnek. Selymekből, bársonyokból, ájuldozó muzsikából és forró parfümökből úgy építettem harminc évig a dagadó lépcsőt, hogy végre elérjek az ő meztelen bőréig és megékelhessem. Így számítottam harminc éven át — ez szép munka volt.

Bólintottam.

— Ez szép munka volt: — igazán — mondtam neki. — De most esik a hó. És most tégy úgy, ahogy szép és becsületes munka után te, szűnk: nyujtsd ki messze két göresös karod és ásíts hosszan és nyujtózkodj hosszan — és húnyd be csöndesen a szemed és légy boldog, hogy elfelejtheted ezt a munkát. Mert én most onnan jövök, ahol szűkölve és nyöszörögve halnak meg a szerelemtől — és bizony mondom, hálával szorítsd meg a kezem, hogy nem bosszultam meg jobban, amiért nem láttál úgy, ahogy én mindjárt látni fogok.

Átléptem a páholy peremén, a kialudt csiláron keresztül: tapsvihar tört ki éppen s egy pillanatig a felvert léghullámokon libegtem. Keresztülhúzódtam a színpadon, ráfeküdtem egy mattselyem ellenzőre és megvártam. A kulissza mögött sötétarcú, plasztronos férfi állt, néhány lépésnyire tőlem. Valamelyik jelenés vége volt: s egyszerre, parfümös csipkék közt a kulisszák mögé suhant be a Színésznő. Egy halk és suhanó mozdulat történt: megfordult, visszahúzódott, meglátta a sötétarcú férfit, aki keresztbefont karokkal fordult el, még mielőtt a Színésznő megjelent. Visszahúzódott, toppantott, megérintette, intett neki. Egy percre összevillantak: — a férfi riadva lépett hátra.

— Nem! — lihegte.

— Igen, — hallatszott súgva, majdnem ugyanabban a pillanatban. Az ajkak megvonaglottak.

A nő felemelte fejét; alulról látszott a bigygyesztett, hideg szája. Még egy vonaglás — aztán egész testével elébeesett a férfi, — a nő hirtelen kipattant és felsőtestét visszavetette. Csi-

peje hullámszíni kezdett: arca megnyult, szemei ködbeborultak és eltorzult szája a gőg hideg mosolyában hirtelen megfagyott. Arcába néztem: összenéztünk, én üresen és várakozva — ő torzan és rémületes vadsággal a mámortól, a dicsőség, szerelem és gyilkolás hármas mámorában, mely úgy lobbant fel körülötte, mint a tűzörvény. Mi ketten, mi ketten összenéztünk a férfi teste fölött.

— Elég, — dörmögtem, pirulva és szégyenkezve — elég. Ez már igaztalan.

— Elég, — mondtam újból. — Elég lesz. Esik a hó.

— Elég, — mondtam én, sötét gyűlölettel — elég lesz. Hadd abba. Én gyűlölt ellenségem, hazugság, hadd abba. Hadd abba, betegség. Hadd abba izgató és viszolygó lüktetésed, égő daganat a föld hideg testén, melyhez viszketve és viszolyogva újra meg újra hozzányul a föld: — hideg teste, melyre hó esik. Mikor gyógyulsz be?

— Elég, — ordítottam arcába süvöltve és nem bírtam tovább a hőséget: sötét gomolyok viharoztak arcomba, szavam eltikkadt — öklömmel zúztam be a tetőt és kilőveltem magam az éjbe. Vihogó pacsmagokban kavargott a hó odakünt, átesapódtam az uccákon, a szél nekivágott egy háznak, onnan feldobott a szembelévő torony tetejére. Hahó, halihó! A hó koponyámba gyűrődött — süvöltve forogtam át felhőkupacokon, mezők fölött, hol éjben és hóban farkasok vonítottak utánam. Árnyékom végigesett a hosszú, hegybefutó félszigeten, túl a csúcson az óceánba lógott, melyen mint hideg libabőr borzongott végig a vékony

jégkéreg. Ellöktem magam — a túlsó oldalon egyszerre halvány s derengő napfényben felködlött Afrika karcsú körvonala — mikor utoljára visszanéztem még az Éj üregéből, a Gömb már messze rémlett alattam, ferdén libegve a sötétség végtelenében, kétoldalt, a sarkoknál, két fehér folttal. Két fehér folt, befolyva a szürke és sárga tömegbe, símán és síkosan pörög s észrevétlen terül ki s nagyobbodik s észrevétlen közeledik két egyre nagyobbodó kör s végre közepütt összeér.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Két verssor között.

Er wirft den Handschuh ins Gesicht
»Den Dank, Dame, begehre ich nicht.«

Most itt vagyok. Az a súlyos, meleg vérhullám, ami imént egy másodperccel a fejembe zúdult, hirtelen visszahúzódott most és most nagyon halovány és nyugodt lehetek. Nyugodt is vagyok, mert tisztán és derülten és nagyon élesen kell látni, két szemeimnek. Két másodpercet fel kell osztanom három részre: — lassan és erősen oda kell mennem a kör közepére, kicsit balra az egyik párdüctől és inkább az oroszlán felé — most lassan le kell hajolnom, egy nyugodt, egyszerű ívben, két ujjal felveszem a kesztyűt, — megfordulok és egészen ugyanolyan léptekkel — ó, ez a legfontosabb! — egészen ugyanolyan léptekkel visszamegyek a rácsig.

Egészen bizonyos vagyok és világosan látom, hogy nem bánthatnak. A sárga lompos és szennyes oroszlánfej most közelről néz rám: csipás, hunyorgó szemei vannak és a vörös pófája csupa ránc. Itt tudnék állni és megszámlolni a bajusza szőrszárait. Nagy, nehéz állat és súlyos szaga van. Éhes, ó éhes és kétségbeesett, — szegény, szegény kiéhezett oroszlán! Rám néz. Ha egyetlen lépésem félmilliméternyivel gyorsabbá válnék a másiknál: ha egy másodperccel hamarabb fordulnék meg s haj-

szálnyit rándulna kezem vagy a szemem akkorát rebbenne, mint egy szúnyog szárnyának csapása: — úgy robbanna rám, mint kipattant acélrúgó s egyetlen harapással szétmorzsolná a fejem. De én ezt tudom. Szegény, ostoba, ostoba oroszlán!

Én ezt tudom. Most felveszem a kesztyűt: egészen lassan és nyugodtan. A szemeimet mereven le kell szegezniem a porondra és ugyanolyan mozdulattal kell, hogy visszalendüljek. Fekete bőrkesztyű, három gombbal. Ismerlek. Ha már egyenesen fogok állani majd, parfümöd orromba csap: tudom, milyen parfüm: Coeur de Jeanette. Ezt külön kell megfigyelnem majd.

Most háttal vagyok a másik párdueknak és néz. Még lassabban kell mennem, mint ahogy elhatároztam, mert bársonyos talpát egy lágy, egy gondolatnyi, egy nesztelen árnyalattal beljebb húzta s fényes agátkarmait könnyedén felemelte a levegőbe. A következő másodpercben, ha addig tudom még akarni, tudom akarni ezzel a feszüléssel ezt a halálfekete csöndet köröskörül... ha a második páholy ötödik fülkéjében az a fiatal, cataniai leány nyitott, eltorzult szájával addig el nem ordítja magát... ha meg nem botlom ebbe a kis halomba itt a lábam előtt és ő felsége el nem ereszti azt a bársonybojtot, amit görcsösen megragadott a kezével, amikor lejtöttem... akkor én a következő másodpercben a rácsnál leszek.

Lassan, nyugodtan megyek fel a lépcsőn. Zavaros ordítások süvöltöznek, tolakodnak köröskörül. Mutatnom is kell, milyen nyugodt vagyok. Mi ez? Csönd van belül. Azt hiszem, most nem lélekzem már és talán nem is fogok

többé lélegzeni, milyen jó így. Ez a nyugalom. Ez a béke. Ez most már örökké így lesz.

Ezek itt ordítottnak körülöttem. Nyitott, nyirkos szájakat látok, olyanok, mint a sír és kezek hadonásznak a levegőben, de nem hallok egy szót se. Most megint elborította arcomat a vér, ez is jó. A második páholysorba kell fölmennem, az még soká lesz, amíg én odaérek. Itt van a kezemben a kesztyű és a zavaró hangok közepett enyhén, fájdalmas lendüléssel lódul neki lelkemnek a Coeur de Jeanette álmata illata. Odafönt, a lépcsősikátor tetején nyüzsgő, tarka gombolyag közepén, kipirult arccal, félig nyitott ajakkal vár rám az asszony: — viszem a kesztyűt.

Viszem a kesztyűt. Neki is ilyen illata van, mint ennek a kesztyűnek itt — ó Coeur de Jeanette, te édes, te lágy! Az ő mellének is ilyen illata van és ilyen illata volt az ő szemének is a sajgó, félhomályú szobákban. Vajjon mit kellene tenni most? Talán letérdelni előtte és megcsókolni fekete szoknyája szegélyét és zokogni, itt, a tarka, gomolygó, kavargó, ostoba sok ember előtt, mintha egyedül volnánk. Vagy szótlanul átadni néki téged, fekete kesztyű, fekete lobogó — és visszatérni szótalan a párducok közé és lefeküdni... Vagy megcsókolni kesztyűtlen kezét, mint mikor egyedül ültünk a páholy enyhe homályán... régen... régen... tegnap. Lágy, illatos kezét, símogató kezét... lágy, illatos térdeit, jó térdeit. — Ó unalom! Ó csönd! Milyen messze van mindez. Honnan jöttem én?

Meg akart ölni. Tudtam már rég, mosolyogtam rajta. Megölhetett volna szerelemmel is: karjait átkulcsolhatta volna nyakamon és

megfojthatott volna. De neki így kellett; látta volna sikamlós húsomat, amint a fenevadak marcangolják és látta volna kibuggyanó beleim — s gonosz, irtózatossá testén izgalmak vonaglottak volna végig... végig a combján... e látványra... s leroskadhatott volna véres, szétzaggatott holttestem fölé, hogy vad görcsökből és sikoltozva öleljen át... eszelősen kiáltozzon, hogy meghaltam érte... Ó undor! Ó unalom!

Mi ez? Mintha zene szólna a távolból. Még mindig nem vagyok ott. Igen, véres testemen feküdt volna s átölelte volna a testet, amit elhárított magától, csiklandós nevetéssel, míg élt. Meg akart ölni. Nyugtalan, húsos kezeivel bele akart nyúlni a végzetembe. Végzetembe, mely úgy zeng most felém, mint távoli tengerek zenéje. Ostoba, senki. Asszony.

Ostoba, vonagló test. Ostoba, vonagló vágyak. Ostoba. Én a mélységből jövök, a végtelen csöndből és az ismeretlen küszöbéről jövök, ismeretlen vizek felől — és ő vonagló vággyal, apró dobogásokkal, kinyújtott, kurta karokkal vár engem odafönt a lépcsősíkátor tetején. Meg akar csókolni engem. Át akar fonni a karjaival. Át akar fonni a lábaival. Meleg akar lenni hozzám, füleddt, szorongó hőséget akar belémnyomni — belém, aki a süket Nyugalom jégbarlangjából buktam föl ide. Asszony. Démoni. vész, kárhozatos asszony! Milyen nevetséges.

Hol voltam? Hol vagyok? Valahol ablakot törtek és most hideg levegő csap keresztül a pállott, forró folyosókon. Messze szalad vissza a horpadó láthatár és végtelenbe tágulnak most a magányos mezők. Távoli hegyek láncain bükös rengeteg árad. Nehéz görcs bomlott föl a

vajudó gomolyagban és most süket, boldog pihenés következik. Nyugalom, béke! Szabadság, erő és igazság tengere, magány! Hiszen e gomolyag fölött az ég tiszta harangja terül és nyugalmas csillagok várnak és figyelnek a szelíd messzeségben, mint egykor az apai ház udvara fölött. El tudtam feledni? Magányos tenger vagyok és körülfogott engem a szabad, a boldog, a halálos egyedülvalóság. Távol tengerek diadalmas zenéje — hideg és szelíd zene a zavaros és buja akkordok után. Ó értelek! Ó meggyek!

Ki ez az asszony? Mit akar eltorzult arcával, lázas szemeivel? Én amonnan jövök. Mi ez a fekete, forró, erősszagú és vonagló patkány itt a kezembe? Vágjatok a képébe a cudarnak! Meg akart ölni!

Ostoba asszony. Nem kell a jutalom.

I.

Két hét mulva, egy délután, háromkor kelt fel megint és elhatározta, hogy mégis kívánszorog. Ezek a napok különben így teltek el: három óra felé felkelt, megebédelt a vendéglőben, sokat evett és nehéz ételeket. Azután felment újra és egy régi angol regényt fordított este nyolcig, amitől kábult és zavart lett — azután egy külvárosi kávéházba ment el, ahová azelőtt sohase szokott járni és képes lapokat nézett és zenét hallgatott, megint sokat evett vacsorára, hazament, lefeküdt és könyveket rakott maga elé. De a betűkből nem látott semmit. Elfújta a lámpát és akkor halálos csend következett a néma és fenyegető bútorok között. Amint hanyatt feküdt, kinyújtott, hideg lábain alul indult meg a remegés: lassan terjedt, oldalt, fel a szívéig, a nyakán keresztül és végre a fogáig ért — s a csöndet zúgó szoba odvában akkor halkán, egyenletesen kezdett el vacogni és figyelte, hogyan verődnek össze a fogak, mindig hangosabban és ütemesebben. És vacogás közben mindig ugyanabban a mozdulatban látta a feleségét: amint este a hídnál, még hirtelen, keményen és elszántan nyújtja a kezét és vonagló szája a kérlelhetetlen dacban és gyűlöletben egyszerre elfehérül. »Tovább

már ne kísérjen: kocsiba fogok ülni.« És mindig ugyanaz az elviselhetetlen és gyötrelmes érzés jelentkezik, együtt ezzel a képpel: hogy milyen rettenetesen sajnálta akkor, hogy a felesége hirtelen és keményen elment, nem szólhatott még néhány szót legalább, meleg, áradó szavakat: hogy hiszen nem kell gyűlölködve és ellenségesen elválni, hiszen nem akar tőle semmit és neki akar adni mindent, hogy bebizonyítsa! nem kell őt gyűlölnie. S milyen rettenetesen sajnálta, hogy nem sírhatott, vagy nem csókolhatta meg a kezét, egy udvarias és gúnyos mozdulattal, vagy ilyesmi. Vagy kérdezhetett volna valamit, vagy megüthette volna. De ő bénultan és szótlanul elhagyta menni és még állt egy darabig, utána nézett, nem hívta vissza.

Mostanában úgy érezte, hogy azok a szavak akkor torkán akadtak és azóta fojtogatják. A vacogás is ebből a hidegből áradt, mely elfojtott testét remegtette. Dühösen, makacsul kergette el a képet. Nem kell, nem kell, nem kell, mondogatta gépiesen. Később, mikor elkábult, egy telefonkagylót hallott folytonosan, ami a füléhez volt illesztve és a telefonkagylóba valaki folyton beszélt. »Mi az, mi az, mi az, mi az, de hát mi az, mi az, mi az.« Folyton ezt mondta valaki a telefonkagylóba, sürgetően és türelmetlenül. És ő nem tudott felelni, pedig szeretne volna megmondani, hogy mi az, ami szívében szorong. Aztán hosszú szobák következtek, színültig dohos sötétséggel. Ezekben a szobákban órákig járkált, mindig jobban félt és a sötétség mindig elviselhetetlenebb volt. Tapogatva találta meg az ajtókat, néha egy nyirkos ablakot ért az ujja, de az is vak és sötét mel-

lékudvarra nyílt. Már talán századszor nyitotta ki a halkan suhogó ajtókat, majd meg folyosókba ütődött, ezek is hidegek voltak. Végre nagyon messziről zavaros beszélgetést hallott és ő borzongó felszabadulás érzésével törtetett a hang irányában: most már annyira irtózott a sötétől, hogy a szíve hangosan és rémülten kalapált. Zongoraszót is hallott és megnyugodott egy kicsit. Hosszú lépcsőn ment föl, ahol már régen elfújták a lámpákat. Végre megtalálta az ajtót: fény tört keresztül a kulcslyukon és oldalt az eresztékek közt és hangos kiabálás és nevetés. Poharakkal kocintottak és valaki hangosan és szilajul zongorázott odabent. Mire odaért, a ruhája testéhez tapadt már és reszketett. Úgy fogta meg a kilincset, mint aki ágat kap el a szakadék fölött; mert mögötte vihogott már a folyosó sötétsége és belé akart harapni. »Itt vagyok...« nyitotta már ki a száját, amint belökte az ajtót: — nagyot bukott előre, hideg szél csapott az arcába. Koromsötét és jéghideg szoba halálos csöndje köröskörül. Aztán forogva süllyedt lefelé sűrű és hideg vízben: megállt, kezdett emelkedni, mint gyerekkorában, mikor magas trambulinról ugrott. Ki akarta dugni a fejét, de kemény lapba ütközött, a jég vastag kéreggel szorította le a vizet. A fejével verdeste a jéglapot és úgy kereste a léket, közbe fuldoklott. Borzasztó sóhajjal riadt fel: a vánkos szájába gyűrődött, azt harapta, azt csókolta. Máskor hosszú, hosszú, gyötrelmes viták voltak. Budán, egy fölfelé hajló ucca kopogó kövezetén gyalogolt fáradtan és magyarázott; hosszan, kétségbeesetten magyarázott a feleségének. Hogy meg kell érteniök egymást: hogy

valami tévedés történt és hogy ő semmit se akar, csak jöjjön vele, beszéljék meg ezt együtt. Hiszen beszélhetnek és felelhet neki. Hiszen azelőtt sokszor könnyezve hallgatta az ő mély, egyszerű férfibeszédét. Folyton visszatért erre és aggódva, szorongva leste a hatást. De a felesége szája még mindig fehér volt és összeszorított. Ő mindig hangosabban beszélt: kiszáradó, elfulladó torokkal, kézzel-lábbal magyarázott. Nem értette, nem értette, nem értette, miért nem felel. Dühös lett, feljajdult és még szilajabbul folytatta: rengeteget beszélt, öklével a szája előtt kapkodva: és most úgy érezte, hatalmasan mély és igaz és végtelenül megindító dolgokat mond, könnyek és szavak összebugyogtak és a fájdalom diadalmas szimfóniája végre előtört torkából: most érezte, hogy megtöri azt a kemény vonalat, a rettenetes és puha száj körül. Egyszerre horkantva fölébredt a sós lére, amint könnyei szájába folytak: és még hallhatta, amint bénult szája ártikulátlan szavakat nyöszörög halkán: »ta-tu... ta-ba-tu... te... te... te... te...« — ez volt a hatalmas szónoklat. Az asszony helye üresen hideglett mellette az ágyban, csak sajátos illatát érezte még egy pillanatig, amint az álomból visszamaradt. Elhallgatott és feküdt. S a sötétségből s az ágy kemény deszkáiból akkor először fujt elhagyott, özvegyi tagjai közé az otromba és éles halálfélelem.

II.

Délután kelek föl s az uccára mék. Három óra lehet.

Milyen meleg, fülledt a levegő, a sze-

lek elaludtak. Hova menjek? Milyen fáradt vagyok. Egészen mindegy, a körútra jutok-e ki, vagy a Dunapartra. Nem, az Eskü-tér felé nem megyek, ott megint az a tompa hangulat vár. Ott jártunk akkor.

Nem, nem, nem, nem, nem. Nem kell. De mire gondoljak akkor? Borzasztó, valamire mindig gondolni kell. Ha alszik az ember, akkor nem, de aludni rettenetes. Egész délelőtt aludtam és most megint azt érzem, mint mikor kinyitottam a szemem?

Balog, Balog, Balog. Balog hirdet a lapokban is, nem tudtam, hogy ez ott van. De hiszen ez engem nem érdekel. Engem nem érdekelnek ezek az emberek. Miért fájtok nekem, miért fájtok, miért fájtok. Valamikor ezt meg is írtam, milyen ostobaság volt tőlem. Most milyen nehéz a szívem, hogy hiába írtam meg, mert hiszen ez nem segít rajtam.

Ezt a sajtót szeretem, ez nagyon jó, nehéz sajt. Bemenjek? Huszonötért lehetne venni és majd otthon, titokban megeszem. Szeretnék sokat enni ebből a sajtból, mielőtt meghalok. De úgy, hogy ne vegyék észre. Valami kapu alatt. Hiszen nem tart már sokáig, úgy-e, nem tart. Én Istenem. Én erős Istenem.

Én erős, nehéz Istenem. Nehéz vagy, nem bírnak el a vállaim, kérlek, távozz el tőlem. Régi dal, régi dal, régi dicsőségről. Régi, régi, régi dicsőségről. Régi, régi. Ez a zümmögés nem jó, ezt nem teszem többé. Akkor nyolcéves lehettem, mikor dongókat pléhskatulyába tettem, üvegfedél alá és alul forraltam a pléht. Az a dongó zümmögött így, élesen és szédítő sebes-

séggel pörögve a forró lemezen: aztán hirtelen elhallgatott, egy éles hanggal, mint mikor kést húznak végig üvegen, meggebbedve, beledöglőve a kínba. Így fájt hát akkor annak a dongónak, mint nekem. Mint nekem most. Mint nekem most. Mint nekem most.

Úgy-e, ezek mind hazafelé mennek már a hivatalból. Délután van és ők délelőtt már dolgoztak, már elvégezték a munkát, ők túl vannak, feléjük a kész és barátságos alkony közeledik már. Én délután keltem fel és délután születtem. Már akkor minden be volt fejezve, délelőtt felépítették a házakat, elfoglalták a helyeket és megnevezték a nevüket. Jaj, jaj, jaj annak, aki délután kel fel. Nézzed a délutáni nőt: ők délelőtt leányok voltak még és már szerettek és gyermekeket szültek — most fáradt és édes testük ott pihen valami kávéház homályos zugában. Most én megkapnám már őket, úgy-e? Délutáni csókjaikat és könnyeiket — és belefulladhatnék a lemondásuk rettenetes mámorába. És csókolhatnám a kék árkokat a szemük alatt és a szájuk két legörbülő sarkát. Köszönöm. Köszönöm. Köszönöm.

Engem délelőtt elárultak és megcsaltak. Ezek mind elárultak: lám, végig az uccákban, a szobákban végig, csupa szerelmes pár, férj és feleség — és engem árul el mindegyik. Nézzed, nézzed. Hogy gyűlölöm őket. Miért vannak ott leeresztve a függönyök? Piha. Ők már mind találkoztak délelőtt és a szobába visszahúzódtak és engem itthagytak az uccán. Az uccán, ebben a hideg szájban, kétoldalt a házak vigyorgó fogoráival, amik összemorzsolnak engem. Két fogor között hogy megyek előre. Jaj, ők mind engem árulnak el, jaj végig a házakban: hiszen ezt

nem lehet kitartani, idáig hallom. Összefonódnak és melegítik egymást. Jaj, elvették tőlem. Jaj, elvették tőlem. Jaj, elvették. Jaj, most azonnal odamegyek. A száját vigyék, de a nyakát nem adhatom oda. A két karja közül az egyiket. Én csöndes voltam és jól viseltem magam. De most összekeverték a testrészeket. Nagyon nehéz a fejem. Szeretnék sétálni menni. Folyton járni kell a fejjel. Ezzel a fejjel. Ezzel az imbolygó fejjel. Ezzel a fejjel. Fejjel. Fejjel.

III.

Este volt, mire a völgybe leért Budán. A gondolatlánc már egy órája megszakadt, csak egy utolsó szó maradt még, kínzón és tehetetlenül: fej, fej, fej. Tudta, hogy valami nagyon fontosat jelent ez, aminek eszébe kell jutni, amit nem szabadott volna elfelejteni. Mikor homályos volt már az ég és alattomos kis szelek kezdtek fujdogálni a hegyek felől; egyszerre megállt és megijedt.

Ez egy nagy mezőnek a végében történt. Tudta, hogy át kell menni a mezőn, de valami benső, rettenetes nyugtalanság hirtelen megállította. Egy futó pillantást vetett a kezeire. Aztán zavartan tett megint pár lépést. Nem lehet, mondta magában, ostobaság. Még nevetni is próbált, hogy elűzze a fenyegető rémületet, ami az imént elfogta a szívét.

De aztán újra meg kellett állania. Hirtelen, bátrabban végignézte magát, a lábától föl, a derekán, a mellén keresztül, egészen...

És ekkor azt hitte, hogy a szíve leszakad a

nehéz rémülettől. Visszafordult, az elsötétülő út felé, ahonnan jött.

— Nem lehet... hebegte borzasztó nyugtalansággal és halványan nevetni akart megint. Nem lehet... Itt lesz az úton valahol... elvesztettem.

Tanácestalanul tett néhány lépést, de aztán riadtan megbotlott. Szívverése most egészen megállt. Még egyszer, remegve nézett végig magán, hogy talán mégis tévedett.

Nem. A lábai hosszan és feketén nyultak lefelé, valami homályba, mintha iszapba mártotta volna őket. Láta a mellényét és az óraláncot a mellényen. A két kezét, amint a rémülettől gémberedve lóg. Följebb a kabát két gombját... és még egy darabot a nyakkendőjéből... De azon túl semmi. A nyak már ködbeveszett. És több nincs.

Az úton... az úton vesztettem el valahol — motyogta és botorkálva megindult megint.

Kétoldalt sietve visszahúzódott a hegyoldal. Néhány kemény sáv szegte még be az eget és mélységes szomorúság.

— Az úton... az úton... mondotta még egyszer.

Egypár gyors lépést tett előre, majd lihegve megállt. Rosszakarátú és makacs göröngyök kapaszkodtak előtte a kociútig. Már egészen homályos volt, csak az ösvény látszott fehéren és szabadon és üresen. Baljóslatú alakja, amint újból végigtekintett rajta, most oly hosszú és fekete volt, mint egy ijesztő dorong, aminek leverték a tetejét. Egyszerre páni erővel fogta el a borzadály. Még nem merte kimondani, félt, hogy elájul. Aztán egyszerre tört ki a tüdejéből.

— Nincs fejem! — ordította.

Zűrzavaros lárma kavargott föl körülötte. Szürke hullámok tolakodtak, összeverődtek, nekimentek és fölemelték.

— Na ne... mondta még és süket fahangon nevetett, mint mikor egy álmot akarunk elriasztani, vagy egy kísértetre ránevetünk rémülettünkben, remélve még, hogy csak tréfál valaki velünk. De nem mult el. A fejetlen törzs ott dermedezett alatta és rémes volt, mint a halál és mint az undor. Fölsírt és nyöszörögve futni kezdett: két karja vészesen forgott körülötte, két ólomnehezék: összeverődött elől és néha a dereka köré csavarodott. Jajongva nyargalt föl-felé a hegyoldalban: aztán körbe kezdett futni, befelé és mindig kisebb köröket húzott. Összekunkorodott, pörögni kezdett, mint a csiga és jajongása éles zizegésbe ment át. Most hat lába volt, vékony és fekete lábak, amik szédítő sebességgel kavarták a levegőt. A hátára esett és körbe forgott rajta. Egy percig oly sebesen, hogy elmosódó korongnak rémlett. Aztán hirtelen állt meg, mint akit leütöttek: egy gomolyba gubancolódva, begömbült és összehúzódott tagokkal. Kész volt.

IV.

Kész vagy, nyugodj meg.

Te szomorú és buta állat. Oly könnyű már, ami még vár rád. Az intézet parkjában ülsz csendes árnyékban, egy padon, úgy, ahogy megmerevedtél. Két kezed a halántékokba szorítva, fejed sután behúzva térdeid közé, térdeid felhúzva fejedig: úgy ülsz napokig mozdulatlanul.

Ha az ápoló megfogja a kezéd és leteszi melléd a padra: ott hagyod a kezéd a padon és ülsz tovább. Az állad leesett és nyitott szájad is hülyén feketéllik. Csak a szemeidben van még valami kifejezés s állati szomorúság, mint a lovakéba. Nézel magad elé a földre. Izzadt, őszülő hajad a homlokodba lóg. Mire gondolsz?

Te szomorú, buta állat, akivel így elbántak. Mitől ez az aggodalmas erőlködés a szemeidbe, amint a szél végigsimít az arcodon? Még feszül-e egy utolsót elzüllött agyad, hogy egy nyomorult kis képet képzeljen a szélről és puha hajnak érezze, amit megsimogat? Begörbült ujjaidd közt érz-e még egy ruganyos kis fülcimpát, amin félve babrálsz? Te nyomorult, te rongy. Haragszom rád, tudod? Elárultál minket, neki, a mi ellenségünknek. Most újra tudni fogja, hogy az ő dőfése ilyen halálos. El kellett volna bújni, takarás mögé, mint a jó katonának, mikor éreztetted, hogy talált. Nem szabad megtudni neki, hogy megölhet minket: nem szabad megtudni neki, a senkinek, az ostobának, a gonosznak. Értetted? Mit meredsz rám könyörögni? Erőlködj kérlek, erőlködj, hogy ezt még megértse. Hallod, erőlködj.

Ó, nyomorult, hadd abba. Ne kínlódj, nem bántalak: hiszen végtelenül szálnalmas vagy. Legyen úgy, ahogy akartad: — mit tegyek veled? Hunyorogjon hát kihamvadt agyadban az ő elbízott szája, amin élők lakmároznak most és nyöszörögve remegj hát, mikor végre kinyújtják összehúzódtott kezeid és lábaidd. Ott fogsz feküdni, rossz gyerek, te, aki durcásan és sírva elmentél, mert nem adtak neked cukrot, amit minden fiú kapott. Jól van már, no. Ott fogsz feküdni a deszkák közt és visszatartott lélekzet-

tel vársz. És akkor lassan és kéjesen nehezedik rád az Enyészet. Először a gyomrodba fekszik és benyomja. Aztán átöleli a melled, oly erővel, oly gyilkos szerelemmel, hogy a bordáid beroppannak. Aztán megcsókol, végre, végre. Rettegetes és buja csókkal: és az arcodból mély lyukakat harap ki. Aztán lassan kiszívja a szemeidet. Aztán visszafogad magába egészen. És azt fogod hinni, hogy ő az — boldogtalan te. És igazad lesz.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Az asszony.

Tizennégy éves koromban, augusztusban, esténként a nyaraló előtt sétálgattam Horovetznével, aki mellettünk lakott és megbarátkozott velem. Halvány, kékszemű gyerek voltam és akkor tengerész akartam lenni. Horovetzné férje három hétre elutazott, a fiatal asszony egészen egyedül volt. Fehérpettyes, világos kék ruha volt rajta, szalaggal a derékon és bő, nyitott ujjak. Az arca most már csak úgy van előtttem, mint tojásdad, kicsit sárgásfehér folt, pár halvány és derengő vonallal alul — egyebet alig látok belőle. De akkor nagyon jól ismertem és néhány nap múlva nélkülözhetetlen alkatrésze lett annak a ködös, rejtelmes képnek, amit Világról és Jövőről festettem a szemeim elé.

Különben, azt hiszem, szép volt. Talán az ő szája körül láttam először azt a fölényes és öntudatos vonást, amit azóta minden asszonyi arcon keresek. Akkor magamban ezt a vonást okosságnak neveztem, mert még nem tudtam, mit jelent. Tizennégy éves voltam és úgy volt, hogy kimegyek a tengerre, nagyon messze, minél messzibb.

Tulajdonképen, most már bevallhatom (néhány év óta úgy kezdem érezni, már nem igen lesz belőlem tengerész), tulajdonképen az

északi sarkról volt szó: de erről nem beszéltem Horovetznénak. Horovetzné csak annyit tudott, hogy nagyon messze, minél messzebb. A folyamodványt megmutattam neki, amit az Akadémiához intéztem. És röviden, néhány férfias és rideg szóban vázoltam neki a hajósinas életét és hogy miként temetik el, éjben és viharban, ha a villám lesújtja fönt az árbockosár tetején.

— Az embert szépen széthúzzák, spárgával összekötik a lábát, egy darab követ tesznek rá, aztán — zsuppsz!

Nem időztem sokat e tárgynál, éreztetve, hogy ezen már nem lehet segíteni, kár beszélni róla. Horovetznét nagysádnak neveztem, bizonyos fáradt jóindulattal, melyben jelezve volt, hogy percre sem felejttem el a kettőnk közt fennálló kivételes viszonyt és hogy cinizmusomon nem kell megdöbbennie: olyan ember beszél, aki valamikor maga is tudott érezni, de az élet keményé és fásulttá edzette.

Többnyire éles és szatirikus voltam: paradoxonokban beszéltem, holmi gúnyos világitásba helyezve minden kérdést és eszmét, amivel emberiség valaha foglalkozott. Horovetzné felelgetett. Egy-egy megjegyzésemre arcát csodálkozó és meglepett mosoly futotta be és érdeklődve közelebb hajolt. Éreztem, hogy intelligenciám megdöbbenti és elhallgattam. »S ha tudnád ki vagyok«, gondoltam.

Okos asszony. Okos szája van. Mondottam magamban este, a vánkoston és egyszerre éreztem, hogy remegek. Közbe zavarosan jöttek a rendes képek: végtelen vízlap, csillagos ég mélyében — vízlap, mely távol a csillagokig ér. Repülőgépem, a fehér vitorlás, lassan készült a homályban. Szárnyait szétvetette és úszni

kezdet: most a Plejadok csillagképéből vált ki kemény körvonala: két kezem ráfeszült a kormánylapátra és a gép feljebb suhant. A bolygók halvány korongja nagyobbodott. Különösen a Neptuné: tudtam róla, hogy gomolygó ködökből áll, víz és szárazföld még nem vált szét laza, óriási tömegében és sűrű páráiban fantasztikus árnyak nyújtóznak. Messziről a Nap: egy derengő csillag, átrémlik a ködön, A Föld pici, gombostűnyi hunyorgás, mély boltozat távolában. S akkor először fogott el valami nehéz, idegen fájdalom, hogy oly messze van, oly messze és megdöbbenve jutott eszembe az okos és erős száj, melyet otthagytam. Szívem elszorult és elhatároztam, hogy másnap a Tengerről és Csillagokról beszélek majd Horovetznénak és hogy beavatom őt.

És másnap este beszéltem a Tengerről és a Csillagról.

Valami szenvedő volt akkor az arcában. Künn a kertben már aludtak a nehéz barackfák. És egyszerre a holdfényben láttam, amint elmosolyodott.

Ismeretlen érzés volt.

— Untatom? — kérdeztem gőgösen.

— Dehogy, — mondta melegen és megkapta és hirtelen megszimogatta a kezem, — csak valami eszembe jutott. Beszéljen Fricike. Ez nagyon érdekes, a Naprendszerrel.

Kinyújtottam a karom és most úgy álltam ott a kerítés előtt.

— Az a sötét folt... tetszik látni... azt még nem ismerik... A többiről mindről tudják már, álló csillag-e vagy naprendszer... de azon a sötét folton még eddig nem láttak csillagot soha. Egy lyuk, amin keresztül valami ismer-

retlen sötétségbe nézhetünk. De lesz majd egy gép...

És egy végtelen ívet írtam le a karommal.

Lehanyatló kezem a mellét súrolta. Hirtelen elhallgattam. Elbúcsúzott és bement. A veranda lombjai közt tűnt el a világoskék ruha.

Kint a kertben, a barackfák alatt sétáltam akkor, zsebetett kezekkel sétálgattam és fütyörészttem. A kerítésen túl oly mély és ónszínű volt a Duna: csak néha szikrázott föl valahol. A malom ablaka légegzett a tompaságban. És egyhangúan zizegtek a csillagok: tücsök és csillag, mindig együtt láttam és hallottam őket és azt hittem, a csillagok zizegnek.

— Azt hiszem, most látott valamit belőlem,
— mondtam ünnepélyesen és megnyugodtam.
— Kár, hogy az üstökösökről és az északi fényről már nem beszélhettem.

A kerítésre könyököltem, s arcomat, mely akkor lágy és finom és fejletlen volt még, arcomat odaszorítottam két lécz közé. Aztán behívtak és lefeküdtem. Míg az ösvényen végig haladtam, olyan érzésem volt, mintha bársonyon járnék, valami távoli és homályos dolog emelgetett fel a földről és nem éreztem a testem súlyát.

— Ő szép, — mondtam rémulten, abban a pillanatban, amint a paplant a fejemre húztam. Emlékszem, hogy ájulásszerű és szédítő mámor fogott el erre a szóra: folyékony hús olajban úsztam. A Tejút volt az, amiről annyit beszéltem. A tiszta és csillagos égen hömpölyögtem keresztül, folyton lefelé.

Egy óra múlva minden átmenet nélkül és egészen váratlanul a következő képet láttam:

Horovetznével állunk a Dunaparton, a ma-

lom előtt. Az asszony előrehajlik és egyszerre halkán, egy hajlékony és lágy mozdulattal, mintha csak jobban ki akarná nyújtani magát, belefordul a vízbe. Utána vetem magam és derekon kapom el. Egy ideig egymás körül forgat a víz. Aztán földet érek. Kiugrom és magam után vonszolom. Szemei be vannak csukva, a szája félig nyitva, csak felső fogsorát láthatom. A vállamra dobom fel, úgy hogy feje és két keze hátul lelóg. Két vizes térde nehezen rátapad a derekamra. A langyos víz lábszáramon csurog végig. Borzasztó nehéz: nem bírom tovább. Lihelve, szándékosan megbotlom és összeroskadok. Ruhája most arcomba gyűrődik, fuldoklom. Rugdalózom, hogy kikeveredjek; mindig szorosabban tapad rám a vizes ruha és hörögve hallgatok el.

Ez a kép nagyon megrémített és majd elájultam a szégyenkezéstől, amint hirtelen eszembe jutott, hogy mit szólna Horovetzné, ha tudná ezt a gondolatom. Valami képtelennek és irtózatossnak tűnt csak gondolni is erre. Próbáltam komikusnak és furcsának találni, nevetni rajta, de nem ment. Szívem akadozva dobogott és Horovetzné arca egyszerre oly fájdalmasan, oly távolian, oly titkosan tűnt fel a homályból, hogy pillanatra minden tagomban undort éreztem magam iránt és mélységes megvetést. Elviselhetetlen volt. Egyszerre ellenállhatatlan kényszerben jelentkezett az érzés: hogy Horovetznének azonnal és haladéktalanul elégtételt kell adnom, valami mély és gyötrelmesen édes megalázkodással: meg kell csókolnom a kezét, vagy a ruháját s így meg kell értetnem vele, hogy mily igaznak és szomorúnak és végtelenül jónak tartom őt. S hogy most azonnal

meg kell tudnia, hogy rá gondoltam, mikor a csillagokról beszéltem s hogy nem, nem vagyok cinikus s hogy ő oly végtelen, mint a Tejút és hogy minden csodálatos és hogy repülni fog ő is, mert nem hagyom itt a porban és szomorúságban. Igen, igen, mindezt meg kell tudnia.

Hogy egészen őszinte és precíz legyek: e felindulásom nem egészen elvont érzelmi folyamat volt: homályos remegéssel egy képet láttam magam előtt. Oly igazán s mélyen s tökéletesen sikerül majd beszélnem, — így mondta ez az érzés — hogy Horovetzné végre egészen átérzi a dolgok mélységét s egy felszabaduló zokogás rohamában fejét karomra hajtja s én lassan simogatom a haját.

A következő percben kint voltam az udvaron. Lüsszterkabátomat a lépcsőn gomboltam még be. Átlopózkodtam a túlsó veranda felé. A gesztenyefa alatt egyszerre megláttam a fényt: az ő ablakuk ki volt világítva. A mellem úgy feszült, vissza akartam fordulni. Egyszerre kinyílt az ajtó és a fénysávból a kék ruhát láttam kifordulni. Már akkor tudtam, hogy egyetlen szót se fogok szólni.

— Ki az? — kérdezte riadtan, amint a sötétben meglátott.

— Fricike, maga az? — mondta újból a csöndben.

Nem feleltem.

Még a suhogást is hallottam. Aztán ott állt mellettem egy meleg és puha tömeg.

— Kedves, hát maga még fent van? Mit csinál itt?

Nem feleltem. Akkor először hallottam életemben asszonynevetést. Az arcomat csókolta meg és fejemet pillanatra a melléhez szorította.

— Képzeld, Fricike, megjött az uram, nem is vártam. Most átszaladok borért.

Egy percre egyedül maradtam. A kerítésen néztem keresztül és megláttam a Vénusz csöndes korongját. Egész testemben csönd volt. Már jött vissza.

— Na, jóccakát, Fricike, pá — sietett. Az ajtót becsukták.

És akkor a sötétben halványan s derengve először bukkant fel megzavarodott szívemben egy távoli sejtés, hogy van valami a földön, ami fontosabb a csillagoknál s a végtelennél s kietlen ködfoltoknál a naprendszeren túl és hogy a csillagok és a tenger talán valami nagyon buta dolog, velem együtt.

Még valamit mondani akartam. Éreztem, hogy valamit még mondani kell, a kivilágított ablak felé indultam: de abban a percben az ablak kihúnyt és elsötétült. Mi ez, mondtam és megálltam. Mi ez, ismételtem magamban dacosan és sürgetően, mi ez, mi ez. Mi ez, suttogtam utoljára oly halkán és oly fájdalmasan, mint az estéli szél, mely arcomba csapott: vacogva és dideregve. Mi ez? Mi történt?

Mi ez? Mi történt veled, vékonycsontú, didergő gyerek, ki most úgy tágranyitod a szemed? Mit állsz itt legörbült szájjal, mint a vadember, ki előtt villám csap le — ismeretlen, félelmes és fenyegető gonoszság. No jöjj, ne állj itt, mit állsz itt az ablak előtt? No jöjj, fussunk, fussunk az országúton, vagy gyerünk ki a mezőre, hallgass ide, beszélek hozzád, ne figyelj arra az ablakra ott, gyerünk innen. Azok rosszszak, gonoszak és ostobák: hallod? te kicsim, te édesem, nem méltók hozzád, no jöjj. Ne gondold rájuk, no jöjj már. Hiszen összeverődnek vé-

kony kis térdeid: mit akarsz itt? Nézz a szemembe: nem ismeresz? Én ismerlek és az egész lelked ismerem: én szeretlek és tudom ki vagy: — te kis bolondom. Nem, nem, neked van igazad, a csillagok és a tenger — ez az igaz és ez a nagy és magasztos — de látod, ezek nem érdemlik. Másképpen fogjuk azt csinálni — no jöjj már, ne hallgatózz. Ahhoz a szájhoz más-kép kell beszélni és én majd megtanítlak — és nem megyünk ki a tengerre, hallod-e, azért se megyünk — ők nem érdemlik meg, hogy kimenjünk értük a tengerre... ők nem érdemlik meg a csillagos eget, melybe szomjas kis arcod fel-emelted. Látod-e, én ismertem ám őket és mondok neked majd valamit — — — látod-e, erre van szükség, mert ők csak derékig állanak a csillagos égben és az arcuk lefelé figyel. És nagyra nyitott szemekkel kint hagyott téged dideregni és vacogni a sötétben — az az arc, amit a Plejadok csillagképébe belerajzoltál. Kicsikém. De nyugodj meg. Én jobban ismerem az arcot és tudom mit jelent, a gonosz és rossz és hitvány. No jöjj, menjünk már innen — látod az izmaimat? már nem véznák és törékenyek, mint a tiéd? — erősnek és keserűnek kell lennem, hogy megbosszúljalak.

Könnyek.

— Igen, doktor úr.

— Igazán különös, sajátságos eset. Egészen józanul és okosan szeretném előadni. Tudom, valamelyes ideg-diszpozíció az egész, tudományosan meg lehet magyarázni. Nem is vitatkozom én, hanem majd megpróbálom elmondani a szimptomákat, úgy, ahogy én látom őket. Én ezen sokat gondolkodtam és magam csináltam elméletet a dologról.

Ó, nem mintha azt hinném, hogy ön segíteni tud rajtam. Bár talán lehet ezen segíteni is, nem tudom. Hiszen természetes, tisztában vagyok vele, hogy betegség. Amint itt ülök, szemben az állótükörrel, látom az arcomat: sápadt, békés és szelíd fej, vörössesszőke haj, enyhe és nyugodt szemekkel és ezek a szemek olyan különös, idegen szomorúsággal néznek most rám... Igen, ezek a szemek...

— Persze, mondom, nagyon furcsa. Egészen egyszerű és szokott valaminek is nézhetné az ember, amiben semmi rendkívüli nincsen... Nos, éppen ezt akarom megmagyarázni doktor úr... hogy ez nem egyszerű és nem szokott... hogy mindennek mély és nagyon súlyos — jelentősége van — és hogy ez egy egészen új és titokzatos — titokzatos betegség — bizonyosan betegség.

— Végre is — megpróbálok beszélni róla. Nézze, várjunk csak, objektív leszek. Tudom, idegbeteg vagyok, doktor úr, mondjuk ki nyíltan, idegbeteg — és tudom, milyenek az idegbetegek. Szigorúan és kíméletlenül, kívülről vizsgálom magamat és megállapítom, hogy a hiszterikusok és kéjelgők egy fajtájába tartozom, azok közé, akik az idegeik beteg érzékenységet valami állandó és zsibbasztó izgalommal kell hogy narkotizálják. Az én fajtámból kerülnek ki, bizonyosan az én fajtámból kerülnek ki az ópiumszívók és hasisélvezők is — az alkoholisták és játékosok — és azok, akik a képtelenség és förtelem iszonyatos és eszeveszett örületéig feszítik a szerelmet... Csakhogy ők a túlsó végleteken vannak.

— Míg én... Nézzen a szemembe doktor úr, nyugodtan és búsan kiállják az ön erős tekintetét. Ezek a szemek.

— Azt szeretném tudni, megállapította-e már az anatómia... hm, azt a csudálatos és érthetetlen kapcsolatot, ami a lelki jelenséget egyszerre és váratlanul testi jelenséggel köti össze. Ime, lelki bánatom van, lelki érzeteim... Valami elvont dolog. Aztán egyszerre szorongást érzek — összezavarodik és elhomályosul valami az érzetek között... s a következő percben víz, igazi, tapintható víz árad belőlem — konkrét jelenség — amit egy elvont, valótlan tünetény idézett elő. Mintha gondolat és érzés térben és időben anyagot formálhatna... a képzeletem — érti?

— Ön mosolyog. Ezt tudománytalannak és naívnak tartja, értem. Hát akkor más valamit mondok. Nem gondolt-e még arra — nem vette észre ön... azt a sajátságos hasonlatosságot...

a könnyezés és ... a szerelmi mámor között? Én régen, csodálkozással és elfogódva észrevettem. Mindkét esetben (no, milyen tudományos vagyok, így mondom: eset), mindkét esetben az életérzésnek nagyon erős, borzasztó fokozásáról van szó — egyik esetben ujjongás és diadal, — görcsös fájdalom, görcsös félelem feszíti élet-tudatunkat a másik esetben. Görcs mind a kettő: rettenetes, túlzott energiák kapaszkodnak az élet libegő árbockötelébe — a hajót veszekedett tarajok forgatják — táncol az élet, vagy ilyesvalami. A kék és a gyötrellem görcse — érti ön? Fölzaklatott és riadt lelkünk tudónkba, torunkba, szívünkbe szorulva vonaglik. Valamit várunk: borzasztó és rémületes megoldást, valamit, ami a halálhoz hasonlít. A fejünket gránit-sziklába fúrtuk bele, most halántékunk lüktető, irtózatossággal tartja szétfeszítve a sziklarepedést — de már nem bírja tovább — a következő percben lihegve elernyed majd s az összeesküdő kő szerteroppantja koponyánkat. S ekkor, a kék s a kín tetején egyszerre megszakad a görcs — hirtelen nyugalom áll be és kihűlt szívünkben vér szivárog el. A láthatatlan kéz elereszti agyvelőnket s halálos megkönnyebbülés remeg át a boldog idegek billentyűin. Megnyugszunk és a halált érezzük. Most halk folyam indul meg belülről, előnti a partokat. Ez a kék mindkét életjelenségnél ugyanaz: nedvek távoznak el a testből, nedvek a megszakadott görcs magvából, amik méreggá váltak volna s megfojtának. A gyötrellem tetején duzzadt szemünkbe szökik fel a nedv... a szerelmi mámor teljében — igen, doktor úr.

— Ó nem, egészen nyugodt vagyok. Mosolyognom kell az ön aggodalmán. Azt akarom

csak megmagyarázni önnek: ezekért a nedvekért volt a görcs, ez a megoldás, ez a megváltás, ez a felszabadulás — és ez a kék. Hogy a lelki jelenség — ijesztő vágy és rettenetes gyötrellem — testi jelenséget vált ki és belefűl — boldog, végtelen és tragikus halállal eltemetkezik a testbe, megadja magát... Ez a lélek hódolata a test előtt — ó százszor, százszor éreztem! A megfeszült, megfeszített lélek elhanyaglik — átöleli kacagó szerelmes lábait és csiklandozó bőrét ájultan csókolja meg... Így képezem.

— Nagyon köszönöm, doktor úr. Jobb is, ha így nevezem: mondjuk hát, ez »a kék pszichológiájának egy új elmélete«. Ön igen figyelmes, tudom, hogy kicsit kuszán beszélek. Igaza van, ez nem is tartozik ide.

— Én magam, hiszen én magam ismerem ezt a kérdést... én csak a véleményét jöttem kikérdezni... Mit gondol ön erről?... És hogy is kezdjem csak?... Petyhüdt és fáradt vagyok. Valami nagy, ostoba nyugalom van most bennem: egy csendes folyó árad, áradozik, messziről figyelem... Messziről hallom, amint beszélek... Nagyon csendesesen és egyhangúan beszélek, nem fárasztja önt ez? Most ne szóljon közbe egy ideig, amit még elmondok, halkan és nyugodtan áradni fog belőlem és én lassan behúnyom a szemem.

— Szólottam eddig a kéjről és beteg kéjgőnek neveztem magam. Érti-e már: a fájdalom kéjence vagyok: nagyon furcsa, nagyon furcsa betegség, hm. Bizonyos, hogy csöndes és melanholikus természet vagyok, de nem ez a fő. Nem, az igaz, nem járok emberek közé. Látja, ez a szobám: — szeretem. Szeretem a szürke függönyöket és a kályhát, mert félhomályba van és

konokul, makacsul hallgat, ásítózó ajtókkal. Nem, már régen nem zongorázom, — de ülni szeretek a zongora előtt, félkezem a billentyűkön pihen és hangtalanul rémítgetem a csöndet. Várom, alkonyodik-e már — lassan homályosul, a falak ráncosak lesznek s mint két kimerült szem árkában: a két ablak alatt fekete gyűrűk torlódnak fel az árnyból. Még néhány percnyi szünet — érzem már, némán s boldogan indul szívem felé a néma bűn. Valamit közbe kell vetnem, mielőtt a folyamatról, kéjelgésemmel processzusáról beszélnék. Nem vagyok szentimentális és gyűlölök minden pátoszt. Ezt tudnia kell, hogy megértsen. Ami az én lelkemben végbe megy, mikor szemeimmel bűnözök: annak nincs köze életemhez, kudarcaimhoz, apró és ostoba körülményekhez, melyek körülvesznek. Nem életemet siratom s nem dolgokat — ostobaság. Ez egy folyamat, amit előidézek magamban — mámor és kéjelgés, öntudatos pszichikai művelet. Figyeljen — most érzem, el tudom mondani önnek, hogyan történik — most egyszerre tisztán és világosan érzem. Látja, amint itt a zongora előtt ülök — sokszor az az érzésem van, hogy hangokat kellene megütnöm — cis, cis, dé, — és világosabban, érthetőbben szólnék ezekkel a hangokkal. Nem gondolt-e még erre? Az agyunk szintetizáló, spekulatív produktumait, szóval értelmi gondolatokat nagynehezen körülírunk még szavakkal — de szerzetlen és merev, formálhatatlan kérgék a szavak, mihelyt arról van szó, hogy egy ad hoc, önmagából fakadt és külön lelkiállapotot, szóval érzelmi állapotot magyarázzak. Persze, ha meggondoljuk, ez nem is lehet másképp... A szavaknak történelmi fejlődésük van s megállapo-

dott általános fogalmak fűződnek mindegyikéhez — hiszen a legtöbb szó eredetileg egészen mást jelentett, mint ahogy én most szeretném... Szerencsétlen küzködés... De homályosan érzem, hogy száz és száz év múlva, mikor majd egészen pontosan és elhatárolva megkülönböztetik majd az emberek az agy érzelmi és értelmi működését s mindkettőnek célját tisztán látni fogják — hogy akkor a társalgás nyelve zenei hangokból fog állani, mert érzelmi és hangulati szuggesztió lesz az emberek érintkezésének a célja — és ennek a célnak ama zenei nyelv felel majd meg, mely akkor világos és érthető lesz s minden érzésre felel. Szavakkal írni fognak csak — ó, plebejus szavak, durva és csökevényes fegyverei most egy harcoló s végső boldogságáért küzdő, még meg nem állapodott társadalomnak. Szavak, szavak... most egyszer hadd bibelődöm veletek, összecsomózzalak, raklak, rendezlek titeket. Hadd veszek egy hosszú, nehéz lélekzetet... Figyeljen, én is figyelni fogok.

— Mikor kezdődött s hogyan fejlődött ennyire betegségem — nem tudom. S ha tudnám is, nem ez a fontos. Most már annyira vagyok, hogy jól ismerem ennek az állapotomnak természetét s a roham egész lefolyását, úgy, amint előidéztem, tisztán tudom előre. Ime, ahogy mondtam, itt ülök a zongora előtt s kezeim a billentyűkön pihennek. Alkonyodik. Ravaszul és óvatosan figyelek: odakünt elhalkul a lárma s néma vizek kezdenek kopogni; tik, tak. Tik, tak, mondja az óra is. Tik, tak, tik, tak, mondom s zúgatom fejembe a szót, mintha telefonkagyló zúgna a fejemben. Most, most: érzem, közeledik. Egyetlen, nehéz hangot ütök le a zongorán s a meglökött húr felmordul odabent az

öbölben. Még nem jelentkezik? Tüdöm lassan szivárogni kezd: a két tüdőszárny megereszke-
dik — már nehezül, lassul a lélekzet. — Most,
most. — Még nem. — Még kell valami: egy szó,
akármilyen: »nyomorúság« — de értse meg, ez a
szó csak kisegítő, irritáló eszköz: ezt a szót mint
valami fájdalmas, kemény tárgyat óvatosan és
kegyetlenül lenyomom tüdőmbe, hogy a lélek-
zet nehezebb, lihegőbb legyen. Nehezebb, lihe-
gőbb lesz: — most gyorsul a vonaglás s torkom
már szorulni kezd — arcizmaim megnyúlnak s
alsó ajkamat előre, kéjelegve, görcsösen moz-
gatom immár — orrcimpáim remegve tágulnak
— halk hörgés bugyog fel a mélyből — ó nyomo-
rúság! élet nyomorúsága! — és most kifordult
szemeimbe égőn szökik fel s jajongva zuhog le
a könny. Ó, most érzem, zizegve, virgonc szala-
dással lefut az arcomon — ó boldog nyuga-
lom, rettenetes gyönyör. Érti-e már?

— Érti-e már? Esténként, ha megnő abla-
kom előtt ennek az uccalámpának az árnya és
felfut a falon — nesztelenül felszedelődözöm és
leesonok. Kerítések vonulnak fel sorban és gya-
nakodva, összehúzott szemekkel sandítok be
üres telkekre, hol rozsdás különcök lustálkod-
nak. Ostoba, pállott üresség. Még nem jött el az
én óráim. Elhagyott uccákon úgy bánt a csönd,
mintha óriási kagyló bongana, keresztülfutom
őket és ismert tájakat keresek. Most százszor
átélt uccák következnek, gyűlölt és gyilkos vi-
dékek, melyek kikoptak már lábaim alól. Tes-
sék elhinni, alapjában hideg és érzéketlen va-
gyok: élet és halál iránt egészen megbénult ér-
deklődéssel, ezek közönyös dolgok nekem. Mi
van még? Még néhány üres ucca — most boule-
vard-ok következnek — most szép nők suhog-

nak elő mindenütt. Ohó, értse meg, már dagad és nőni kezd egy gondolat, amibe megkapaszkodhatom. Ez itt: nők, nők. Szép, szép, szép nők. Igen, ez talán az egyetlen lehetséges dolog — gondolom újra meg újra. Szép nőnek születni — igen, ez lett volna talán egyetlen esélyem. Doktor úr, keserű haragot érzek a nők iránt, irigylem őket. Gyermekkoromban, emlékezem, dühös mérget fojtottam magamba, mert gyöngédségről s udvariasságról beszéltek nekem s intettek irányukban — már akkor meggyűlöltem őket. Nem akarok jó lenni hozzájuk — érzem, hogy fölénnnyel kell megvetniök az én bús férfi mivoltom. Őértük van minden s mi, mellékterményei a fajnak, csak arra, hogy őket termékenyítsük: — az élet gyümölcsei ők, létrehoztak bennünket, mint egy szervezet, amire az ő testüknek szüksége van. Leválasztottak örökké élő testükről — s mi gyötrődő, pusztuló szervek nyüzsgöve híznak körülöttük s várjuk az áldozatot — hogy aztán lerohadjunk a földre, ha koponyánk átkozott tartalmát, görcsös vágyak kocsonyáját, nyomorult agyunkat kilöveltük az ő testükbe. Érti-e doktor úr, mi halunk csak meg, levelek, porzók — a fa, a nő halhatatlan. Borzasztó. Kötéllel a nyakunkon mélységekbe ugrunk utánuk — velük vagy nélkülük — mindig miattuk halunk meg. Egyszer nyavalyásan, vonagló görcsökkel a tudómban, vágytam egy nőt — s irtózatossá kínokká csomózott torkomba az irigység, hogy szeretem s hogy oly szép s hogy nem én vagyok ő. Ki szerettem volna tépni a száját — s rettenetes volt, ahogy betelt s önmagát csókoló szemei öntudatosan s borzasztó fölénnnyel borultak el a kéjben, mikor áldoztam neki s azt hittem, én fogok győzni. Az-

tán hihetetlen levertséget éreztem és elsötétültem, mint az éj — mikor úgy nyujtotta felém csókra a kezét, hogy éreznem kellett: erre a mozdulatra a természet tanította őt. Egyszer ájult düh fogott el, egyenesen s nyugodtan állott egy kerítés előtt és én valamiről beszéltem. Akkor láttam, nem figyel rám és szájszögletében kihívó és bódítóan szép mosoly jelent meg. A kezében valami könyv volt, odakaptam, kitéptem a kezéből és odavágtam szoknyái elé. Ő nyugodtan, egyenesen állt tovább és ugyanazzal a mosollyal mutatott a könyvre: »vedd fel« így szólt. Sötétséget éreztem, egy pillanatra elállt bennem valami — s amint görbült háttal lehajoltam a könyvért, esküszöm önnek, a halál süket szele volt az, ami akkor hajam közé fújt. A súlyosan omló szoknyák mintha rettenetes magasságban elzárták volna a világot és én valami ürességbe zuhantam. Behúnyt szemekkel átadtam a könyvet, elmentem onnan, mint az alvajáró s akkor a lelkem is üres volt, mint a temető. Abban az időben, szerelmem egész korszakában nem tudtam sírni — de ezen az estén magamra maradtam és rájöttem, hogy gyűlölöm őt, reménytelen és veszett irigységgel gyűlölöm. S nyomorult férfiember, hosszan és elvadultan bolyongtam — este kábultan mentem föl s kongó fejjel feküdtem ágyamban és fuldokoltam órákon át. Ájult álom következett: éjfélben tompa és halálos álmomban jöttek csak meg a könnyek és én hanyattfekve, hangosan sípolva sírtam föl álmomból. Akkor két órán át úgy patakozott szememből a könny, nyirkos tócsa maradt a padlón. Rettenetes kéj volt: azóta nem szeretek nőt.

— Igen... aztán nem találkoztunk — mi-

ért kérdi? Nem mentem többé hozzá vagy ő nem akart látni többé — mindegy, nem emlékszem. Most már tisztán látom: nem őreá volt akkor szükségem, mikor vacogva vágytam rá hónapokig ez éjszaka után — hanem az *emlékére*, amit felhasználtam, hogy egy igazabb s hozzám méltóbb, magános kéjt formáljak belőle: az én gyötrelmem kéjét. Hordoztam magamban, csörömpölve jött utánam. Esténként, a második felvonásban föllopakodtam s behúzódtam páholyok sötétjébe. S akkor megmerevedett s kinyúlt arccal és csukott szemekkel türtem, hogy átgazoljanak testemen a vad futamok. Mint valami paripák, úgy gázoltak a futamok és én egészen dermedten és sötéten szóltam le a szívemnek: ezek a borzasztó, dagadó jajgatások. Ezek a szabadulni vágyó, ágaskodó paripák, zűrzavaros, gonosz és kábító káosz, ami szétpattantja az agyvelőm eresztékét: ez az én gyűlöletem, iránta. Ezek a szorongató és kérlelhetetlen daganatok — ez ő. Ő nyomorgatja, döfködi, kínozza odalent a húrokat — ő bugyborékol gúnyos nevetéssel a triangelek között és ő bűg és nyög és jajong fel hozzám az oboákból. Egész szavakat vettem ki néha egy elvont hangban: hihetetlen. Három hang egymásután — cis, cis, dé — és ez egy szót jelent, átcikkázik az agyamon. Akármít, ezt: jaj: mi lesz, jaj, jaj: — de azért mindig ez lappang benne: nyomorúság. Ilyenkor úgy lövel ki szememből a könny, mint valami égő zsarátnok: — de nem tökéletes a kéj — a duzzadt szem hirtelen megszikkad és nem tudja kilökní jól a vizeket.

Dehogy... hiszen mondtam, hogy elfeledtem aztán... Mondom, nem ő maga volt fontos... később elmosódott ez a kép és csak a

készség maradt meg. Opera se kellett már: hozzászoktam, hogy egy verkli is megtegye ugyanazt a szolgálatot. Estefelé, elsötétült és nyomorúságos kapuk homályában keresem: egy tűzfal mögött megállok és sóvárogva lesem, mi vár rám. Népligetek körhintája mellett különösen szeretem: — vidám nyekergés, tetszik tudni valami külvárosi népdal, ilyen: »Mikor tavasszal, enyhe napsugárban mosolygott ránk vasárnap reggele... Várjon csak, eldúdolom... lalalla-lala... így, emlékszik? A verklik rendesen vidáman játsszák és sebesen, pedig lassú és szomorú a melódia, *andante è come triste*, — mit mosolyog? Akkor az első és második sor között megállok és nyitott torkomon engedem lefolyni a dallam gyűlölt szentimentalizmusát. Sikátorok sötét és lappangó árnyékában várok rá sercegő uccalámpák alatt. A hold visszaszalad előlem és kisebb lesz — — azután akkora már csak, mint egy kis csillag... Most megint azt a sort, — ohó, liheg már, vonaglik már — ... folytatok csak, zuhogjatok csak átkozottak... nincs kegyelem...

— Éjfélben *café-chantant*-ok lármájába vonszolom ezt a magános testemet. Képzelve csak, a dobogón festett arcú nők hegedülnek... úgy tépik a reszelős húrokat, mintha sajgó és viszkető idegszálaikat tépnék ki rozoga testükből — feketét rendelek és így megy ez órákon át. Akkor meg így szólok magamba: csend. Vigyázz, az éj közeleg; — mi van még?

— Egyszer, még novemberben, kint jártam a törvényszéki boncintézetben is. Sziszegő gázlámpák alatt néhány orvosnővendék dolgozott, barna, szétvagdalt hullákat metéltek. Hátul, a homályban egy nagy láda állott: ide dobálták

be a már feldolgozott részeket, — s a homályban karok és lábak és törzsek kavarogtak a láda bűzös fenekén — s alul, egészen alul néhány vigyorgó és leszikkadt fej, teljesen kiszáradt szemekkel... Akkor hazamentem s otthon órákon át ültem a tükröm előtt és néztem az arcom. Elferdült szájam huzogattam és gyötörtem, lefelé, az állam felé... nem akartak jönni... a fogamat csikorgattam... két ujjal fojtogattam a nyakamat... átkozott, ... átkozott szemeim... dögöljete meg... muszáj...

— Máskor emlékszem, símán és szépen sikerült. Temetés, ilyesvalami, egy katolikus temetőben. Sok ember, a pap unottan gajdolvahadarja: »requiem aeternam...« Csatakos ködben a hosszú, hosszú jegenye... allék... Furfangosan várok, míg elmegy mindenki s egyedül maradok. Akkor oly édesen és nyugodtan közelgetett... a puha és borús, süppedt homokon hangtalanul mozgattam a szájam és mellemen át daloltam: isten! isten! milyen kevésbé fontos mindez! Istenem, miért csúfoltál meg bennünket! S némán folydogáltak akkor. Utána halálos nyugalom következett, mely napokig tartott.

— Néha, de ez ritkábban, váratlanul s hirtelen jön; nem számítok rá, fél perccel előbb nem is tudom még. Egyszer fényes nappal, a vásárcsarnokhoz közel siettem, az ucca másik oldalán hajlotthátú és nagyon vén ember jött; ősz, hosszú szakállal. Nem látott, egyszerre egy uborkát szedett ki, megállt, nem bírta tovább, beleharapott. Szemeit behúnyta és ráncos pófáján két oldalt lecsurgott a lé, mintha zöld könnyek zuhogtak volna. Ádámesutkája ráncosan mozgott, míg gyötrődve lenyelte. Mintha a

szívemből szakadt volna fel, úgy szökött szemeimbe a rettenetes száanalom. Nem tudom, hogy történt, világosfejű és hideg vagyok s túl minden gyerekes szuggeszión, száanalomról, öregségről.

— Tovább megyek. Hozzászoktattam magam, hogy parancsszóra szinte s akkor ömöljön túl fájdalmam mámora, mikor én akarom. Vannak helyzetek és körülmények, melyek közt mámor-állapotom szinte feltétlenül beáll — érti? S ezeket a helyzeteket most már ismerem s elő tudom idézni. Vannak szavak, amelyeket el kell csak mondani... és vannak emlékek és arcok és tárgyak, amiket magam elé kell csak tenni... És vannak hangok, két hang a zongorán... És főleg, ó ez a legfőbb, vannak könyvek és gondolatok... Elhiszi-e? Vannak könyvek, amiknek lapját felütöm... Ezt hallgassa meg. Kérem... hajoljon közelebb... nem kopognak?

— Hát aztán... no, mi van még. Nekem nagyon sok könyvem van... Nagyon jól ismerem a könyveimet... egyet többször elolvasok... sokat kívül is tudok. Itt feketéllenek az üvegablak fenekén, látja? Végtelen, meddő sétáim után hazajövök, bezárom a kandi, kíváncsi ajtókat és bereteszelek mindent. Akkor lefekszem, a lábaim reszketnek még a járástól — és akkor körülveszem magam velők. Körülnézek. Zárva vannak az ajtók? Nem közelednek alattomos, nevető nők a kulcslyuk felé? Egyedül vagyok. Egyedül hagytak minket. Még egyszer, lopva nézek körül — aztán kéjelegve lapoznak ujjaim a símuló lapokon. Ismerem már a lapot és ismerem a mondatot és tudom, milyen szóval kezdődik... Kérem, ne szóljon... ezt már meg kell hallgatni... ez igazán furcsa... Nézze, talá-

lomra kiveszek egyet... Dosztojevszkij »Raszkolnyikov«-ja... Akárhány olyan sor van benne, látja, ami nekem kell. No ez... Mikor Raszkolnyikov azt mondja Porfirinak, maga elé nézve, elfeledve mindent, rettegését, a büntetést, egész riadt, szorongó, szűkölő életösztönét — azt mondja: »az igazi nagy emberek már itt e földön nehéz bánattal járnak.« Ezt csöndesen és ravaszul olvasom el s elfojtok minden gondolatot. Akkor már árad, dagad görcsös szememben a süket könny. Most átfordítok... ide a végére... Raszkolnyikov Szibériában a fásult közöny és gőgös életmegvetés egy éve után, egyszerre meglátja fegyenc társait, kikkel egész nap együtt volt: — s kinyílván agya az ájulás után, mint valami villámcsapás, úgy döbbsenti meg az első gondolat »hát olyan nagy dolog ezeknek az a tenyérszerű folt, az ablak rácsai közt — s az a forrás, melyet naponta egyszer látnak, munkában, hogy érdemesnek látják élni miatta?« Ezeket a sorokat soha sem olvastam még el áradó, boldog, nyomorult zokogás nélkül.

— Igen, doktor úr, a könyvek... Ó, ingyenc falataim, drága könyvek. Ó, csemegéi nyomorúságomban kéjelgő szívemnek. Nézze, itt vannak mind: — hozzászorítom őket a szemeimhez — nincs egyebem náluk. A büszke, tragikus Hamlet... s azok a sorok, mikor Ofélia elé ül... Vagy Zarathustra, az a rettentő vers, a zokogó visszatéréssel végsoraiban: »Még sohasem találtam asszonyt, akitől gyermeket szerettem volna... ha csak nem ez az a nő, akit szeretek... mert szeretlek, ó, örökkévalóság! Mert szeretlek, ó, örökkévalóság!« Két mondat Schopenhauerből... Nézze, nehéz, ujjnyi betűkkel, berámázva, itt a falon. »Das Leben ist etwas,

dass nicht sein sollte» meg ez: »Úgy látszik, nem érdemelünk jobbat e kettőnél: »élet és halál« — mint valami képet, egy böcklini misztikus jelét hosszan és mereven nézem e két keretet innen... Remegő hangtalanul vonagló szájam hosszan, nehezen gyötri szemeim... borzasztó... már jön... akkor hirtelen átdobom testem a vánkoson... arcomnak két petyhüdt árka buján, mohó vággyal érzi már csurogni a vidám vizeket... igazán... higgye el... úgy-e furcsa?... Nagyobb ez minden szerelmi kéjnél... ezekkel a szavakkal kéjeleg buján, reménytelenül, meddő gyönyörökben... magános férfiember, akit a bárgyú természet megtagadott, meggyűlölt. Üres és tátongó eszmék... igazság... igazság... igazság... itt vagyok borús szememmel... én nyomorult, fölösleges élet... ölj meg, igazság, tedd lábad a fejemre... eszmék, egy más dimenzió teste ti... forró testek, amiket lihegve ölelek magamhoz, amiket összeszorított szemeim közé ölelek, míg elfullad öntudatom a gyötrellem gyönyörétől... Lábam, kezem, sárga, riadt arcom a tükrökben... gyűlölöm, elhányom őket magamtól... nem keltenek... nyögve, kapkodva meredek rátok... jaj, jaj, csavarjátok ki a testemet, mint a haszontalan és vizes ruhákat... fonódjatok a nyakamra... gyűrődjete a szemeimbe... gyúrjátok ki belőle minden szemetet... én idegen testem... gonosz pántok... zuhogjátok csak...

— Eh mit, nem akarok megnyugodni...
Hagyjon... Mit akar? Hogy mondta?

— Hogy én azt nem értem... Hazudom, én?... Hogy a tudomány...

— Nem értem... hogy ez mind vízió...

hogy egy elnyomott érzékiség... hogy magamat...

— Hogy magamat siratom?... Hogy egy lefojtott szerelmi csalódás... ön ostoba...

— ...mit bánom én!... Ön nem értheti meg soha... Hogyan? A boldogságom csődje... boldogtalan szerelem!... nyomorúság... hazugok és gonoszok... nem azt mondtam én...

— Hiszen ők se kellenek már nekem... eszmék koporsói, néma kötetek... Igen, leszek még boldog, ó, leszek még boldog, tudom jól. Oda-künt, szorongószívű uccák, remegő füstgomolyokon túl, mezők alusznak, érti-e — mezők alusznak, a szürke és ködös, lágy hegyek alatt. Az én lelkem elvisz engem oda és lefektet engem a nyirkos és pusztá és szörcsögő homokra és pára párolog ki a földből, magányos, kihűlt csillagzatok felé. Kihűlt bolygócsillagok, érett gyümölcsök az égen, lógtak le fölém: titeket megedzett a sós lé és én boldog vagyok veletek. Szelíd temető szítáló kódében fekszem és jegenyék sora beléfolyna a temető kódébe. Nem... ne menjen még... no látja... a ciripelő rengetegből egy arc nyúlik felém és elkékült, nyitott szájamra tapad — távoli tüzek sziszegnek a dombok lankái fölött és akkor megindul szívemből, szemeimből, tudom minden rekeszéből megindul a könny és akkor úgy fogom kilökni magamból, öklödve, rángatózva, úgy fogom okádni magamból a könnyet, amint a megrogygyant gleccserek és a könnyek fortyogó szennye lebugyog a dombok lankáin és ködbe kuszál minden vonalat. Két kezem átszorítja a drága, tiszta rögöket és könnyekké szétömlött testemet az öblös, fekete föld szörcsögve beszívja. Tengerek és felhők felszívják — tengerek és tiszta

felhők, érti-e, érti — mert nem szabadott volna elhagynom őket... és emberré sűrűsödni nem szabadott volna soha... És akkor szertefolyt testem fölött egy tiszta és erős hangot ismerek meg ujjongva, amint kábultan bukik fejem a fullasztó vizek tetején, — egy hang dübörög végig tisztán és szilárdan felszabadult bércek falai közt: ébredj föl, merülj ki, ne sírj — a borzasztó álom véget ért.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Kresz úr, a vegyész-mérnök, lejött az emeletről és benyitott az irodába. A gyár zúgott és rengett: ütemes tompa lüktetések borzongtak végig a falakon. Ma reggel kezdték el a szivattyúzást: az olaj készen feküdt a tartályokban és az összes gépek üzemben állottak.

— Magamnak kell lemennem, — mondotta Kresz úr, — direkte lehetelenség, hogy ez az ember megint kijöjjön a szobájából, hiszen összeesik a lépcsőn. Nem szabad megengedni, direkte lelkiismeretlenség.

— Hát csakugyan olyan beteg az öreg? — kérdezte Toma úr, a főkönyvelő. Kresz felé fordult és részvéttel csóválta a fejét.

— Csak menjen föl és nézze meg, — mondta a mérnök. — Én egyáltalában nem értem, miért nem megy ez az ember tanárhoz. — Gondolkodva állott. — Valamit csinálni kell, — tette hozzá.

— Hát annyira? De hiszen még tegnapelőtt bejött és dolgozott.

— Igen és húzta maga után a lábát, mint egy részeg. Beáll a tartályok közé, a fejét két kezébe szorítja és erőlködik — pedig a gyerek is látja, hogy láza van. Persze, maguk ezt nem látják.

A szemrehányásra senkise felelt, kényelmetlenül meg voltak lepetve az emberek. Az »öregnek«, Schuller igazgatónak a betegsége, vagyis ennek a betegségnek komolyabb fordulata, váratlanul jött. Mindössze harmincnyolc-éves ember volt, alacsony, csapzott bajuszú, nagyon kedves úr. Tíz évig mint üzemvezető dolgozott a vállalat berlini telepénél: most másfél éve igazgatónak nevezték ki ehhez az újonnan berendezett üzemhez. Schuller igazgató nagy ambícióval látott a munkához: a kinevezés, mely meglepte őt, a felelősségnek eddig ismeretlen, intenzív érzését váltotta ki belőle. Meg volt hatva és meg akarta mutatni, hogy nem érdemetlen a bizalomra. Azok közé az emberek közé tartozott, akik új miljöbe kerülve, újonnan képesek meglátni önmagukat is. Egész egyéniségével belefeküdt a munkába: emberekkel látta el magát, dolgozott, fáradt és három hónap múlva megindította az üzemet. A társaság bizalmiférfit, csupaszképű, széles angol urak, akik minden hónapban megjelentek, leereszkedőleg mosolyogtak Schuller igazgatóra; jelezve, hogy a Társaság vár, a Társaság figyel, a Társaság nézi őt. A negyedik hónapban valami baj volt a tartályokkal: rozsdásak voltak belül, vagy mi. A bizalmiférfit arcán udvarias, de nagyon savanyú vonás jelent meg. Schuller igazgató ezentúl személyesen jelent meg a tartályoknál s a tisztításnál is, reggel hat órakor. Csakhamar ebbe is beleélte magát: mire ebédelni jött, korommal és piszokkal voltak tele arca és kezei, amit alig mosott le. Lenyelte az ebédet és rohant vissza a szivattyúhoz. Fáradt, kis alakja egyre jött-ment, az irodában is ott volt, a műhelyben is ott volt, mindenütt egy-

szerre. Azt hitte, legjobb, ha mindent maga néz meg. »Csak maradjon Kresz úr, majd megnézem!« — mondta és rohant le. Este a vendéglőben lassan lenyugodott. Alkalmazottai nagyon szerették őt, ösztönszerűen, mert nobilis lelkű ember volt. Néha beszéltek a világról, a városról és az igazgató elmerengett. »Hja, a munka!« sóhajtott és legyintett.

De bajok jöttek. Az első öntés nem sikerült: március elején mindent vissza kellett szívatni a tartályokba. Bármily buzgón dolgozott is az igazgató, nem volt még meg az a gyakorlata, amivel mindent előreláthatott volna. A bizalmiférfiak igazgatói ülést tartottak, amelyen Mr. Webster igen ünnepélyes szavakkal ecsetelte a Társaság kívánalmait. Schuller igazgató elpirult, mint egy leány. Azontúl aztán a vendéglőben is alig lehetett látni, most már a szivattyúzást is maga vezette. Április elején meghült és egy hétig feküdt. Akkor kellett jönni Websternek: egy hétnél nem bírta tovább, egy pénteki napon megint csak kimászott az ágyból és levánszorgott a műhelybe.

— De hiszen beteg még, igazgató úr! — mondta Kresz úr, a vegyész. Schuller igazgató lehajolt, hogy megnézzze az egyik cső belsejét, de lábai reszkettek.

— Eh, csak kábult vagyok. Nem baj, ha az angolok elmentek, megint lefekszem pár napra.

Az orvos összegyűlt izzadmányokról beszélt és idegkimerülésről. »Hülyeség!« mondotta az igazgató az irodában és legyintett a kezével, — »a fejem van meghülve, majd kigőzölöm«.

— You, look ill, — vette észre kegyesen Mr.

Webster. — Ha akarja, szabadságoljuk pár hétre.

— Nem, nem, majd aztán, — sietett mondani Schuller igazgató. — Ezt a mostani párolást még meg akarom nézni. Különben múlt-kony...

Magában meg volt hatva a figyelemtől.

Az új szállítmányt még maga vette át, be is szívatta a tartályokba. A párolást megkezdették, augusztusra készen volt az összes termény. Változatlanul lázasan folyt a munka tovább.

Szeptember elején, éppen mikor a szivattyúzásokhoz kezdtek, egy reggel az igazgató elájult a műhelyben. De kisült, hogy nincs nagyobb baj: másnap újra megjelent. Az irodában, mialatt a kisasszonynak diktált, nyögött egy kicsit és a fejét fogta, hátul. Nagyon kíváncsi volt a terményekre. Két nappal előbb aztán fönt maradt, onnan izengetett, hogy az új csöveket hova helyezték, meg hogy mit írjanak a Társaságnak.

II.

Ezen a reggelen felkelt és felöltözködött. Mialatt lassan húzta nadrágját, homályosan emlékezett, hogy csütörtök volt, mikor lefeküdt. Igen, az új csövek, gondolta. Meg kell nézni a csöveket.

Mikor nyakkendőjét meg akarta kötni, észrevette, hogy kezei valóságos táncot járnak. Tulajdonképpen csak erre tért egészen magához, eszébe jutott, hogy a két utóbbi nap folyamán alig volt eszméleténél. A takarítónő, meg az orvos jött be hozzá egy párszor, ennyit ér-

zett zavarosan. »Hülye!« — gondolta gépiesen az orvosa.

Így ült az ágyán. »Már nem fáj a fejem«, — mondotta magában, »csak kábult vagyok, ettől a buta fekvéstől«.

Most úgy tetszett, megint elaludt, mert maga sem tudta hogyan, egyszer csak Kresz úr állott előtte és mintha már beszélt volna, előbb is. Ahá, a csövek, gondolta az igazgató és nagyon figyelni kezdett.

— Én azt hiszem, legjobb lesz, ha így, ahogy van, bemegy Pestre, igazgató úr. A kilencs gyors egy óra múlva megy, Toma úr majd elkíséri. Mégis a legjobb.

Az igazgató nem értette mindjárt, azt hitte, az öntésről van szó.

— Pesten kocsiba ül és elmegy a tanárhoz. Majd jó melegen felöltözködik, a kocsiban le is feket.

— A tanárhoz? — kérdezte az igazgató gondolkodva.

— Igen, igen, feltétlenül. Majd Toma úr elkíséri. A doktor úr is mondta, mikor tegnap elment.

Felállt és kifelé tartott.

— Mi van a csövekkel? — szólt utána az igazgató.

— Rendben lesz minden, igazgató úr, csak most gondoljon saját magára.

Az igazgató úr egyedül maradt és magára vette a kabátját. Mikor Toma úr belépett, fel próbált állni.

— Hát igazán gondolja Toma úr, hogy bemenek? — kérdezte.

— Bizony, igazgató úr, jó lesz, — mondta a

főkönyvelő és köhögött, hogy elrejtse zavarát, melyet az igazgató nagy sápadtsága okozott.

— No nézze, alig tudok felállni, — tréfálódzott az igazgató. — Hát igazán Toma úr?

Borzasztóan nem tetszett neki ez a dolog, a tanárral. De érezte azt is, hogy nem lehet okoskodni. Zúgott a feje és káprázott előtte a világ. Egyúttal nyugtalanság fogta el.

— De el tudja intézni Kresz az angolokkal?

Aztán hirtelen elfelejtette ezt is és megint leült az ágyra. Most megint jöttek a mellébe azok a különös, félős érzések, mintha valami felfuvódnék a tüdejében, vagy mintha karika szorongatná a mellét. Nyirkos hidegség borzongatta. Igen, igen, ő nagyon beteg, elmegy a tanárhoz. Ez a legjobb.

Lent a lépcsőnél álltak egy páran, homályosan emlékezett később, hogy azokkal kezet fogott, de akkor nagyon rosszul lehetett. Veresnek mondott is valamit és Kresz egy plédet adott neki. A gyár zúgott és rengett, puffogott és zakatolt. Amint az állomás felé mentek, megint eszébe jutottak a csövek. Olyan különös volt, hogy nem érezte a lábait, mintha bársonyon járna. Toma úr vitte a plédet.

Az állomáson leült és egyszerre olyan jól érezte magát: elmúlt az a szorongó nyugtalan-ság. Úgy érezte, most szabad pihennie. »Az a Kresz ügyes ember, mindent szépen meg fog csinálni«, gondolta és egyszerre lebukott a feje, elaludt.

Arra ébredt, hogy fuldoklik. Jobboldalán, a torkából, föl a fejéig, mintha hosszú hólyagok nyúltak volna. A vasuti kocsi lépcsőjén állt, Toma úr lökdöste fölfelé. Bevánszorgott a ku-

péba, belevetette magát egy sarokba és borzongott, hosszan elengedve magát.

— Köszönöm, jól, — felelte néhány perccel múlva Toma úrnak, aki nem is kérdezte. Megint elaludt, mintha fejbeütötték volna.

Akkor napsugaras mezőket látott, egy hosszú, nyugodalmas folyót, amely lüktetve, szabályos morajokkal ömlött, terjengett. Ennek a folyónak a partján állott az ő sárgára meszelt házuk, a nyaraló, amely előtt az apja szokott üldögegni. A parton sok kavics volt és tutajdeszkák, rögzös füesomók. A deszkák között folyton szaladgáltak a csibék, ezek a mulatságos kétségbeesetten csipogó, nyugtalan kis pehelycsomócskák: — mintha a szél hajtotta volna őket. Este hamuszürke volt minden és végtelesen nyugodt: ő ott ült, kint a tutaj végén és belebámult a csillagokba. Titokzatosan vibráltak, hunyorogtak a siket, tompa messzeségben. És zizegett, zúgott, monoton, kábító zizegéssel az éjszaka. Akkor ő azt hitte, hogy ennek a bűgő némaságnak valami lappangó, félelmetesen nagyszerű jelentősége van, amelyet ő meg fog érteni valamikor. És ekkor a nagyszerű, titokzatos, végtelen jövőre gondolt, a zizegő csillagok monoton bűgása közepett.

A vonat sikítva, prűszkölve futott rá a váltóra a pályaudvar zűrzavarában; aztán egyszerre megállt. Poros, füstgomolyokba törő napsugár terpeszkedett a sínekre, melyeken örült kavarodásban tolongtak az utasok, máhatszallítók. Schuller igazgató hozzáütötte fejét a támlához, de rögtön magához tért. Gyöngé volt, de nyugodt. Egyszerre fölegyenesedett, mintha elhatározta volna magát valamire: szó nélkül a lépcső felé tartott, hogy leszálljon. Mikor le-

ült, nyugodtan visszafordult és Toma úrnak, aki csodálkozva követte, egészen biztos, természetes hangon szólt oda:

— Köszönöm, Toma úr, nincs szükségem tovább itt önre. Most elmegyek a tanárhoz. Ön menjen vissza és mondja meg, hogy minden rendben van.

És mielőtt a bámuló Toma úr magához tért volna, érthetetlen módon eltűnt az emberek között. Toma úr leszállt, gondolkodni próbált és nagyon szeretne volna tudni, hogy most mit csináljon. Roppant kellemetlenül érezte magát, mert sejtette, hogy a dolog valahogyan nincsen rendben. Tíz órakor mégis jegyet váltott és beugrott a kocsiba, idegesen vonogatva a vállait.

III.

Hogy tizenegy óráig hol járt és mit művelt, sohasem lehetett megtudni. Tizenegy órakor azonban megszólalt a telefon és Boros, a gyakornok, csodálkozva ösmerte fel az igazgató hangját.

— Voltam a tanárnál, — beszéli Schuller igazgató Pestről, — de csak tizenkettőkor lesz otthon. Lehet, hogy négyre hazajövök.

— Igenis, majd szólok.

— Ha az angolok megjönnek, mondják meg nekik... Különben lehet, hogy hazajövök.

— Igenis. Majd idehívom Kresz urat.

— Nem, nem, ne zavarja.

Ez volt az utolsó szó. A telefon lecsöngött: Schuller igazgató érthetetlen módon letette a kagylót.

Annyi bizonyos, hogy tizenkét órakor csakugyan felment a tanárhoz. Szelíden és okosan

beszélt, csak nagyon halkán: a tanár csodálkozott, amint egymásután elmondta magáról a szimptomákat. Mikor megvizsgálta, elhűlt.

— Azonnal vétesse fel magát a Berend klinikáján, — mondta azután. — Üljön kocsiba, majd én írok egy pár sort. — Mikor elment az asszistens előtt: rámeredt és szemével jelezte: »Borzasztó«!

Schuller igazgató lassan lement a lépcsőn és egyedül kilépett a hideg októberi levegőbe. Felhajtotta a gallérját és megindult a fiakkerállomás felé.

Nem volt magánál.

Képek és szavak rohantak keresztül az agyvelején, gomolyogva, mintha súlyos, kóválygó felhők volnának. Kemény, ólmos tömegeket érzett, melyek lihegve küzködtek egymással — összeszorultak, jajongva zúgtak a fejében. Egy szó után kapkodott, amely a torkát fojtogatta. Olyan érzése volt, mintha löknék előre, uccákon keresztül; — egyszerre megfordult és tűnődve nézett vissza.

Sárga házak voltak, jobbról és balról, lent valami piac, talán a Garay-tér. A köd elborított mindent, belefeküdt az uccába és lomhán hömpölygött előre.

— Ez az, — mondotta egyszerre a halálra-vált ember és halványan, gyermekesen elmosolyodott. — Ez az.

Ez a Hernád-ucca volt, régi házak és egy hosszú kerítés. Egy kapualjában, túl a járdán, zöldséges állványok, ezeket rögtön felismerte. Egészen világosan és pontosan előtte volt minden: a legapróbb részleteket is tudta és mindig nyugodtabbnak, könnyebbnek érezte magát. Egyszerre felnézett és meglátta a táblát: »Zir-

ner Ede, vegyeskereskedés». Most jön a telek, — mondotta, — a sarkon túl. S halkan, megkönnyebbülten, valami furesa és vékony hangon nevetett — egy ember, amint elment mellette, megütődve fordult vissza és utána nézett. Most már tudta, hogy mindjárt rendben lesz; felmegy a hátsó lépcsőn, a gangon oldalt fordul és felágaskodva, erősen lehúzza magához a kilincset. Anyika a kis szobában, az ablaknál ül és feszes himződobon dolgozik. Felugrik és ijedten fut elébe. De ő gyorsan beszélni kezd...

— De hát ne félj, anyika, eltévedtem, de most már itthon vagyok... Egy nagy szürke házban voltam, ami folyton puffogott és zakatolt... és nagy simaarcú emberek hajszoltak... és folyton hajszoltak... és én halálra fáradtam...

Anyika némán hajlik fölébe — keskeny, mamás szája olyan furesán, ismerősen görbül, mintha nevetni, vagy sírni akarna... Aztán kigyúl a zöldernyős lámpafény... a sublód fekete, lomha tömege ráárnyékolódik a falra... És egyre ketyeg az óra...

Mindjárt ott lesz... És most az egyik udvarból ismerős, sajátos hangok rikoltoznak elő...

Megállott és figyelni kezdett. A szűk és poros kapualjában kerekas verkli állott, egy toprongyos és álmos ember nyekergette.

»Trattatta, trattatta,

Tramtatarata, trattatta...«

A zsongató, rikító hang csodálatos harmóniában gomolygott elő. Megint elmosolyodott, kíváncsian nézte az embert odabent és irigyelte... Csak egyszer odaadná a kezébe a forgatót... mindig az volt a vágya... Ő tudná for-

gatni... szép, ütemesen, egyenletesen kell forgatni...

A verklis egyszerre, nóta közepén, elhallgatott és kitolta a verklit. Nagyot zökkent a járda szélén és nyikorogva indult meg a következő ucca felé. Mikor megforlult, meglátta a városi bundás, felhajtott galléros urat, amint megy utánna... Ment utána, ódalogva, hogy észre ne vegye... Nem tudott ellenállni a vágy-nak, borzasztóan szeretne volna tolni a kocsit és forgatni a kapuk alatt.

Végzetlenül csodálatosan érezte magát... Mi volt ez? Közeledik ahhoz a házhoz — az a ház világított messzire a homályban. Ő végzetlenül fáradt volt már! S álmosan és meggyötörten húzta maga után a lábát s érezte, hogy össze kell esnie...

A verkli újra zökkent és most befordult abba a házba... Utánalódult s hosszú, hosszú sóhaj szakadt ki a tüdejéből. A szűk, ismerős kapualjból egyszerre kitárult előtte a kert — ez volt a kert — hátul a méla, poroszöld eper-fával: a sárga falakat emeletnyire bevonta a futóbab. De milyen kicsi volt minden! Szemben a kapuval ott fityegett a kocsma cégére.

Ám a kapualja szűk és sötét volt. Tudta, hogy jobbra kell fordulnia: — a második emeleten bemegy és végighalad a gangon. Megfogta a lépcső karfáját s ekkor halkan, zökkenés nélkül lesiklott mellette a földre. Végigterült, aztán megint összehúzta magát és úgy maradt.

Ó igen, végtelenül fáradt volt! Nehéz nyomást érzett és egyenletes lüktetést... A nagy, simaarcú emberek meghajszolták... de azért fölmege, gondolta, inkább nem szól egyikának, ... végigfekszik a kis szoba diványán és

kinyújtja... nagyon erősen kinyújtja minden tagját és elpihen... És ha anyika kérdi, nagyon halkán, nagyon halkán felel neki a félhomályú szobában... hogy meghajszolták a nagy, sima-arcú emberek, végighajszolták, halálrakergették... és most pihenni akar... pihenni végtelenül és szakadatlanul...

És akkor szólalt meg odakint a verkli. Odafordult és kint a kertből látott egy darab eget, melyen az alkonyi tompaság közepett halvány és bátortalan csillag kezdett el éppen vibrálni.

S most a verkli távoli zengésére eszébe jutott a léghajó, az ő léghajója, amit ő készíteni akart... hogy repüljön vele... s eszébe jutott, hogy nagy és különálló emberré akart lenni... s hogy minden oly nagyszerű, titokzatos és véghetetlen ebben a nagyszerű titokzatos és véghetetlen csodás rejtelmekből ezerszínű, óriás életben, mely fölötte és körülötte gomolyg a verkli régi, régi, távoli zengésében... Nincsen vége és nincs eleje többé semminek — ő megtalálta magát és felébredt a kínozó, gyötrelmes álmából, amelyben lenyügzőve, bujkáló gonosz óriások üldözték és szürke és vigasztalan álmotérekben át...

Nagyot akart lélekzeni: — aztán figyelni kezdett. Mélyen, mélyen a tüdejéből rezegve jöttek, tolongtak a furcsa horkolások... egyenletesekké és ütemesekké lettek és mindig erősebbek voltak... Mulattatta, hogy ő így hörög. Próbálta erővel csinálni, de nem ment.

— Anyika, — mondta nyafogva, — horkolok...

Nevetni próbált, az arca görcsösen szét húzódott, inyjét felhúzta. elcsöndesedett és meghalt.

Az intő.

I.

Béla, a gimnazista, hazajött az iskolából, de nem ment föl, a lépcsőházban állt két óráig és várta a postást. Béla már három nap óta vergődött ebben a lelki állapotban, mely a torkára ült, a mellére ült, fojtogatta, pofozta. Az intő-konferencia szerdán volt és ő nagyon jól tudta, hogy latinból és fizikából *mégis* megintik, mégpedig írásbelileg. Tegnap délután még gyötörték holmi fantasztikus és bizarr tervek, melyeket élénken kiszínezett s melyek szerint például ő elmegy Launer tanár úrhoz, a lakására és hideg és szenvedélytelen hangon előadja neki, hogy ő mit szándékozik elkövetni, ha az a dolog mégis megtörténik, latinból.

De este, mikor a májusi alkonyat lassanként párás, szürke homályba borította a Dunapartot, Bélát kimondhatatlan gyöngeség és szomorúság fogta el. Lejött az Erzsébet-térre és csak azt szerette volna, hogy túl legyen, túl legyen mindenén. A katonazenekar csudálatosan szépen játszott és enyhe, néma szelek fújdogáltak. Szerelmes Marcsák bakákhoz dörgölöztek. Béla tudta, mit jelent ez és irígyen, borzongva és szorongva az életre gondolt, mely oly borzasztó és végtelenül gyönyörteljes és melyben

nagy vizek, hajók, robogó gyorsvonatok vannak s még valami, ami mindennél titokzatosabb. Kimondhatatlanul távol, elérhetetlenül állott most mindez előtte. Oldalogva, kábult fejjel kullogott egy ideig, aztán hazament.

Bélának akkor még volt két hatosa füzetre. Vett háromér kókuszdiót és ötér olyan törmélék-csokoládét. Ettől nehéz lett a gyomra is és akkor gondolta, vesz még egy narancsot, az könnyű és savanyú.

A narancsot ette és mélységes, szaggató fájdalmat érzett. Összeszorult torkán nyomakodva csúsztak le a szeletek és Béla valamit dúdolt magában, jajongva, értelmetlenül, de a feje zúgott, mint a telefonkagyló. A Gizella-téren fel volt törve az út, az árokban két munkás csövet rakott le. Béla sokáig nézte őket. Zsebredugott kezekkel ácsorgott, míg valaki rá nem szólt, hogy ne álljon útba.

Akkor végleg hazament. A lépcsőn még nem gyújtottak lámpát, alul egészen sötét volt még minden. Nagyon lassan ment fölfelé, cikk-cakos vonalban mérte a lépcsőt, vigyázva, hogy mindig a másodikra lépjen. Sajnálta, hogy már alkonyodik. Eszébe hozta, hogy a leghosszabb nap még csak júniusban lesz, olyankor ők már nyaralni szoknak. Egyszerre édesbús fájó érzés fogta el, megjelent előtte a falu, az édes, édes nyugalom, a nyár, a szünet: — a fű, a sárgabarackfák és a csónakázások. Azok a hosszú, hosszú, paradicsomi napok, mikor nincs iskola, nincsenek lelki gyötrelmek, csöndbe, nyugalomba, alkonyatok sárga ködébe folyik össze a gondtalan öröm.

A második emeleten meg kellett állania, annyira erőt vett rajta az emlék, a szíve elszó-

rult. Nem, az idén nem lesz nyaralás. Ó, a nap-sugaras falu! Milyen távol állott most tőle! Borzasztó volt gondolni is arra, ami jön. De hát igazán már nincs segítség?

Ekkor jut eszébe, hogy beszélni fog a postással. Igen, talán még minden jó lesz. Beszélni fog, mindent kimagyaráz. S miután lefeküdt volna a sötét szobában, reszketve húzta magára a paplant s ekkor egyszerre elfelejtett mindent és csönd és fekete sötétség következett és Béla a feketeszoknyás asszonyt látta megint, aki fehérén és suhogva jár lassan a Dunaparton, megáll s a vízbe néz.

II.

És Béla hazajött az iskolából, de nem ment föl, a lépcsőházban állt két óra hosszat, várta a postást. Mindabból, ami tegnap megnyugtatólag hatott rá, ma már semmit sem érzett. Hideg, nyirkos aggodalom töltötte most el a lelkét, amint várt, nézett lefelé és úgy rémlett, hogy ennek nem lesz vége soha. Az első emeleten poroltak.

A postás először a második emeletre ment be. Bélának úgy elszorult a szíve, hogy félt, nem fog majd beszélni tudni és nagyokat, hosszúkat lélegzett. A postás kijött a lépcsőházba, megállt, rendezni kezdte a leveleket. Aztán lassan megindult fölfelé. Jött, lassan és keresgélve, és elment Béla előtt. Két méternyire lehetett, mikor a fiú utána indult.

— Kérem... postás úr...

A postás ránézett.

— Kérem... Záborszkyéknak...

A postás megállt, keresgélni kezdett és Bé-

lának nagyot dobban a szíve. A postás egy halványkék borítékot vett elő és jókedvű bariton hangon olvasta.

— Záborszky, ügyvéd úrnak... Ez a papának szól.

— Kérem, tessék ideadni... majd én átadom...

A postás ránézett, aztán a borítékot nézte. »Állami főgimnázium« — ez állt a borítékon. Elmosolyodott; úgy látszik, volt már ilyen esete.

— Hiszen ott van a cselédleány — mondta, amint fölnézett a fehérfüggönyös konyhaajtóra. — Majd beviszem.

Béla nagyon fehér lett és lassan ment a postás után. Hallotta, amint a postás nagyot köszön és átadja a levelet Marinak. Aztán becsapódik az ajtó és az ember fütyülve, most már frissen és megkönnyebbülve szalad le a hátsó lépcsőn.

Béla lassan kinyitotta a konyhaajtót az előszoba felől és kiment a konyhába. Mari feltűrt szoknyával állt a polc előtt és a fazekakat rakta egymás mellé. Erős, barna lábai körül egész kis tócsa képződött a padkáról lecsurgó vízből. Súlyos, átható szag áramlott mindenünnen: a csuprok közül, a teknőből és főleg a mosogatódézsza fölött. A leány megfordult.

— Hát az ifjúr hol volt? — kezdett el kiabálni. — Majd lesz, látta volna, hogy ment el az úr.

Béla lassan jött előre, körülnézett és meglátta a kék borítékot Mari előtt, az egyik fazék mellett. Átlépett a lócán, odament és fölnyúlt érte. De már e pillanatban érezte, hogy minden hiába s hogy mindazok a gépies mozdulatok és szavak, amik még ezután következnek, egy re-

ménytelen és halálosan sötét ismeretlen alagútjába vezetnek.

— Azt tessék ott hagyni, — rikácsolt a cseléd. — Az az úré.

— Majd én odaadom, — mondta Béla határozatlanul és egyszerre fullasztó, tehetetlen gyűlölet fogta el.

— Tessék ott hagyni, — ordított a Mari és a tócsán keresztül oda ugrott. Ki akarta kapni a kezéből, de Béla visszarántotta. Most egy ostoba és lehetetlen birkózás kezdődött: a lucskos, mosogatólé-szagú cseléd egyszerre szenvedélyes lett, érezte, hogy visszataszító és ez dühössé tette. Lihegve kapkodott, megragadta a fiú kezét és csavarta. Mikor a gyűrött papírlap kezébe került, ellökte a fiút. Béla fehéren, lihegve nézett rá.

— Adja vissza, — mondta rekedten. — Adja vissza! Cseléd! Maga cseléd!

— Alló! tessék bemenni! — mondta Mari, — Semmi keresni valója a konyhában.

És izmos karjának egy hirtelen kanyarításával belódította Bélát — s mikor az ellenszegült, nyomta az ajtót: Mari nagyot lökött az ajtón és bezárta.

Béla állt egy ideig, aztán megfordult, végigfutott a homályos előszobán és benyitott az üres ebédlőbe. A rolók le voltak eresztve és fülledt tompaság olvasztotta el a bútorok körvonalait. Keresztülbukott egy széken és nekiesett egy asztalnak. Milyen kemény, villant keresztül eszméletlen, ájult kétségbeesésén. Milyen kemény minden. A tárgyak, melyek ridegen ellenállanak reszkető kezünknek — a levegő, mely belénk ütközik — és odakint a sárga komor és élesvonású napfény, mely oly kérhetetlenül s

keményen felszökik a házak rideg falai közt. Oly keményen s rettenetesen néztek le rá a képek s a falak kongottak és tátongtak a keménységtől és süket közönytől. És kemény volt minden, mint az uccák szürke és kongó kövei, mint a nehéz és gyötrelmes tanórák s az iskola padjai, a könyvek és a sárga, kemény tanáracok és durva cselédek és szikkadt teknők. S kemény volt a pisztoly hideg fogója, s a csikorgó asztalfiók, melyből kihúzta, s a fényes, éles kis szelentyű, melyen nyírkos, remegő ujjai babráltak, míg elfehérült, nyitott szája mint egy sötét lyuk reszketett szembe a cső kemény és fekete torkával.

III.

A morgue-kocsiban egy feketeruhás asszony ül szemben a végigfektetett Bélával. Nyugodtan, békés fölénnyel megsimítja a vérelcsapzott gyerekhaját és mosolyog.

— Csacsi te. Hová siettél? A nagy, gonosz emberektől szöktél meg és a kemény emberektől és azt hitted, nem lehet élni. Keménynek és ridegnek láttad az életet és nem akartál várni. Pedig én vártalak téged. Tudod? Én a feketeruhás, suhogó szoknyájú asszony vagyok, akit rémülten és zokogva áhítoztál a szomorú estéken, föl húzott paplan alól. Ime, idejöttem és most föléd hajlok. Nézd, nem vagyok kemény: — nézd, lágyan és mosolyogva simogatom szegény, ijedt kis homlokod és az ölem puha és meleg. Mégis megszöktél előlem és nem az én lágy és meleg és végtelenül édes testemre gondoltál, hanem az ostoba Launer tanár úrra, akinek sörtés, sárga ábrázata van és puffedt hasa.

Elmentél, szegény, szomorú kis hős, vérző szívedre szorítva az ostoba intőt és behúnyta a szemed, hogy ne láss engem. Pedig én vagyok a valóság, én, aki örökké élek és örökké meleg, mosolygó és puha vagyok — és nem a számár Launer tanár úr, akit arra találtak csak ki, hogy gyűlöletessé tegye a sárga, kemény halált s kívánatossá a meleg és édes életet. S most már hiába mosolyog vissza elfehérült, durcás kis arcodba a napsugaras élet, melynek meleg aszszonyszívéből mosolyogva nyújtja ki karját a könnyes száncalom, hogy átölelje kihült, vézna kis nyakad. Most már nem tehetsz okosabbat, aludj és pihenj hát s várd meg türelmesen, míg föllozslott testedből egy új, boldogabb lelket formál majd az én ölem — lelket, melyet nem ismeresz, s mely téged nem ismer. A túlsó parton várok reád, meleg és vigasztaló szavakkal. Aludj.

Országos Széchényi Könyvtár

A pilóta.

A pilóta kinyújtotta testét, mely a drótok közé gubancolódott és nyitva maradt szeme nagyrameresztve csodálkozott fel az égre.

Most hol vagyok, csodálkozott a velő, mely lassan szivárgott egy repedésen. Ezek a felhők feketék és sűrűek; még sohase voltam ilyen felhők között és nem hallok berregni a motort. Nem érzem a kezeim és a lábaim se; görcs állt a kezembe. Most hol vagyok?

Lássuk csak: Domodossolában indultam el reggel. Gépem úgy ragyogott a napfényben, mint valami drága, óriási ékszer. A kormányt igazgattam és megszorítottam néhány csavart. Akik mellettem álltak, aggódva bámészkodtak az arcomba, de én rájuk nevettem. Hiszen én csináltam a gépet, — mondtam nekik — én csináltam az utolsó szegig, csak tudom, hogy kell vele bánni. Megveregettem a csavart, mint egy paripa lobogó sörényét. Aztán belepattantam az ülésbe. Két kezem a fogóra feszült. Elöttem a magassági kormány- rézkupakja csillogott. Mereven figyeltem, hogy fordul el, mikor balkezem letolta a fogót. Még láttam néhány kusza, elfolyó arcot, amint elcsaptak kétoldalt. Aztán csak két fehér lapot láttam már és magam előtt egy áttetsző, villogó korongot. Aztán előrehajoltam és láttam magam alatt szaladni a sárga föl-

det, szembe egy fekete árnyfolttal, mely sötét volt és óriási és madáralakú.

A fogó sivített és egyszerre nagyobbodni kezdett a távoli hegyoldal. Szédítő sziklafal meredt előttem néhány pillanatig; egyet csavartam, lefelé. A sziklafal erre zuhanni kezdett alattam és összeszaladt. Csúcsba futott és eltűnt, mintha levágták volna. Messze, mérhetetlen kétség tárult ki végtelenül. Alattam apró, zöld dudorok dagadtak; kerestem az árnyékom és megláttam: picike fekete pont volt; épp most kúszott lefelé egy lankás hegyoldalon és beleszingott a határtalan lapályba. Lassan úszott keresztül egy négyszögű rozsföldön; egy erdő sötét lombjai fölött percre eltűnt, aztán az országút vékony, vakító pántlikáján pillantottam meg újra, amint áthúzódott.

A folyó azonban párás volt és előttem valami kék, messze ködbe folyt. Oldalt a fehér falu körbefordulni látszott; kis piros pontok tarkáztak és az egész lassan ferdült át a másik oldalra. Följebb, mondtam hangosan és taszítottam a fogót. A drótok sírva remegtek. Hallottam zihálni a dugattyút, át a pokoli berregésen. Folyó, országút, minden vonal egyszeribe szerteszaladozott és végtelenbe kitágult. Előrehajoltam, kinyúltam egészen és a redőnyt fölcaptam szájam elől. A szél sivítva arcomba ütött.

Följebb, lihegtem. Oldalt dültem, hogy a bal szárny felemelkedjék, mert balról hajrázó, sivalkodó szélrohamok dörömböltek a vászonlapon. A fogó mereven, sárgán, hidegen ragyogott szemeim előtt. Zizegő, éles zörejt hallottam, mintha reszelnék a levegőt.

Percekig egyetlen vonalat se láttam előttem. Aztán hozzászokott szemem a közeghez. Most

lágý, mérhetetlen kékség volt minden, szélén valami fehères, lefelé görbülõ, óriási vonallal. És ez az egész tér telehintve apró, fehér pihékkel; ezek eltűnedeztek, és felbukkantak megint. A tenger forrongott alattam. Partot nem láttam sehol.

Órákig tartott ez, vagy napokig? Milyen furcsa! Csak az bizonyos, hogy valami remegõ karika szorongatta a torkom. Aztán mintha vékony, libegõ selyemlapba ütöttem volna a fejem, amit nem tudtam keresztűlszakítani a fejemmel. Ez akkor volt, mikor a tenger eltűnt alólam és tejszínű fehérség gomolygott keresztül köztem és a mélység között. Egyszerre sötét, kemény körvonalakban pillantottam meg újból az óriás árnyék-madarat: egy villogó, dunyhászerűen dagadó felhőn feküdt és lassan halványult. Aztán minden fehér lett.

Hohó, aztán minden fehér lett. Hogy is volt? Följebb, csak följebb, így táncolt a szívem, majd hirtelen elhallgatott. Akkor úgy tűnt fel, egy helyben állok. Hallgatóztam, hallok-e valamit a szívemben. Forgatni akartam a lapátot, de nem ment; valaki fogta a csuklóm. Makacskodtam, rángattam a kezem. Eressz el, mondtam és rángattam, de ő nem hagyta: átnyúlt a vállam fölött és a másik kezével simogatta a kezem. Langyos arcát odafektette az arcomhoz. Keblével könnyedén a hátamra dült. Csak most láttam meg fekete suhogó ruháját. Nem is emlékeztem, hogy magammal hoztam és a hátam mögött ült.

— Mit akarsz, ereszd el a kezem, — mondtam kedvetlenül, mert langyos arca kábított.

— Mindjárt, — nevetett — csak megnézem,

így, ahogy a sárga fogantyún fekszik. Milyen szép.

A kezemre néztem. Halványnak, hosszúnak és szépnek láttam.

— Ereszd el, — mondtam fáradtan, de nem rántottam meg a kezem.

— Hiszen forgathatod, — mondta — csak hagyd, hogy rajta hagyjam a kezem. Miért vagy oly komor?

— Repülni akarok, — mormogtam — és nagyon langyos az arcod; kábítasz, kellemetlen.

Odaszorította a fejét.

— Hiszen repülsz, — mondta. — Nézd, mindjárt repülünk...

Most előrecsavarta a nyakát, és barna lobogással belelehelt az arcomba. Valami parfüm volt.

— Te szép, — mondtam és mosolyognom kellett. Eleresztette a kezem és durcásan visszalendült.

— Nem, — mondotta — nem tetszem neked. Miért nem énekelsz nekem, híres, ha madár vagy?

— Te szép, — mormogtam énekelve és zavaros szemekkel, tévetegen nyúltam az arca után...

Egyszerre az ajkamra tapadt.

— Eressz, — fuldokoltam.

— Nem, nem, — lihegte — te híres, te madár. Repülni fogsz... akarom, hogy repülj... velem...

— Repülök, — hebegtem fuldokolva.

— Repülünk, — sikoltott. — Fogd át a nyakam...

A csavar zakatolva villant el szemeim előtt. Akkor nehéz ízeket éreztem a szájamban és egy fülledt valcert, ami hasonlított a motor forró berregéséhez. Majd puha szobát láttam és virágokat. Homályos zugot és egy csipkevánkost. Egy pillanatra anyám arcát a tükörből.

A szárnyak háromszor fordultak, bukfenchezve libegtek. A hajó pörgött velem, mint az orsó.

— Most... most repülök! — kiabáltam bösz diadallal és csipkefelhőbe fúltam. — Most, most szabad vagyok!

De karjai torkomba szorították a szót. Nehéz, bús felhők repedtek ketté alattam. Cikázva rohant fölfelé az elfeketülő ég. Egy ásító szakadék bomlott fel és félelmesen nagyobbodott.

— Ölelj! — ordítottam rá és öklömmel arcába ütöttem. Orra sárgán vigyorgott rám, amint elszalasztott öklöm belefutott pléhkoponyájába. Le akartam fejteni a karjait, de vékonyak és szívósak voltak; húsz vékony, fekete kar, a hajó húsz vékony, fekete drótja, derekam köré csavaródtak. Lábamra csavaródtak, nyakamra hurkolódtak; az egyik mellembe törött. Lábai, a vaspántok, két lábamat hurkolták szorosra. Izzó gáz süvített elő.

Aztán egy ideig üresség volt és mintha sok könny zuhogott volna valahonnan. Aztán csönd volt; egy sötét lyuk. Meddig tart még ez a csönd?

Most hol vagyok? Ilyen sűrű és fekete felhők közt még nem repültem... és miért nem hallom berregni a motort? És hol vannak az ünneplők és a koszorúk? És hol van a puha és langyos arc az arcom mellől? Jaj, mi tátong itt a fejem fölött? Jaj, miért nem hallom berregni a motort?

... Így szivárgott a velő egy széles repedésen, a megrepedt koponyából; s a nyitva maradt szemek felcsodálkoztak az égre. Éjszakán egy csillag szegte át az eget. Köröskörül aludtak a sziklák. A motor tíz méternyire, egy nehéz kőbe vágódva, összeroncsolva, még füstölgött. A szárny egyik vászoncafrangja beleakadt és az északi szél mint valami zászlót lobogtatta a roncsok fölött. Csak ez a zászló mozgott az éjszakában.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Havazni kezdett, de csak úgy óvatosan: egy-két pihe ámolypott a hideg levegőben. A puhakalapos és őszikabátos fiatalember, aki később a jó viccet kigondolta, egy óra előtt a jó viccel még az uccán sétált, egy kicsit borzongott és odasímult a szeretőjéhez. Másképp semmi baja se volt. Egy kicsit ideges lehetett és nyugtalan, talán nagyon sokat beszélt, fel volt hevülve, a szemei vidáman és ravaszul csillogtak. Azt magyarázta a szeretőjének, hogy mennyivel jobb így, mióta együtt lehetnek: a nyugtalanságok és féltések elmúltak. Vidám volt. A szeretője rejtélyesen mosolygott; drága és bódító arca a púderes fátyolon keresztül nedvesen és csodálatosan meredt maga elé.

— Előbb még sétálunk egyet, jó? — hadarta a fiatalember, aki később a jó viccet kigondolta. — Lemegyünk a vasúti hídig, aztán egy kerülővel haza, hozzánk.

És a fiatalember, egy félórával a jó vice előtt, szenvedélyesen rántotta magához a szeretője karját, amint kicsit borzongó agyvelejében a puha szoba feltűnt, a puha pamlag és a fehér karok, kinyujtva, a pamlagon. Elhallgatott és szorongva gondolt a boldogságára.

Aztán megint hadarni kezdett.

— Látod, erre jártam mindig, itt kerestem lakást, mikor még nem volt biztos, hogy az

enyém leszel egészen... Tudod, buta voltam, még nem voltam biztos, de azért kerestem lakást... Milyen napok voltak...

És így hadart tovább a fiatalember, egy negyedórával a jó vice előtt, a Külső Vasúti-híd-uccában, egy kis kerülővel, félóránnyira a lakásától, ahová a szeretőjével tartott.

— De aztán nem vettem itt... Ostoba és kétségbeesett voltam... A tizenkettes számban itt lakott... Bábolnay... és én félékeny voltam rád, tudod? Nahát, szerelmes volt beléd... mind-egy, emlékszel. Akkor még nem voltam biztos, hogy szeretsz... és borzasztó fájdalmakat álltam ki... ó, a nyomorult, hogy gyűlöltem. Milyen rettenetes gyötrelmeket okozott nekem...

És a fiatalember, néhány perccel, a jó vice előtt, dacosan megállt a Külső Vasúti-híd-ucca tizenegyes háza előtt, egy óránnyira a lakásától, ahova a szeretőjével tartott.

— Hónapokon át, — hadarta kézzel-lábbal, — hónapokon át. Nem volt nyugtom és nem tudtam dolgozni. Néha félőrülten iderohantam este és a szomszéd kapu alól lestem a kapujára: az a kényszerképzetem volt, hogy odajössz hozzá — borzasztó, úgy-e? Remegtem, sírtam a félelemtől. A nyomorult, ostoba. És képzeld, tudta, hogy szenvedek, kínozott, csúfolt, játszott velem. Az uccán gúnyosan és messziről nagyokat köszönt nekem. Néha, mintha véletlenül tenné, nagyot sóhajtott és a nevedet mondta ki... Majd szándékosan leveleket dugdosott hirtelen a mellényzsebébe... »Szegény barátom...« mondta emfaticusan, néha, mikor együtt üldögtünk. Ha meglátogattam és egyedül volt, zavarba jött, hirtelen becsukta a szekrényt, az ágy elé állt... Zavartan hebegett... Azt mondta,

hogy: bocsánat, de... és így tovább. Aztán ki-nevetett, mikor látta, hogy sápadok el. Tudta, hogy görcs áll a szívembe ilyenkor.

A fiatalember föllélegzett, aztán harsogót nevetett.

— Képzeld, így meggyötört, csupa viccből. De megérdemeltem, milyen ostoba gyerek voltam. A nyomorult!

És a fiatalember, aki azelőtt olyan ostoba gyerek volt, megállt a tizenkettes számú ház előtt és hirtelen a szeretőjéhez fordult. Ránézett.

— Te, — mondta halkan és a szemei furcsán fénylettek — egy jó viccet gondoltam ki.

A szeretője is megállt. Egy hosszú percig szótlánul nézték egymást.

— Roppant érdekes lesz, hallod? Megtréfálok Bábolnayt... amiért úgy megkínzott... visszaadom neki a kölcsönt...

A két ember megint egymásra nézett. A vicces fiatalember arca szokatlan, nyugtalan színekben lángolt. Szemeit egészen összehúzta és az ajka sunyin remegett. A szeretője nyugodt volt, csak egy árnyalattal sápadt el a púderes fátyol alatt.

— Nagyszerű lesz... ide figyelj... Te most fölmész Bábolnayhoz... egyedül találod... izgatottan és zavartan beszélni kezdesz... leülsz... Hiszen színésznő vagy, meg tudod csinálni... Ő meg lesz lepetye, aztán mindent megérteni vél... hiszen ismered, elbizakodott és hiú ember... Szóval elkezd nyugtatni, hogy semmi baj... Aztán... aztán két perc múlva én feljövök... Becsöngetek... Te felsikoltasz: »Szent isten, ez János...« Én belépek... rettenetes csönd... Aztán Bábolnay mentegetőzik... eről-

ködik... produkálja magát... majd fölényes pózt vesz fel... és akkor mi mindketten egyszerre az arcába nevetünk: »Te marha, hiszen együtt beszéltük meg, ne kínlódj« és karonfogva távozzunk... Képzeld...

Hirtelen megállt. A jó vice után révetegen néztek egymásra. Mindketten remegtek egy kicsit, de egészen halkan és észrevétlen.

— Nos? — kérdezte a vicces fiatalember és furcsa, torzonborz vonalban vigyorgott.

A szeretője már közben, mialatt beszélt, befelé nézett, a sötét kapu aljába. Most se fordította vissza az arcát. Talán egy pillantig állhatott, azután még, hogy a másik abbahagyta a beszédet.

— Jó, — mondta aztán egész röviden. S már el is tűnt a kapu alatt.

A vicces fiatalember utána nézett. Még látta, amint a szoknya lila és habos fodra rálibben az első lépcső márványkockáira... Alatta, a fodorok alatt még a cipőt is látni lehetett, egyik csücskét, fölötte diszkrét és álmos homály. S még a sálnak egy röpködő farkincáját is láthatta a lépcső hajlásában — ez volt az utolsó részlet, ami eltűnt. Aztán csak a kapu volt és egy szűk, sötét hasadék, a lépcső bejárata. Esteledett. A homályos és tátongó udvar háttérében három-négy apró pihe szállingózott... a hó... Senki se járt odabent. A fiatalember egy percig állhatott a kapu előtt. Aztán lassan és szükségtelen ösztönrel: ujjhegyen ment föl. Szűk és magas lépcsők vezettek kanyarogva egy különösen épített, zeg-zugos emelet felé. Régi, százéves házban vannak ilyen emeletek, Budán. Be kellett fordulni, egy szűk, nyílt folyosón menni végig. Annak a végében volt az ajtó. Az

ajtó, megint szabadon, nyitott emelkedés fölött: egy vasrács választotta el a tűzfaltól, melyen túl a budai hegyekre nyílt homályos, elfolyó kilátás a téli borúban. Halvány réztáblán csillogott a »Bábolnay« név.

A fiatalember megállt. Lábujjhegyen állt, fülelt. Egy fél perc telt el. A homály bejött már a rács mögé és a folyosóba fúródott.

Aztán lassan, óvatosan nyomta meg a gombot. Egészen könnyű, pici nyomás volt: zengzetes, de csak pillanatig tartó csöngetés harsant az előszoba öbléből.

Kettőt köhintett, aprókat. Egyik lábáról a másikra állt. Az arcán egy széles árok félszeg és ravasz monológra készülődött, úgy, ahogy majd be fog lépni. Várt.

Megint köhögött. Aztán fölemelte a kezét és erősebben nyomta meg a gombot. Hosszú, fájdalmas sikoltás volt most a csengő szava: hirtelen halt el, csend lett.

Egy perc telt el.

És a homályban akkor lassan, egészen észrevétlen hajlott el az ajtó széles vonala és aki most hajolt volna arcához, egy szétesett és érthetetlen lyukat lát, riasztó és csúnya vigyorgáshoz hasonlót: hullák arcán látott ilyet, akiket egyetlen és váratlan pillanatban ütött meg a Halál rémülete.

Aztán halkan és nesztelenül feküdt rá az ajtóra. Előbb a felső testével dőlt rá és a kezei tenyérrel kifelé rátapadtak az alsó táblára. A hó erősebben kezdett esni: hideg szél ütött be a rács fölött. Keresztülszaladt a gallérján és befutott a mellénye mögé. Hallotta, amint a csatornán zúgva, búgva didergett keresztül.

És ott dögölt meg az ajtó előtt.

Pierre provence-i volt: ezernyolcszázhat elején került a Grande Armée nyolcadik brigádjába, önkéntes ajánlkozás után. Pierre húsz éves volt; göndörhajú, karcsú gyerek, szép, bátor szemekkel, melyekből ábrándos életkedv és intelligencia sugárzott. Január elején falragaszok futótüze árasztotta el vidéküket; a császár kiáltványa volt, mely a polgároknak beszélt és a népnek, hadba szólítva minden franciákat. Az a sajátságos, merészen lüktető hang áradt belőle, amely egyszerre keltett rémületet és lelkesedést; hipnotizáló, erőtől duzzadó hang, mely kábító zúgásként visszhangzott a fülben és zsi-bongásba hozta a vért. A császár maga fogalmazta e kiáltványokat, szavai úgy szikráztak, mint ama zöldfényű sasszemek, amelyekkel a világot kormányozta. Villogó szavak voltak, nem is betűknek sora, hanem kardok csattogása, füttyölő golyók, esztelen lázító csatakiáltás.

Húszéves lelkének egész ábrándos szerelmével ölelte át Pierre a sas riasztó szavait. A »gloire« mámorea részegítette az ő szívét is; de Pierre fiatal volt és álmodozó, képzelete egyetlen isteni alakban személyesítette meg a »gloire« zavaros fogalmát —: és ez az alak a császár alakja volt. Egész valója ihletett, rajongó bámulattal fordult az óriás, a félisten felé, min-

den tökéletesnek, minden emberfölöttinek, az emberi agy diadalának nagyszerű szimbolumát, az emberi akaraterő győzelmes titánját látva benne. Látni szerette volna őt, vágyakozott a megpillantása után, mint ahogy a görög lantos vágyta volna meglátni az Olimposz lakóit. Látni szerette volna őt, szemében azt a varázst, amely világokat teremtet. Látni szerette volna szemeiben azt a valamit, amely ekkora lelkesedést, ekkora hódolatot, ekkora imádást tudott kelteni távolból is az ő szívében. Téli éjszakákon megjelent előtte száguldó paripán, véres felhőgomolyok között, süvöltöző pallosával hasítva a kietlen pusztaságot. Hullák és vérben fetrengő sebesültek között robogott, a sebesültek kinyújtották utána kezöket; szívöket kitepték és lovának patkói elé dobálták. Örjöngve hördült fel belőlük a lelkesedés utolsó kiáltása: »Vive l'empereur!« És Pierre nyögött álmában és nyakát odaszorította a vértől iszamós, hideg rögökhöz, hogy a császár lova rátaposson lüktető fejére.

Pierre belépett a Grande Armée-ba. Szeptember végére járt az idő: harcok fuvallata fújdogált Poroszország felől. Feszült várakozás remegtette meg a franciák idegeit. Jöttek a hírek. I. Ferenc letette a császári címet és Frigyes Vilmosnak meggyült a baja a sassal. A sas készülődött. Ijesztő gyorsasággal növekedett félelmes hadserege, a győzhetetlen, mellyel orkán gyanánt szokott rázúdulni ellenségeire. Friss hangulat uralkodott a kaszárnyákban és Pierre kedélyét elvarázsolta ez az új, pezsgő élet, mely tele volt színekkel és új, ismeretlen hatásokkal. Izgatta őt a katonalélek tomboló jókedve, mely belekacag a halál titokzatos mélységeibe. Izgatta, csábította őt ez az új világfelfogás, mely mo-

solygó szájjal, duzzadó életerővel, mámorban égő szemekkel rohan az enyészet hallgatag éjjelebe. Meghalni a gloire-ért, a hazáért, eszmékért, és főleg — a császárárt; ez a gondolat remegésbe hozta a Pierre balga, fiatal, forró képzeletét, mely nem ismerte még az élet gyönyöreit: a mámort, a szerelmet, az önzést.

És Pierre ott menetelt a forró országúton, melyen Poroszország felé nyomult a Grande Armée győzelmes áradata. Csak az bántotta, hogy eddig nem sikerült meglátnia álmainak tárgyát, a császárt, aki ott lovagolt harcosainak élén, büszke homlokát nekiszegve az északi szélnek, mint Hannibál, mikor nyugodt elszánással vezette népét a kérkedő Róma falai alá. Pierre-t boldogsággal töltötte el a gondolat, hogy együtt van vele, közel hozzá, a császárhoz, az ő lelki és testi urához. És súlyos fegyverzetét cipelve, ragyogó álmokat szőtt, a hősiség, az önfeláldozás, a lelkesedés ragyogó álmait.

Ezernyolcszázhat október 14-én, délután három órakor volt az ütközet. Az égen elnyujtott, kékesfekete felhősávok húzódtak elő, olajos símasággal sárgult a mozdulatlan láthatár, keményen verve vissza a jénai fensík körvonalait. A csomós, rögös talajon csak néhol rágódott valami szívós gyom. Kanyargó sövényfalak húzódtak párhuzamos vonalakban a messzeségbe. Mikor Pierre hasravágódva, a váratlan vezényszó után, egy sövényfal tövébe felemelte fejét és körülnézett a láthatáron: széles, homokos dombokat látott, melyek a meredek földhát felé húzódva, nyugatra elzárták előle a kilátást. Észak felé végtelen, göröncsös lapály terült el. Pierrel átellenben törpe erdőcske körvonalai vibráltak lilán a nyugalmas napsugárban. És jobbra, a

fensík tövében, valami mozdulatlan fekete sáv veszett bele a távolság ködébe. A nap sugaraiban néha apró, szikrázó pontok villantak meg ennek a fekete sávnak a szélein.

Kimondhatatlan izgalom szorongatta a Pierre torkát. Érezte, hogy a perc elérkezett. Valami szilaj öröm futott át rajta, annak a gyönyöre, hogy nem fél, — aztán elfojtott magában minden érzést és gondolatot és várt.

Félóráig tartott az egész. Tisztán ki lehetett venni, hogyan nyomul előre a franciák jobbszárnyán a lovasok brigádja, mint valami vörös kigyózó felhő. Mikor egy hirtelen mozdulattal szembekerültek a fensíkkal: apró, fehér, tömör gomolyok dudorodtak ki a fekete távolból. A kopár talajon tompán dübörgött végig az első ágyúszó. A gomolyok ismét kidugták fejüket, ezúttal balról is, az erdő felől. Egyszerre egészen közelről szólatlak meg az ágyúk: ideges rázkódás vonaglott végig a táboron. A franciák kezdték a tüzelést: egyúttal megmozdult az egész jobbszárny és villámgyorsan terülve szét, lezúdult a völgyre.

Azután rekedten ugattak az ágyúk és meg nem szűnt egy percre sem a gyilkos tüzelés. Huszárok rohantak elő minden oldalról; meggörbült lábbal, kinyújtott nyakkal, a mereven kitarzott szuronyok fölé hajolva, rohamlépésben, lobogó köpenyeggel nyomult előre a gyalogság, mint valami óriási, vihartól kergetett szarkalábak. Mikor a »rajta« elhangzott a háta mögött: Pierre fölugrott társaival és előre-futott. Szorongó kábulat ült szívéen; egy perccel később azonban magához tért és körülnézett.

Szemben velök, a dombsor mögött, szuro-

nyok villogó hegye tört elő, mindig sűrűbben és magasabban. Hirtelen szíjas csákókat vett észre, négyszögletes forgóval, melyek egyenlő távolságban merültek ki a szuronyok mögött. Ekkor fölemelte fegyverét és lőtt. Egy pillanatra vörösen villant meg szeme előtt a távoli fensík kopár lejtője, aztán füstgomolyok jöttek és irtózatos recsegés töltötte be a világot.

A többiről már nem volt határozott tudomása. Arra még emlékezett, hogy mikor a folytonos, gépies tüzelés után reszkető kezei nem találtak a tüszőben golyót: hogy akkor ő is előredőfte a szuronyt, amely nekiment valaminek. Ekkor irtózat fogta el; megtorpant, vissza akart fordulni, de szemei a tisztnek dühtől megduzzadt arcával találkoztak, amint rekedten ordított rá. Újra döfött, megbotlott egy testbe, mely lábai elé gurult és előrehajolt. Körülötte kemény, megfeszült porosz arcélek tünedeztek fel. Most már tudta, hogy elveszett. Gomolygás, tolakodás támadt: valaki a fejére vágott, aztán a mellébe döftek. Elesett, fordult egyet, néhányan keresztüléptek rajta. Ekkor kinyújtotta karjait, kiáltozni kezdett és rémület szállta meg.

Mikor kinyitotta szemeit, bágyadó némaság volt köröskörül. Bealkonyodott. Tűzvörös fényben égett a nyugati égbolt, kelet felé még mindig azok a hosszú, acélkék felhők húzódtak. Pierre üresnek, kihaltanak, megtöröttnek érezte szívét és végignézett a láthatáron. Mélységes szomorúság feküdt a kialvó táj felett. Lent a földön, köröskörül, nyugalmas némaságban heverték a hullák egymásra dobálva, széttört csákók között, vértől ázott fücsomók fölé borulva. Némi lyik az ég felé fordult.

Pierre behúnyta szemét és ekkor észrevette, hogy hörög. Lassan melléhez nyúlt és egy mozdulattal lesöpörte róla a megaludt vért. Meg akart mozdulni, de nem tudott. A szurony keresztülment tüdején. Pierre haldokolt.

Ekkor zavaros léptek kaleidoszkopja zsibongott el szemei előtt; gondolatfoszlányok, melyekért görcsösen kapkodott. Régi benyomások, melyek elmosódtak benne az utóbbi évek szilaj lelkesedésében. Folytonosan makacsul visszatért elébe egy napsütéses délelőtti képe, a Garonne melletti falucskában, mikor misére szóltak a harangok. A duzzadó lombokon keresztül kerek, vibráló foltokat vetett a nap. Derű és reménység töltötte be a szíveket. Akkor május volt: fodros, habos felhődarabok közül mosolygott elé az ég. A világoskék égbe himbálódzó, aranyhárga szalmakalap volt belerajzolva. Pierre görcsös, sóvár vággyal feszítette meg képzeletét. Piros topánkát is látott, mely fölött alig két ujjnyira kivillogott a világos harisnya. A lányt Angélique-nek hívták és azon a délelőttön piros topánka volt rajta és rámosolygott Pierre-re.

Pierre delirált. Úgy rémlett neki, hogy a piros cipellők előtte táncolnak, kecsesen hívogatólag. Utánok hajolt, szerette volna megcsókolni őket, de a cipellők kacéran visszalibbentek és egy pillanatra kivillogott a világos harisnya. Halk, csiklandozó kacajt hallott: Angélique nevetett. Pierre megint utánahajolt, de a cipellők elszöktek, visszaugrottak. Erre örjöngeni kezdett, tombolva rúgta a földet és úgy érezte, mintha borzasztó kiáltások törnének elő a tüdejéből. De csak halkan, ütemesen hörgött tovább. Most megint tudta, hogy itt fekszik a csatatéren,

halálverejtékes arccal, megaludt, kihúlt véresomók között. Hirtelen kétségbeesett életvágyat érzett, zokogni kezdett és kétszer ismételte Angélique nevét. Egy pillanatra egész öntudata föllobbant, segítségért akart kiáltani, világosan eszébe jutott, hogy a kocsik erre járhatnak és felszedik a sebesülteket. Utolsó erejével félkarjára támaszkodott és kinyitotta szemeit.

Alig tíz lépésnyire tőle, egy kis magaslaton, két lovas állott a lenyugvó nap rozsdavörös tüzeiben. Köröskörül nyugalmasan heverték a hullák. Az egyik lovas kicsit előbb állott, éppen szembe Pierre-el, úgy hogy a paripának csak két első, mozdulatlanul megfeszült lábát láthatta. Tömzsi, feszes tartású emberke volt, fehér szarvasbőrnadrágban, széles vállaira kék mente símult. Fején óriási, félköralakú csákó. Összeszorított ajakkal figyelmesen szemlélte a távoli fensík homályosuló körvonalait.

Pierre azonnal megismerte a császárt. A szó torkába fúlt, szája nyitva maradt, kimeredt szemei hipnotizálva tapadtak a lovas alakjára. Azt várta, hogy valami történni fog, hogy a császár odanéz. Ez így tartott néhány percig, aztán megértette a helyzetet Pierre. Ah, mit törődött vele a császár, vele, a haldoklóval, a hullákkal behintett csatatér egyik véres roncsával! Mindenünnen nyögések, jajongó panaszok emelkedtek feléje, — de ő a fensík felé fordította arcélének kemény vonásait. Nem átszellemült varázs, félisteni fönség ragyogott e szemekből: hanem démoni acélakarat, önző, szomjas kapzsiság, háttartalan, kielégíthetlen dicsvágy és makacsság.

És Pierre egyszerre tisztán és világosan látta, hogy ő egy borzasztó ostoba tévedés áldozata. Világosan látta, hogy néki éppen úgy joga

volna az élethez, a napsugárhoz, a forró örömhöz, mint ennek az embernek itt, akinek szüksége volt arra, hogy kettéhasítsák az ő erős, forrongó agyát, átdöfjék az ő fiatal, reménykedő szívét. Mit törődött most már a császár övele, a haldoklóval? Neki az élőkre volt szüksége, hogy lelkesüljenek és meghaljanak érlette, a hideg kolosszusért, a telhetetlen molochért, aki egymásra uszítja a népmilliókat, hogy a dicsőség emberfölötti gyönyörét érezze kicsiny, mohó, halandó emberi szívével.

A Garonne-menti falucska... A napsütéses út... Angélique nevetése, fehér fogsora... Odavan, odavan. Elvitte a tömzsi, nevetséges, nagyhasú emberke. Irtózatos, dühös nevetés rázta meg, a nyelvét szerette volna kiölteni. Aztán minden összezavarodott a fejében, még egyszer fölemelte öklét és erőtlenül meglóbálta a lenyugvó nap felé. Utolsó érzése az volt, hogy borzasztó, gúnyos szavakat kiáltoz a császár felé torkaszakadtából. De csak halk hörgés emelkedett ki tüdejéből és úgy maradt, félkarjára támaszkodva s arccal lebukott a nap felé.

A két lovas lépésben jött lefelé a rögök között.

— Mehetünk, — mondta a kisebbik.

— Igen, Sire, — válaszolt a másik, aki tiszteletteljesen követte.

Megsarkantyúzták a paripákat és ügetve robogtak el ama hely mellett, ahol Pierre feküdt. Egy tányérnyi vértócsa csillogott a fűcsomók között és Napoleon paripája átugorva rajta, a hulla nyitvamaradt szemébe fröccsentette a véres sarat.

Találkozás egy fiatalemberrel.

Jókedvű voltam, mindent elfelejtettem, körülményesen meggyújtottam a szivarom és neki-vágtunk az Andrássy-útnak. Én szép és drága feleségem mosolygott rám a fátyol alól, én szép kedvesem, aki, íme, szeretett és megengedte, hogy szeressem.

A fiatalemberrel a Dunaparton találkoztam, hat óra felé. Elment mellettünk, már alkonyodott akkor, nem vettem észre. Már húsz lépésnyire lehetett, mikor hátulról megpillantottam. Egyszerre elhallgattam és zavart nyugtalanság fogott el. A karcsú derék egy rakodóhajó háttéréből vált ki élesen, de mégis, azt hiszem, a lépéseiről ismertem rá. Kicsit kopottak a ruhák. A kezében széles füzetet vitt. Tizennyolc-, vagy csak tizenhétéves talán... még haboztam, nem mertem elhinni... el akartam fordulni, de egyszerre éles nyilalás vonaglott át a szívemen és utána oly heves dobogás fogta el, hogy meg kellett, hogy álljak. Egy mozdulatát láttam meg, amint a kezét felemelte és maga elé tartotta; ó, jaj, rettenetes, ez volt a kéz, még a vágást is megismertem rajta, amit a tornateremben...

A feleségem csodálkozva nézett rám és én hebegve mondtam:

— Kérlek... várj rám... beszélnem kell ezzel a fiatalemberrel...

És otthagytam őt és előresiettem. Nemso-kára aztán meglássítottam a lépteimet. Már alkonyodott. A fiatalember nem fordult meg. Tudta, hogy mögötte vagyok. Nyugodtan ment tovább, egy hajókötélkőnél nyugodtan megállt és a csendes Duna felé fordult s nézett át, messze a hegyek felé. Borzasztó zavarban voltam, a tor-kom köszörültem. Melléje álltam, hogy észrevé-tessem magam. Lopva a száját néztem, mely fia-talabb és keskenyebb volt még, mint az enyém. A szeme nagyobb és világosabb. Ó, ő volt az. És a füzet a kezében, a régi füzet... amit a szekré-nyem fenekére tettem és elfelejtettem... Nehéz, szorongó izgalom volt ez.

— Hát... nem látsz?... — mondtam végre halkán.

— De igen, — mondta, de nem fordult felém.

Zavartan hallgattam. Aztán elszégyeltem magam. Nevetséges. Egy tizenhétéves fiatal-ember! A találkozás különös, de fel kell hogy ta-láljam magam. Elfogulatlan leszek. Örüljön, hogy alkalma volt meglátni engem.

— Azonnal megismertelek, — mondtam hangosan — amint elmentél mellettem.

— Tudom, — mondta.

— Hát miért nem jöttél oda? Nem vagy kí-váncsi rám?

Nem felelt. Ideges lettem.

— Jó, tudom, milyen tartózkodó és gőgös vagy. De látod, ennek semmi értelme... Hidd el, rájöttem, hogy semmi értelme... Majd el-magyarázom neked... Magad is belátod majd, hogy nem maradhattam tartózkodó és gőgös... De hát miért nem nézel rám?... Nézd, bajuszom van... Huszonhatéves vagyok... De furcsa vagy. Haragszol rám?

Nem felelt. A szája keserűen összehúzódott.

— Eh!... — mondtam. — Ez a nagyszerű hallgatás! Jó, jó, emlékszem már... Hát aztán? Örökké nem csinálhatja azt az ember. Né, még talán szemrehányásokat teszel. Ugyan kérlek, a nagy hallgatásod nem olyan nagy dolog... Nem látom, hogy sokat használt neked... A ruhád nagyon szánalmas, édes fiam. És sovány vagy. Már engedj meg, nem tudnék ilyen ruhát felvenni... Na, mi az! Sírj egy kicsit, kapsz egy krajcárt!

Most nézett rám először. Keményen rám nézett, a szemembe, aztán elfordult.

— Sokat beszélsz, — mondta szárazan.

Megsértődtem.

— Ó! Ugyan! Nagyon tökéletesnek képzeled magad. Igenis, beszélek, mert tanítani akarlak... érted? Végre, idősebb vagyok nálad... és én azóta sokat láttam... és sokat tapasztaltam... te gyerek vagy... mit tudod te...

Egyszerre elcsuklott a hangom, lehorgasztottam a fejem és egészen halkán és zavartan mosolyogtam és halkán és zavartan felemeltem a kezem és zavartan mosolyogva suttoztam:

— ... Hát mit tegyek?... hát azt nem lehetett, ahogy te gondoltad. Hidd el, kérlek, nem lehetett... én próbáltam... de igazán nem lehetett...

Most felém fordult. Elgömbült szájjal, gyűlölettel nézett rám.

— Hol a repülőgép? — kérdezte rekedten.

Zavartan dadogtam:

— Hát... mit tegyek... megtalálták... Farman... a Wright-testvérek... nem voltam ott... De hidd el, ők is elég jól csinálták... egész jó, aránylag... lehet vele repülni...

— Látom, — mondta gúnyosan. Aztán megint rám nézett. — Hol az északi sark?

Lesütöttem a szemem:

— Valami Peary elérte... Kérlek, hát nem volt időm... te tévedtél... nem lehet mindent... én akkor az egyetemre jártam...

— Úgy, — mondta.

Aztán:

— Hol a büszke és szabad Magyarország?

— Kérlek alássan... igazán furcsa vagy... dolgozunk rajta... én is... de az nem megy olyan hamar... az embernek élni is kell.

Hadarni kezdtem:

— De látod... azért én igyekeztem... hogy legyen valami abból... amit neked megígértem... Írtam ám... Elég jó dolgokat írtam... Nézd meg csak kérlek a kirakatokat... a nevem ismerik... jónevű vagyok... ahogy te akartad... és az emberek eléggé tisztelnek... És látod, könyveket is írtam... ahogy te elgondoltad... nézd csak... itt van egy... elég jó...

Idegesen kapkodtam ki a zsebemből egyik könyvem, amelyben humoros rajzok és novellák vannak és mutattam neki.

— Nézd csak... elég jó...

Egyetlen pillantást vetett csak a könyvre, nem nyúlt utána.

— Igen, láttam már, — mondta kurtán. — Elég jó.

Kinyújtotta a karját az alkonyodó láthatár, az elgörbülő hegyek felé.

— Hol a nagy szimfónia, a rettenetes színjáték a szürke láthatárról és a gögös istenekről, akik ott lüktetnek és vonaglanak a láthatár mögött?

Elpirultam.

— Hát kérlek... azt nem lehetett... Azt nem lehet három felvonásban megcsinálni... Te tévedtél... A szürke láthatárt nem tudja eljátszani egy színész... aztán rájöttem, hogy ez nem is a megfelelő műfaj... és nem is tudnék elkészülni vele... Hanem írtam erről egy csinos szonettet... egy előkelő revű hozta... és tetszett... és azóta jobban fizetnek...

Nem felelt. Komor hallgatásba merült, tekintete eltűnt a távolban. Akartam még mondani valamit, megmagyarázni, hogy milyen fiatal ő... de homályosan emlékeztem rá, hogy ilyenkor, mikor így néz, nem lehet őt zavarni. Egyszerre eszembe jutott a feleségem és nyugtalankodni kezdtem.

— Kérlek... — mondtam — jöjj velem, bemutatlak a feleségemnek. Ó, ennek örülni fogsz. Nagyon szép asszony... értékes, nagyszerű nő... látod... és én meghódítottam... szeret engem... látod... vagyok valaki... ahogy te akartad...

Most rám nézett és a szemében végtelen gúny volt.

— Meghódítottad, — mondta. — Ugyan! Ó, milyen büszke vagy rá! Te mentél hozzá és meghódítottad!... A várkastély leszállt a hegyről és ostrommal bevette a völgyet!... A tölgy meghódította a folyondárt és szerelmesen körülcavarta... Miért nem jön ide a feleséged?

Összehúztam a szemem.

— Ostoba vagy, — mondtam. — Gyerek vagy. Ezek fantazmagóriák. Nincs igazad. Nekem van igazam. Én felnőttség vagyok és megismertem az életet. Mit tudsz te az életről! Téged mindenki kinevetne!

Egészen mellém állt, a szemembe nézett. Most láttam meg sűrű és barna haját.

— Nem akartam megismerni az életet... azt akartam, hogy az élet ismerjen meg engem... Igaz, engem mindenki kinevetne és te nem akartad, hogy miattam téged kinevesse nek... De te tudod, nézz a szemembe, merj a szemembe nézni!... te tudod, hogy te vagy a nevetéséges és kicsi... és hogy nekem van igazam... és hogy nem nevetséges, amit én mondok... te tudod, hogy nekem van igazam... te szegény... te kicsi... te senki... Merj a szemembe nézni...

El kellett fordulnom; a helyzet ostoba és kínos volt. Ő lassan távolodott el tőlem, aztán nem nézett többé rám, lassan, gondolkodva indult meg...

Percek múlva, halkán tudtam csak megszólalni:

— Hova mész? Maradj... — suttogtam. De nem fordult már vissza. Csak a szavát hallottam még, távolról:

— Emlékezz rá, hogy egyszer még, utoljára, találkoztál velem... És ha van még benned valami belőlem, mártsd be tolladat a lenyugvó nap tűzébe s írd meg nekik... írd meg ezt a találkozást... és írd meg nekik, hogy hagytalak el és hogy tűntem el, beléolvadva az alkonyodó égbe, ifjan, szépen és végtelenül szabadon, hogy ne lássalak többé...

Ezeket nagyon messziről hallottam már és a karcsú alak vékonyodott, elfolyt, felemelkedett. Még néztem, azt hittem, hogy látom, de aztán rájöttem, hogy a vörös égen egy vékony felhő lebeg csak.

A feleségem türelmetlen lett.

— Ki volt ez a fiatalember? — kérdezte.

— Egy régi ismerősöm, — mondtam neki zavartan. — Kedves fiú...

— Igen, — mondta a feleségem kicsit élesen. — Csak rossz modora van. Miért nem mutatkozik be? Pedig feltűnően hasonlít hozzád.

Aztán idejöttünk a kávéházba. Nehéz kedvemről lassan oszolt el a görcs.

— A téma szép, — mondtam magamban, felvidulva. — Versnek kicsit hosszú volna. De egy novellát lehet belőle csinálni. Röviden, szatirikusan. Ma úgyis kedd van, szállítanom illik valamit.

Papírt kértem és rövid habozás után leírtam a címet: »Találkozás egy fiatalemberrel...« És csak tompán fájt már a seb.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

A rossz álom.

Az álom.

Álmomba, csónakon futottam
És kihajoltam —
Tizenhatéves voltam
És csónakom fehér vizen szaladt
S láttam egy várost, a víz alatt
S láttam egy erdőt, a levegőben
S láttam kísértetet, lepedőben
S távol a kék és tiszta eget
És csillagokat és fellegeket.
Én kinyújtottam a körmöm
Ezer méter hosszúra
És kapartam az eget, — úgy-e fura?
De én látni akartam
És egy csillagot lekapartam,
De mögötte az ég kiszakadt és szétfolyt
S belőle geny és aludt vér folyt: —
S acsarkodva téptem az eget
S éreztem folyni vért, ragadót és meleget.
S ordítva felébredtem —
Hát a mellemet martam,
Kiszakítottam, felkapartam
És folyt a vér —
Ne bántsatok e versemér'.

(Egy versem ugyanerről)

I.

Én kedvesem.

Én kedvesem, elmondom neked.

Akkor negyedik éve volt házas és reggel, mikor a felesége megcsókolta, valami kényszereget vett észre ebben a mozdulatban. A csóknak hamar vége volt és a felesége így szólt: Édes fiam, ma feltétlenül el kell menned a szövetségbe, jegyezd meg jól. És el kell menned az orvoshoz, mert megint nem tudtál aludni. Ő elment a szövetségbe és elment az orvoshoz és az orvos hosszú, furcsa dolgokat beszélt hozzá, az ő gyomráról. Aztán találkozott egy iskolatársával, aki Amerikában volt. Ettől megkérdezte, milyen a tenger, mert valamikor, tizennégyéves korában, tengerész akart lenni. Kávéházba is beült, elolvasta, mint rendesen, az öngyilkosságok és életuntak rendőri híreit. Aztán következett a fájás és sok gondolat. Aztán elment egy képtárba, hosszan nézte a képeket, még világos volt, munkavágy fogta el. Hazament, előszedte az ecseteket és az alkonyati tájképet kezdte festeni, tájat és messze, kék hegyeket, a hegyek mögött zöldben behajló éggel. Sárgákat kevert az égbe és megint zöldeket — messze, nagyon messze akarta kitolni, túl, messze, a kék hegyeken túl, hogy aztán egy hideg és zöld csillagot festhesen az ég peremére. Kenegette a színeket, az ég kitágult, öblös lett. De a színek nem tartottak össze — a levegő merev volt és hideg a képen és a festőt csendes, néma kétségbeesés fogta el. Három órát dolgozott egyfolytába — végre rájött, hogy ő maga sem tudja, mit akar. A képtől távol leült egy székbe, tenyerébe hajtotta állát és hosszan, hideg kinnal a szívében, nézte.

Már este lett, a kandallóban vörösen égett a tűz, bevilágította a képet és ő egyre nézte. A hegyeket idebb kellett volna hozni. Ez a lankás föld mélyebb, sötétebb. Keresett az emlékezetében, hogy milyen színű és egy Chopin-melódia jutott az eszébe — igen, ilyen színűre akarta festeni, mint ez a melódia. Ugyanakkor az emeleten zongorázni kezdte valaki ezt a melódiát. Kék és zöld — kobalt, okker és még valami — hiába!

Mikor a másik szobában meghallotta a felesége lépteit, egyszerre kitört rajta a borzongás, az az agóniaszerű remegés és borzalom, mely ettől kezdve, három órán keresztül, haláláig, nem is szűnt meg többé. Akkor még nem tudta, hogy még csak három óráig fog élni, — most, hogy visszagondolok rá, világosan érzem, hogy az agónia már ebben a pillanatban megkezdődött. A felesége bejött, a homályban kalapját és suhogó kabátját láthatta csak — ó, én kedvesem! — és örült vágy fogta el. Odafönt még zongoráztak és a szoba csaknem sötét lett.

Magához vonta a feleségét, csípőn alul ölelte magához és szájoncsókolta. A csók fullasztóan erős és kábító volt és nehéz félelem járt vele, mintha elvesztette volna a talajt. Egyszerre elemi erővel tört ki a rémület — odafönt abban a pillanatban megszűnt a zongoraszó, mintha elvágták volna. Irtózva mellbeütötte a feleségét, ellökte magától és mikor az ijedten, nyitott szájjal meredt vissza rá, elhalványodott.

— Mutasd csak az arcod, — mondta neki rekedten.

Erővel megfogta az arcát és maga felé fordította. Aztán elállt a szívverése.

— Ma megcsaltál, — mondta a feleségének. Ami ezután történt, arra nem emlékszem

világosan. A szobában mintha kavargó vihar lett volna ezután, hosszú percekig: úgy látszik, elhomályosult öntudata — székeket és bútorokat dobált, összetörte a tükröt, tombolt és hörgött a dühtől, mint a vihar. Az asszony — ó, én kedvesem! — bögve és remegve szaladgált, a haja szétzilálódott, bevallott mindent, lihegett és kezével, amelyet megvérzett egy földrehulló vázában, remegve kapkodta magára a kabátját és kalapját. Végre elfutott, nyitva hagyta az ajtót, kifutott a házból, a szeretőjéhez.

Ekkor egy kicsit megnyugodott a festő. Betette az ajtókat és rendet csinált a szobában. Oly váratlanul jött mindez — hihetetlen volt, szepegni kezdett és remegett egész testében — de nyilván ily váratlanul jön a halál — és eszébe jutott a statárium, mikor halálra ítélik az embert a katonák és három óra múlva kivégzik.

Nagyon félt ettől a kivégzéstől. Borzasztó volt, hogy nem lát mást többet soha, csak ezt a sötét és szűk szobát, — olyan volt ez, mintha zsákba varrva vízbefojtanák — vagy mintha sötét folyosókon futna végig, lefelé, a földbe. De meg kellett lennie. Hosszan, ájultan imádkozott. Kezébe temette fejét, görcsösen szorongatta és megkísérlette elállítani lélekzetét, hogy talán így is sikerül. De nem lehetett, szíve rendetlenül dobogott és sietnie kellett. Úgy látszik, akkor már ott voltam az agyában és vadul, haragosan noszoltam: siess már, siess már, nem bírom tovább. Ő úgy tudta, hogy a sötétség hívja és kergeti így. Két óra múlva dideregve és vacogó fogakkal állt fel és előkészítette a morfiomot. A villanyt meggyújtotta, sokáig nézte magát a tükörben. Évek multak ezalatt. Azt hiszem akkor mintha mellette álltam volna, már kívül

— nem tudom másképp kifejezni magam, én kedvesem. Az arca borzasztó volt már. Végre sokára, nagyon sokára, lefeküdt. Egyetlen hajtásra kiitta a folyadékot.

És most, most, ezt pontosan szeretném elmondani, az ébredést.

Először rettentő félelem volt. Homlokát kiverte a veríték, irtózat, hihetetlen görcsrel kezdődött. A száját tajték lepte el, feszengett, leesett az ágyról. Most katonákat látott, akik harcolnak és szétrobbannak, véres cafatokban, zúgott az örvény, az agyában kések forogtak. Ordítani akart, segítségért kiabálni, de nem tudott. Nem tudom elmondani ezt az érzést: de borzasztóbbat képzelni se lehet. Sokáig tartott így.

Hosszú idő múlva egyszerre enyhült meg szegény, szegény. Kinyújtotta magát. Bágyadt duruzsolás volt a fülében, megnyugodott. Ez olyan volt csak, mint valami erős, nagy álomság. Egyszerre figyelni kezdett: hallotta a zongoraszót, odafent a szobában. Csendesesen pihegett és hörgött és várta, hogy ez mikor múlik majd el. Sőt hosszúnak találta az időt és úgy jött, hogy addig elfoglalja magát valamivel.

Szembe vele, az állványon, ott állt a tájkép és most, a lámpa enyhe fényében, látta megint a csendes mezőt és hátrább a hegyeket. Kék hegyek voltak, mögöttük öblösen kitágult az ég — szélesebb lett és a lenyugvó nap fényében úgy tűnt, a melódia onnan túlról árad. Most látta a hibákat is. Több kéket kellett volna keverni az égbe, hogy messze, messze kitáguljon a perspektíva — és elől, bitümmel talán, mélyíteni az árnyékokat. Ide, vastag ecsetvonásokkal egy széles fát kellett volna tenni — odébb még két dom-

bot és vöröses napfényt, igen, ezt úgy kellett volna, ezt meg így. Ó, érezte, milyen szép és nagyszerű lett volna így az egész — és hogy ő eredetileg így akarta, de az anyag nem engedelmeskedett. Most azonban egyszerre közelebb került az egészhez. Most képesnek érezte magát, hogy egy szempillantással elmozdítsa a hegyeket helyükből és a napot lejjebbszorítsa.

De világosan érezte azt is, hogy egész közel kell akkor kerülnie a tájhoz. Tétova kezeivel egy csomó barna festékbe markolt, a kép alján, elől, egy kígyózó ösvény indult befelé — ennek az oldalára lerakta a barna festéket és egy erős, plasztikus föld-domb lett belőle. Még jobban ki kellett hozni a távol mélységeit: — egyik lábával a kép aranyos keretére lépett, a másikkal rádobbantott az ösvényre. Két keze tele volt színekkel, óvatosan megindult az ösvényen, megindult, be, a hegyek felé. Sárgát és zöldet vitt, a kék hegyeken túl, hogy bekeverje az ég színei közé. Hátul a sötétzöld erdő, amit még délelőtt festett, közelebb jött — futni kezdett és nemsokára a fák nehéz árnyékában haladt — átszűrődő, vörös napfény omlott a leveleken keresztül, de a nyirkos, páras talaj lilásan hideglett már az éjtől. Végre kiért az erdőből, átgázolt a folyón — és ekkor egészen közel, égbemeredő csúcsokkal zárta el szemeit a hegylánc. Az ösvény hágónak vezetett — keresztülfutott két hegy nyergén — és ekkor... ekkor... ekkor dobogni kezdett szíve... titokban ekkor ujjongva érezte már a rettenetes, bódító felszabadulást... érezte, hogy pupillái hogy tágulnak, mint mikor világosság csap először a született vak agyán keresztül.

Ez egy sötét sziklafal előtt történt, a hegy-lánc csúcsvonalán, melyen túl visszabukott már a hegy és kitágult a Tér. Remegő inakkal lépett még egyet előre — ekkor, még félig odaát, még érezte testét, ezt a különös, érthetetlen, fájós valamit. És fülében a ködön keresztül egyszerre harsant fel ezer és százezer torokból a mennydörgés — mint mikor az ébredő álmában hallja az ébresztőóra rettenetes kiáltását. A világosság éles, mennydörgő muzsikája harsogott fel a végtelen ürből, odaát, a kék hegyeken túl — utoljára érezte a rémületet, de ez már boldog megdöbbenéshez hasonlított és ijedt, kacagó gyönyörhöz... még egyet lépett, a világosság elöntötte lelkét, hangosat, nagyot nevetett, kitárta kezeit a napig...

Minden eszébe jutott és rámeszmélt.

II.

Országos Széchényi Könyvtár

Ó, a rettenetes álom!

Megráztam magam s kinyujtóztam. Mint aki messzi útról érkezett és sötét tájakon járt. Ó, itthon voltam megint, én kedvesem és kinyujthattam magam — nevetve ágaskodtam és körülnéztem. Igen, ez volt az a vidék, ahol az álom elfogott — a messze, világos tájék, távol, a térben, amint kiáradt belőlem a tér és idő, fényes gőzök gomolyogtak. Összefogtam egy marokkal a gőzökből és izzó folyadékká sűrítettem — izzó golyó lett és ezt felraktam az égre. Még világosabb lett most... ráfújtam a gömbre és borzongó kéreg lett belőle — hegyek, völgyek és ligetek rajzottak tarkán, mint a szappanbuborék színes rajzai.

Én e színes rajzot összefogtam, elkevertem

és hirtelen kiformáltalak belőle, én kedvesem. Én kedvesem, szép és vágyakkal teli. És bolyongva kerestelek.

Azon a távoli, zöld csillagon ültél. Odaszálltam hozzád, leültem melléd, egy halk, olajhangon daloló liget szélén és mosolyogva és fáradtan így áradt belőlem a fény és a hang:

— Én kedvesem, borzasztó álmom volt, elmondom neked. Nevetni fogsz és nem érted meg majd. Íme, én milyeneket tudok álmodni, milyen furcsákat.

— Oly soká tartott ez az álom... és oly nyomasztó volt... és érzésekkel teli, amiknek itt a világosságban és a térben szinte értelme sincs — oly sötétek, oly elnyomottak, elnyomott valóságok, gyermekes tévelygés...

— Képzeld el, hogy nagyon sok hozzám hasonló között voltam, egy egészen kicsi golyóra zárva. Nagyon régen és sokáig voltunk ott... igen ám és úgy volt, mintha ezt a golyót, erdőkkel, hegyekkel és színekkel nem mi csináltuk volna... hanem ezt úgy álmodtam, mintha az is egy élő szörnyeteg lett volna, ami szült minket...

— Igen ám, a Föld... Tudod-e, hogy van az álomban? Az álom sötétség és szorongás és félelem... Tele voltunk félelemmel mindannyian... ó, rettenetesen féltünk! Úgy volt, hogy nem szabad elmozdulni e fekete szörnyeteg hátáról... és mindannyiunknak egyetlen alakja volt csak... képzeld, én kedvesem...

— Rajtam egy nehéz és szorító ruha volt, én kedvesem, kemény csontokból és puha húsból... és a fejemen csontgolyót hordtam és két nyílás volt csak e golyóban, melyen keresztül kinézhettem a szabadba és fel a csillagos égre...

És képzeld, borzasztóan féltem és azt hittem, nem szabad levetnem ezt a ruhát — ó képzeld — alig mertem hozzányúlni ehhez a ruhához, mert attól féltem, hogy kiszakad... nem furcsa? — és még sokan, akik velem voltak, éppen így féltek...

— És ha felemeltem a lábam, egy izmos és szívós szalagot éreztem, ami hirtelen visszarántotta a lábam a földhöz, amiről felemeltem... Ezer ilyen szalaggal voltunk lekötözve mindannyian... ó álom, álom, álom... és akkor ez úgy volt, mintha nem is lehetne másképen...

— És egyetlen félelem lakott mindannyiunknak... a fekete szörnyetegtől féltünk, ami tele volt szájjal és úgy volt, hogyha levetjük a ruhánk, elnyel és megesz minket... és hogy akkor mi elmúlunk és nem leszünk többé...

— Ó, borzasztó volt ez a félelem... Vacogva és remegve járkáltunk mindannyian, hogy ne rántsuk rólunk e ruhát... és ezt úgy neveztük: halál, halál, halál... Igen: e szó alatt: halál... ó, furcsa álom... e szó alatt nem ébredést értettem, mint itt veled, a szabadban is, hanem ezt értettem: elmúlás. Ó, álom!

— Eleinte összeverődve éltünk, vörös és haragoszöld erdőkben és verekedtünk... Különös, zajos hangokat kiáltottunk át egymásnak... nem belülről, az agyunkból jöttek a hangok, hanem a húsruha torkán keresztül... ó, képzeld el, kedvesem! mintha kívülről vennéd a hangot, amivel hozzám szólasz...

— És tudod-e, hogy sokan voltunk és verekedtünk és futkároztunk e kis golyó tetején... és e vizeken keresztül átszorongattuk egymást a másik féltekére... És én hol kicsike voltam,

hol nagy... de mindig ebben a ruhában... és mindig azzal a rettenetes félelemmel...

— Én nem tudtam, hogy álmodom... És néha percekre megszűnt az álom és akkor csak sötétség és üresség volt.

— És ez sokáig tartott nagyon. Hol mélyebb volt az álom, hol engedett kissé... de nem szűnt meg a félelem, a szörnyetegtől való szörnyű félelem.

— Ó, én kedvesem, rettenetes volt ez a sötétség... mert nem volt fény sehol, valami vörös borzongást nevezünk fénynek, de nem az volt.

— Ó és az ijesztő álom vacogásában gyakran és sokféleképen jelentél meg előttem, én kedvesem.

— Ruhában voltál te is és kinyújtottad felém a karod. Olyankor egy pillanatra mintha ritkult volna az álom és én a felszín felé közeledtem volna... És mintha egy pillanatra halottam volna a zenét... De akkor magadhoz öleltél és összeszorítottál... és a következő pillanatban már te voltál a szörnyeteg, aki elnyel... úgy hívtalak: Természet.

— Néha puhán jöttél és a fejem simogattad... és én ismét egészen kicsike lettem és félve és szepegve elbújtam a te testedbe a szörnyeteg elöl... Elbújtam és te betakartál meleg húsruhádba és azt mondtad: »kicsi fiam« és ennek az volt az értelme, mint most e zenének körülöttem és bennem — e zenének, melyet dalolok. Elnyeltél magadba — és ekkor megint te voltál a szörnyeteg, mely él, míg én elmúlok... Ó álom! Természet: így hívtalak.

— Néha elbújtam félelmembe és menekülni akartam... de a mélyből tüzes szemek figyeltek éhesen — és megint te voltál, borzasztó arccal,

behajló körmökkel. Nekedmentem és félelmemben megöleltelek, hogy megijesszelek és megfojtsalak — de én jobban féltem nálad akkor és te jobban tudtál ölelni és fojtani.

— Aztán, az álom vége felé, nem bírtam tovább a rettegést, ezt az oktan lidércnyomást. Egyszer egy templomban voltam és az orgonában megszólalt a zene — igen, ez volt az, idekint, a szabadban szólt a zene bizannyal és én odaát, az álmovíz fenekén, meghallottam néhány ütemét. Ott jajveszékelt és dörömbölt az orgonában, kezembe hajtottam a fejem és hallgattam, de nem értettem egyetlen szavát se.

— Nem értettem egy szavát se, de akkor az orgona szavára egyetlen pillanatra, tompán, bután és haloványan, felrémllett előttem, hogy álmodom. De ez egyetlen villanás volt csak — és a következő pillanatban kavargó köd borult megint az öntudatomra — s nem ébredtem fel. Csak kétségbeesett dac és nyugtalanság maradt meg az egészből és az az érzés, hogy meg kell szabadulnom mindenáron...

— Ekkor különös gondolat ötlött fel a zavarból. Úgy látszik, a gyötrelmes erőlködésbe, hogy felébredjek — mert elviselhetetlen volt nekem e perctől kezdve az álom — innen, az ébrenlétből, az öntudat halvány emléke világított át hozzám s megnyugtatótt.

— Ostobaság, — így szóltam magamhoz. — Mindez talán csak rémkép és hazugság, a Föld kemény porával, mely elnyel és megfojt s leláncol. Rémképekkel ijeszt engem e sötétség — alkotni fogok én egy másik szörnyeteget, az ő arcára egészen, és akkor én is olyan erős leszek, mint ő, a Természet. És a lidércnyomás nincs többé. Hahó! megijesztem a Természetet!

— Én kedvesem és akkor lehajoltam a Földre és járkáltam megint az erdőben és figyeltem a Természet szörnyű kísértetét, mely az álomban valóság volt. És megnéztem hegyeit és völgyeit és ama kísérteteket is, melyeknek arcából az én arcom formájában rémített a kísértet.

— És dolgozni kezdtem. Egy kifeszített lapra, vagy nehéz agyagból formálva ki, alkotni kezdtem, hogy kiformáljam a természetet. Ó álom, ó rossz álom — a kezem le volt kötve, szalagokkal a Földhöz — bénán és kínlódva kapkodtam az anyaghoz és átkozódtam és jajveszékeltem... nem lehetett! össze volt kötve a kezem és a márvány darabokban vált le a szoborról és a vásznon zagyva színek kavarogtak. Ismered az álmot? mikor megbénul a kéz.

— Egy este pedig ott ültem a munka előtt és kétségbeesetten néztem, kényszerzubbonyában testemnek, leláncolva a szörnyeteg meztelen mellére. És ekkor, álomban, megint megjelentél előttem, én kedvesem. Ekkor egy pillanatra megint hallottam a zenét — ó, én kedvesem, az álom gyötrelmében, egy pillanatra, azt hiszem, megismertem az arcod és tudtam, hogy te vagy az... És ekkor gondoltam, megölellek, beléd fogózom, mert te kívülről jössz, az ébrenlétből, és beléd fogózva, elrántod a láncokat és köteleket és én felébredek...

III.

Mikor ezeket mondtam kedvesemnek, felálltam és kimutattam a csillagos térbe.

— Nézd, — mondtam neki mosolyogva — látod ott azt az üstököst? Szelíd csóvája hogy

lebeg az űrben. Nem emlékszel rá? Ismerd meg: ez az üstökös egy mozdulatomnak az ég vásznára rajzolt képe: mikor álmomban a füledhez hajoltam és megcsókoltam egy hajtincsedet. Akkor teremtettem, öntudatlanul.

És millió mérföldnyire onnan egy alakuló nebulát mutattam kedvesemnek: ködfoltok kavargtak, egy naprendszer. Középen golyó forgott, hasonló ahhoz, amit álmomban láttam — és rajta távoli, kék hegyek, hasonlóak ama képhez.

— Nézd, — mondtam neki mosolyogva, — ez született, mikor álmomban egy délután szorongva és reménytelenül azt mondtam magamban: szeretlek — és nem tudtam, miért fáj ez úgy, e jelentéktelen és félelmes ige. Akkor szakadt ki belőlem és én aludtam.

Most a tér közepén egy mély, sötét Éjszakára mutattam, mely üres volt belül és semmi fény nem hatotta át.

— Nézd, — mondtam neki mosolyogva — innen kiszakadt és elmúlt az élet, egy este, mikor álmomban megöleltelek, hogy megszabadíts a lidércnyomástól — és te álmomban elárultál a Szörnyetegnek és én azt hittem, elmúlok.

IV.

Kedvesem megszánt engem e szörnyű álmom miatt és megölelt s a feláradó fényben és zenében, a tenger felett, melyet én teremtettem — megkérdezett engem:

— És mondd, hogy történt az ébredés?

— A hegyek felé mentem, az álom kínjában és szenvedéseiben, én kedvesem. A hegyek

felé mentem és rettentő, fuldokló gyötrelmemben, mert azt hittem, elmúlok, így kiáltottam fel: Isten! Isten! és kinyújtottam kezem, a saját képemre alakot rajzoltam az égre. És megnyomtam kezem, hogy jól belevésssem a rajzot az égbe — és akkor egyszerre éles fájdalom lepett meg és kinyitottam a szemem: íme, a kezeim a saját testemet tapogatták és végigfutottak fejtől csípőig és végigszorongattam önmagamát.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Gurul a pénz.

I.

Nagybátyám, Bohus Ervin, szőke és kékszemű ember volt, arcvonásai a kemény munkában kiélesedtek. Apám úgy beszélt róla, mint kérlelhetetlen és hideg selfmademanról, aki kezdettől fogva egyetlen irányban halad, érzések és indulatok felett áll és soha nem gondol egyébre, arra a felfelévezető útra csak, melynek tetején cél és eszköz egy: a vagyon s minden, amit magával hozott. Három év alatt ötszázezret teremtett. Azt hiszem, apám nem szerette: példaképnek állította elénk és magasztalta, de elhallgatott olyankor, mikor — az ő hatása alatt — mi is magasztalni kezdtük. Néha eljött hozzánk, hátratett kezekkel sétált fel és alá, maga elé nézett és különös, kemény és rövid szavakkal beszélt velünk. A pénzről beszélt és mindenről, amit azzal szerezhetünk: függetlenséget, nyugalmat, biztonságot e bizonytalan világban, önbecsülést és mások szeretetét. Kínos szigorúsággal vigyázott különösen a külsőnkre, néha hirtelen nézett ránk, egy nyakkendőt megigazított, a mi felszerelésünk érdekelte; »meg kell venni« mondta rögtön, mihelyt valami hiányzott. Én mindig zavarban voltam, mikor nálunk volt, a szívem dobogott, az ő sok pénzére gondoltam,

nem mertem vele beszélni, csak ha kérdezett. Tudatomban igazat adtam apámnak, de néha lopva néztem az arcára és valami titok után kutattam. Mindnyájan nagyon komolyak voltunk és tág szemekkel néztük őt és útra készültünk, — és akkor úgy rémlett nekem, hogy szemüvege mögött hirtelen tréfás és gyerekes hunyor villant föl pillanatra, és mintha hirtelen ilyesfélét akarna mondani nekünk: »De hát ne ijedjetelek meg azért, csacsik, hiszen nem olyan komoly ez és talán nem is kell nektek az a sok pénz és talán nem kell nekem se és talán azért gyűjtöm csak, hogy egy nap minden pénzért törmelék-csokoládét vagy ilyesvalamit vegyek és együtt megegyük, — egy millióért törmelék-csokoládét, nem volna jó?« De hamar elkomolyodott.

II.

Néha elmentünk hozzá és félve és illedelmesen üldögéltünk a nehéz börszékekben. »Igenis, Ervin bácsi«, mondtuk és kiegyenesedtünk, ha hirtelen, kurtán és röviden ránk szólt. Otthon szigorúsága engedett és gyakran láttuk mosolyogni. Furcsa, gyermekes mosolya volt, amit valamikor, nagyon régen szokhatott meg és ami most úgy jelent meg az arcán, mint valami emlék, idegenül: a szájszöglete kicsit remegett, mikor mosolygott. Vacsoránál szinte vidám lett néha: történetek jutottak eszébe és ravaszul nézett körül. Lopva, fojtott hangon mondott el holmi anekdótát és mikor mindnyájan nevettünk, hirtelen megfogta a felesége kezét és megcsókolta. Én az asztal végéből remegő feszüléssel figyeltem az arcát és megpró-

báltam elképzelni, mit érezhet ő, a gazdag és hatalmas. Ez a mozdulata zavarba hozott és kínos várakozással néztem a feleségére és valahogy rosszul esett ez a kézsók. Az asszony engedte a kezét, mint egy tárgyat: az én ködös gyerekfejem úgy érezte, hogy ez nem jó, hogy az asszonynak zavarba kellene jönni, visszahúzni a kezét, elpirulni, vagy általán valaminek történni kellene erre, hiszen mindent tőle kapott, az én nagybátyámtól, a nehéz selymet és csipkét és a fehér szobát.

Vacsora után az asszony zongorához ült és fehér kezei nyugodtan pergették a billentyűket. Mi a zongora köré álltunk és nagybátyám hátul egy karszékbe ült és szivarozott. És a homályban elereszkedtek szemei és szája és két ujjja ernyedten engedte el a szivart és maga elé nézett — és én akkor elszoruló szívvel éreztem, hogy a melódiára figyel és hogy a melódia valami ismeretlen és borzasztó dolgot jelent: a tehetetlen melódia, melynek nincsenek szavai, tehetetlenül és vadul dörömböl a zongorából, hogy megértesse magát, mert mondani akar valamit, fenyegetőzni és sürgetni, és kétségbeesetten figyelmeztetni valami szörnyű panaszra, ami utólér a hátunk mögött és a fejünk felett van már, — a vonító melódia, mely koponyánk ajtaját kaparja szűkölve, hogy bebocsássuk, de beszélni nem tud, mert nem adattak néki szavak.

De akkor az asszony arcára néztem és láttam, hogy nem figyel a melódiára. Az arca hideg volt és az orrát fintorgatta és láttam, hogy másra gondol. Ekkor nehéz, hideg rémület szállt meg, mikor láttam, hogy ő nem figyel a melódiára és másra gondol.

III.

November egyik első napján nagybátyám hat órakor elment a nagyvállalkozó irodájából, nehéz kabátját felhajtotta, mert köd volt és automobilba ült. Hat óra lehetett. A felesége születésnapja volt és ő négy hónapja készült erre a napra. A vállalkozás sikerült, s ezen a napon a nagy párizsi útról akart beszélni a feleségével, az ő második nászútjukról. Most egy vakító és ingerlő tréfát gondolt ki, amire rég készült, azt a módot, amivel tudatja majd a feleségével, hogy a vállalkozás sikerült és hogy elutaznak. A kabátja két zsebét tele-töltötte arannyal, duzzadtra töltötte és az automobilban furesán mosolyodott el. Bemegy a feleségéhez és halkán járkál a puha szőnyegen. »Mi van a zsebedben, hogy tömhetted így tele?« kérdezi a felesége és ő odamegy és a felesége zsebébe nyúl.

Nagybátyám sápadt volt: egyszerre látta a fehér kezet, amint a hideg aranyak közt turkál, — hideg, fehér kéz az éles, villogó aranyak közt — és összeborzongott.

Az automobilt elküldte, lassan ment fel a lépcsőn és halkán nyitott be. Az előszobába nem jött ki senki. A felesége szobája felé tartott, előre mosolygott már s borzongott előre a tréfán, — óvatosan nyomta be az ajtót, de nem talált bent senkit. Körülnézett és becsengette a szobalányt.

— A nagyságos asszony elment?

— Igenis, öt órakor. Különben egy levelet hagyott az íróasztalon. A kis bőröndöt vitte.

Nagybátyám elolvasta a levelet. Első gondolata a szobalány volt, hogy vajjon az nem

nézett-e oda, vagy nem olvasta-e. Egy kicsit elpirult. Köhögött és a levelet rendesen becsúsztatta az egyik zárt fiók részén, még lökdöste is kevéssé egy papírvágókéssel, mert a csücske kiállt. Egy pillanatra leült, aztán megint eszébe jutott a szobalány.

— Jól van, Anna, köszönöm.

Nagybátyám aztán felhajtotta a gallérját, tétován álldogált két percig, eszébe jutott a nehéz köd, odakünt, az uccán és a hideg levegő.

A homályos lépcsőn lefelé menet mintha távoli dübörgést hallott volna, — egyetlen vonat dübörgött a távolban zakatolva, egyetlen vonat, ami lekésett; és most úgy rémlett, hosszú, hosszú, üres idők jönnek és nem jön vonat, az állomáson éjszaka és sötétség, az őr lehajtja piros zászlóját: »Mehet« sípol egy hang, az őr bemegy és lefekszik. Aztán sötétség.

IV.

Most úgy volt, mintha évek óta nem látta volna. Ez volt különös, hogy nem haragudott. A távoli vonatot figyelte magában és elviselhetetlen irígység és hideg gémberedett szívében. Nem haragudott rájuk, irigyelte őket és homályos szavak bukdácsoltak mélyen, mélyen, a megbénult tudat fenekén: könyörgő szavak, amikkel a feleségének könyörgött, hogy miért nem vitte őt is magával, — szívesen álldogálna a folyósókon, a dübörgő vonatban és nézné, tisztelettel és mohón, nézné, hogy azok hogy csókolóznak. Hiszen ő csak egy tréfát akart csinálni, már előre mosolygott, ravaszul és beszélni akart: és akkor egyszerre durván a szájára ütöttek.

Ezt kalapálta valami a fülében, de ködök gomolyogtak. Most aztán igazán nagyon fázott. Hová menjen? A vonat mozdonyára gondolt és a lihegő gőzökre.

A mellékuccákba jutott, este kilenckor. Nagyon fáradt lett. Igen szeretett volna egy kályhát találni és meleg ételeket. Egy kis kocsmá villant fel hirtelen, ahová diákkorában járt, bablevest evett, nők szolgáltak ki. De ezt rögtön elfelejtette. Hanem ekkor alattomosan elmosolyodott, — igen, — mondta magában, — igen, itt a mellékuccában... Ezt is diákkorában fedezte fel... Nők járnak arra... nini, hogy ez nem jutott eszébe...

Szép nők, meleg ruhákban. Rögtön talált egyet, bátortalanul szólt is hozzá, de tudja Isten miért, az nem állt meg... Végignézte és továbbment. Nagybátyám kísérté egy darabig, s fáradt feje holmi aljas, régi szók után dadozott... Talált egyet, durva és trágár szó volt. Félhangosan mondta párszor, de a lány nem hallotta meg. Nagybátyám reszketve kotorászott zsebeiben és egy csomó aranyat szedett ki. Ránézett, pergette az ujjai közt. Utólérte a lányt, reszketve a szoknya zsebe felé akart nyúlni, de nem találta el... az aranyak lesiklottak a szoknya ráncái közt, a nyirokba: a leány nem hallotta meg a csörgést, továbbment.

Nagybátyám nem bírta tovább szusszal. Az uccasarkon megállt és tűnődve, keserűen görbült le szája. Istenem, mi történt... Istenem, mit felejtettem el... Meleg pára fújt az arcába, egy konflisló állt mellette és fújt, a nedves uccán. Egyszerre végtelenül megsajnálta a lovat. Megsimogatta az orrát, nedves, könnyes szemébe nézett. Aztán belemarkolt az

aranyakba és a szája elé tartotta. A ló bele-
szagolt az aranyak közé és szertefújta. Nagy-
bátyám odaszorította a szájához s kényszerí-
teni akarta. És ekkor sírt nagybátyám.

Másnap reggel találtam rá, iskolába me-
net. Még sötét volt, lent a Dunaparton a hajó
lámpái égtek. Nagybátyám a lépcsőn ült a sűrű,
hajnali ködben, két lábát felhúzta, hogy ne
érje a víz. Fütyörészett és ugrómacskát játszott
az aranyakkal; egyenként pörgette őket: az ara-
nyak koppanva pattantak le a lépcső széléről
s kettőt-hármat ugrottak a vízzen... Vidáman
pislantott rám, mikor meglátott: a szája tele
volt csokoládéval, valahol törmelék-csokoládét
vett és azt reggelizte és az arcát bemaszatolta
a barna péppel. Leültem melléje a lépcsőre.

— Látod, te számár, így kell, — mondotta
anélkül, hogy felém fordult volna. A hangja
olyan volt, mint mikor idősebb fiú tanítja öcs-
csét. Két sapkás ember tartott feléje, negyed-
órával azelőtt, hogy odaértem, egy munkás
hívta őket telefonon.

A lift feljebb megy.

I.

A laboratórium előtt egy terras volt: este a fiatal tanár fiatal feleségével kiült a teraszra, az asszony odaült, ölébe hajtotta a fejét. Végtelen, holdtalan, csillagos ég. Lent lankás mezők nehezedtek, a jegenyeallé hallgatagon és megdermedve nyúlt ki alattuk. A fiatal ember ivott is valamicskét, minden érdekelte, lelkesítette és tele volt szerelemmel. Az öreg tudósról is beszélt, az egyetemi tanárról, akivel együtt töltötte a délutánt és aki óvatos modorához képest nagyon hízelgő dolgokat mondott neki: — és végre rábízta néhány napra azt az ezredgramm rádiumot, amit nehéz tokjával együtt a mellényzsebében hordott most is.

A fiatal tanár büszkélkedett, kivette zsebéből a tokot és kitartotta maga elé.

— Látod?

Hosszúkás tubus tengelye táján halvány, kékes fénypontocska világol. Ez a betokozott, vastagon körülzárt rádium emanációja: a piciny fémdarab rettenetes fényenergiája keresztülvilágítja az ujjnyi acéllemezt.

Az asszony nézte, hitetlenkedett, bámult. A tanár is felizgult, szédítő számokat vágott ki, rémítgette a feleségét.

— ... Harmincezer kalória ... tudod-e, mennyi az? ... Az emanáció másodpercenként millió és millió részecskét lövell ki ebből a parányi elemből... És milyen nagyszerű dolgokat beszélt az öreg!... Tudod-e, a részecskéknek ez a taszítása, ha ugyanezt az erőt vonzásban fejezem ki, akkora, hogy ez a csöpp fém itt a zsebemben hatszáz millió kilométerre ránt el magával, szőröstül-bőröstül, feltéve, hogy ebben a távolságban egy megfelelő tömeg rádium vonzza ezt a kiszakadt darabkát, az ürességen keresztül...

— Hatszáz millió... — állt el lélekzete az asszonynak. — Mennyi az?

A fiatal ember a csillagos égen nézett körül, hogy valami példát találjon.

— Látod azt a vörös, picinyke pontot? Az a Saturnus, aminek a gyűrűit multkor mutattam neked, teleszkópon... Éppen jó példát találtam, a spektrál-analízis kiderítette, hogy a Saturnus félfolyós anyagában nagyon sok a rádium... Mármost tegyük fel, hogy a rádium, ez a titokzatos, ismeretlen elem, amiből oly kevés van a Földön... ez az ördögös anyag, ami felforgatta nehezen összetákolt kémiankat s miatta újjá kellett formálni minden elméletünket...

Hirtelen megállt, elgondolkodott. Aztán különös, vontatott hangon folytatta. Maga elé beszélt, a szeme kitágult — ez az új lehetőség most alakult agyában.

— ...Miért ne?... Egy más világ kiszakadt darabja nyilván... egy távoli másik világnak, ahol másféle minden nehézkedés... igen, egy darab meteorit ez, itt a zsebemben... talán a Saturnusból egy darab, ami idetévedt a Föld-

re... és most felforgat minden földi törvényt... mert ekkora vonzást és ekkora taszítást mi nem ismerünk. Ó igen... egy darab kiszakadt Saturnus... és rettenetes volna, hogy egyszer a taszítás, amivel ama bolygó e porszemet kilökte magából, egy pillanatra vonzássá alakulna...

— Ugyan... — szólt közbe az asszony.

A tanár tűnődött, odavetve mondta csak:

—... Miért ne?... hisz erre itt a Földön ezer a példa... A folyóssá vált gáz-atom taszítása már atomvonzássá alakult... ehhez csak a hőmérséklet változása kell... egy ilyen hőmérséklet-változás a Saturnuson... egyetlen pillanatra... és minden rádium szédítő sebességgel repül vissza helyére, magával rántva mindent, ami rokon vele...

— Rokon...?

A tanár félig nyitott szájjal, feszülten meredt maga elé. Most már nagyon különös dolgot érzett.

— ... Igen, rokon... Ki tudja?... Hiszen minden elmélet megingott az utolsó tíz év alatt... Anyag és erő... mindegy... Egyszer azt mondtam magamnak, egy sétatéren történt, emlékszem, megdöbbenve a gondolattól, mert hirtelen jött, mint a villámcsapás: »Az anyag li-mese az erő«. Az anyag legkisebb része nem anyag már, hanem erő... Erő, életerő, lélek, ha úgy akarod... És a rádium... mely már itt a Földön erővé alakul... előttünk... az egyetlen, a döbbenetes... az ismeretlen... És a lélek... az agy emanációja... az erővé, lélekké alakult agyvelő... igen... a lélek az agyvelő emanációja... érted ezt?... a lélek, az egyetlen, mely úgy jön létre, mint a rádium energiája... és a

rádium... az egyetlen anyag, mely úgy emanálja az erőt, mint ahogy az agy emanálja absztrakt lényüket, a lelket... a rádium, igen... és a lélek, a radioaktív értelem... ha egyszer minden, ami taszítás volt, vonzás lesz megint... és minden rádium visszarepül... és minden értelem felszabadul... és minden lélek elmene-kül... elszáll... a rádiummal...

Az összefüggéstelen, rapszodikus szavak úgy töredezték elő, mint mikor egy égő házból, a nyitvahagyott ablakokon keresztül, egy-egy lángnyelv kicsap. Az asszony nyugtalanul nézett emberére.

— Bibi, — mondta és rátette kezét a férfi karjára.

A fiatal ember megrázta magát és egy pillanatilag kifejezéstelenül meredt az arcába. Egyszerre hangosan elnevette magát.

— Látod, milyen ostobaság. Hja, a rendszer, a rendszer, mondta az öreg ma délután. A jó öreg Kant megírta minden lehető metafizika jövőjét... Ez persze nem volt közte. Igaza van neki. Micsoda gyerekes, hebehurgya dolog.

Egypárszor végigsimított homlokán, aztán csupa meleg mosolygás és szerelem volt, mikor magához szorította a meleg asszonytestet. Suttogott és lágy volt a hangja.

— Vonzás... taszítás... Micsoda bolond beszéd... Van-e vonzás, ami innen kiszakít, ha te nem akarod? Van-e vonzás ennél nagyobb?

És magához szorította a mellét. Az asszony hozzábújt, mint egy macska.

— Emlékszel... — súgta, — mikor jegyben jártunk... Füzesen... te azt mondtad, hogy a Saturnus gyűrűje jó lesz az újjamra...?

A férfi nevetett, mint akit csiklandoznak.

— Hahó! A jó kis Saturnus! Az ám!

Fölnevetett az égre, intett a csillagoknak. E percben úgy látta őket, mint hatéves korában, mikor a nagymamája mesélt, karácsonyestén, kint, az üvegház elején — és azt mondta, hogy a csillagok kis gyertyák, amiket Jézuska gyújtogat az égi karácsonyfa lombjaira. És elaludt a felesége karjaiban.

II.

Tizenegy órakor délelőtt sütött a nap, villamosok csilingeltek, rikkancsok kiabáltak, az irodákban percegett a toll, a csarnokokban tarka főzelékek és véres mészárosok. A fiatal tanár gondolt egyet, a rövidebb utat választotta, átvágott egy közön és ott is volt az egyetemen. Sietett, tizenkettőre kellett találkoznia az öreg tudóssal, hogy visszaadja neki az elemet: délután kísérleteznek vele, úgy volt. Reggel kicsit kábultan kelt fel és a házak körvonalai furcsán hullámozottak. Még később, akkor is, emlékezett rá, hogy magában valamit mormogott »anaemia« vagy ilyesmit, mert szédült és szívdobogást kapott. Ezt akkor mondta magában, mikor a liftbe lépett — még látta a szolga elcsapódó arcát, amint az üvegajtó bevágódott. A szolga volt az utolsó ember, akit látott. A rémület a második emeletnél fogta el. Fuldoklósszerű érzés volt. A második emelet rácsa elferdült és a lift lebegni kezdett, mint egy ballon captif, aminek elvágjuk a kötelét. Mi az, mondta ijedten, csak nem történt valami? De a lift felfelé szállt: tehát nem szakadt le. Még ezt is mondta magában: mindjárt a negyedik emeletnél leszünk és megállunk.

Mi az, mondta utoljára és még nevetni is próbált, mint mikor egy rémképet riasztunk el; higgye azt, hogy nem félünk tőle s tűnjön el — higgye azt, hogy nem félünk tőle s tűnjön el — mi az, feljebb megyünk?

Aztán figyelni kezdett és számolt. Lefelé nézni nem mert egyelőre: halvány mosolyban torzult el szája, tehetetlen dac fogta el. Jó. Hát akkor lássuk, mi lesz. Végre mégis megborzadt: most elhatározta, hogy nem gondolkodik addig, míg meg nem állanak.

Sokáig, hihetetlen sokáig tartott ez és nem bírta tovább. Úgy tűnt, hogy hosszú, hosszú, hosszú órákig nem mert gondolkodni: az értelem elzsibbadt és most kínosan nyujtózott egyet — valami tompa, monoton zakatolást hallott, úgy emlékezett, hosszan és sokáig, olyant, mint a vasút zakatolása. Kínosan szedte össze tudatát — emlékezett rá, mi történt és most lefelé fordult.

A sötétségben, ami most körülvette, hidegen, nyirkos borongással próbált tájékozódni. A csilagos eget látta és még a tájat is meg tudta határozni: az ott az Alcione képlete — erre a Kis Göncöl, amit gyerekkorában úgy szeretett. De alatta — vagy fölötte volt? nem tudta — egy óriási, kietlen korong derengett halaványan. A korongon árnyékok húzódtak keresztül. Egyszerre meglátta Amerikát. Igen, világosan meglátta: az ismert, karcsú vonal, kissé ferdébb, mint ahogy a térképről ismerte. És ekkor ordítani, ujjongani akart és mérhetetlen vágy fogta el, hogy valakivel közölje ezt a félelmes gyönyört. Hát mégis, hát mégis, szörnyűködött ijedt, hihetetlen örömeiben — hát mégis, hát így van, hát megláthatjuk, én és akárki — vagy csak én? Madách jutott eszébe és tizenhatéves lelkének

elfeledett abstrakciói elevenedtek meg ragyogó intenzitásban. Ó, igen! tudta ő ezt, érezte egész nyomorult életén keresztül, hogy a halál szorongó, ostoba képe a buta test szuggesztiója volt csak — és kacagni tudott volna azon az ostobaságon, hogy egy-egy pillanatra ő is hitt'a halálban.

De ez nem tartott soká: egyszerre éles fájdalom következett, az örülethez hasonló és valami zagyva, kusza gomolyag, kivárhatatlan tompaság; — ebbe beleveszett.

És hogy most mi múlt el: évszázadok, vagy évezredek, azt csak sejtette. Sejtette, mint ahogy ébredéskor, bár öntudatlanul hevertünk sokáig, halványan érezzük: mennyi idő múlhatott el, míg mellünkön nehezült az álom.

Először akkor jutott eszébe, hogy az elmúlt időt elképzelje, mikor egyszer a láthatár felé fordult és a vöröses ködtenger fölött megint megjelent az a parányi fényes csillag, szemben az ég hármaskörével, amelyről akkor tudta már, hogy: a Nap. Eltűnődött és körülbelül négyszáz esztendőre becsülte azt az időt, míg ideért — visszafordult az időben is és azt a pontot, mikor ő ott állt a lift alján s a szolga becsapta az ajtót, meglátta végre, — meglátta, olyan távolságban, mint amekkora távolságban a Történelmet érezte azelőtt — mintha nyolcadik Henrikre gondolt volna, vagy Stuart Máriára — ezt érezte egyszer Londonban, a Tower előtt és Madridban, az Oroszlán-udvar közepén: — ezt az ódon, dohos levegőt — így csapódott be az ajtó mögötte, mikor a Bastille pincéjéből fölvezette a régiség-őr.

Körülötte az örök, egyhangú, nyúlós köd. A ködben szétfolyó alakok nyújtóztak, kitágultak, összehúzódtak megint: egyszer elhatározta, hogy közelebből nézi meg őket, de belefáradt ebbe a

gondolatba, tudta, hogy nem érdemes. Ugyanígy vetette el magától, reménytelenül, azt a gondolatot is, hogy egyszer nagyobb utat tesz ebben a sűrű, félfényű ködben, hogy talán eljut valahová, valami szilárdabb partot talál. Eszébe jutott, micsoda óriási gömb az, ahová sorsa vetette — hogy évekig gázolhatná az iszapot és felhőket, melyeknek fenekén ragadós enyű sötétlett — s százmillomodrészét se járhatná be kerületének. Az az erő, mely iderántotta, megszűnt; se repülni, se távolodni nem tud többé s nem is fog soha már.

S hogy ezt belátta s megértette: nem mozgott többé, vagy csak alig. Láttá ezerszer, meg ezerszer felkelni és leszállani a Nap piciny csillagját: felkelni és leszállani újra. Henyén és tünődve ült egy gőzoszlop tetején — nézte az öblös, fekete égboltot és a csillagokat s a hármass gyűrű tűzvörös íveit, feje fölött. Alatta gomolyogtak az ellenséges anyagok — ez az örök, unalmas kotyvalék, ez a langyos, lomha libabőröz tömeg, mely oly távolra bukott a Nap forró hullámától, hogy kihűlve összeállni se tudott — így kering most az űrben a nagy buborék, lazán és tehetetlenül: nagy massa iszap, melyből nincs kilábolás.

Eleinte érdekelte, vannak-e élő lelkek itt, vagy élő tenyészet. De letett erről is: a szétfolyó, párás ködben mozogtak néha alakok, de nem tartotta meg alakját egy se és soha — és elcsüggedt és elfásult. És századok múlva rájött, hogy a Földről nem került ide senki — egyedül van, egyedül és nincs kinek elmondja, hogy egyedül van. A Fénnnyel és Hövel beszélt néha, de azok nem értették, mikor arról beszélt, hogy a lélek néha egyedül lehet — és ő nem

tudta ezt megmagyarázni, mert maga is homályosan emlékezett csak rá, a testi értelem régi, régi, megfoghatatlan gyermekkorára: — egy-egy pillanatra villant föl előtte, mint egy emlék kétéves korunkból. A Földről is beszélt és azok tudták is, hol a Föld, de mikor azt mondta, hogy ő oda való, csodálkozva kérdezték, hogy lehet a Lélek valahová való? És ő maga is eltűnődött és meghökkent. És elhagyta őket.

Igen! A Föld. Mert néha fájdalmas, feszült erőlködéssel próbált emlékezni rá. Kiült a gőz-oszlop tetejére és tekintetét mereven befúrta a Multba. A Nap piciny csillagja mellett, néha úgy rémlett, egészen apró, porszemnyi szikra villant meg és ő tétován, naivan elmosolyodott — igen, kapta el fuldokolva az emlékét — igen, ez volt az.

És egyik régi, régi kép a másik után villant fel. Ezermillió mérföld... igen, ó, messze, messze, messze volt végtelenül. Talán nem is igaz, tűnődött néha... talán csak rémkép... De hogyan kísérthet fejében mégis az emlék, mint az álom? És nem tudta már: álom volt-e csak, itt, a ködben és éjben — vagy valóság, az ő teste. A testére sokszor gondolt, határozottan emlékezett rá, hogy volt, csak azt nem tudta már, milyen volt. Néha hosszúkásnak látta és zöldesnek és mindenféle ágak és bogak nyúltak ki belőle — de aztán eszébe jutott, hogy az mégse ő volt, hanem valami, amit Fáknak és Természetnek nevezett. Egyszer, egy pillanatra, mikor nagyon erőlködött, eszébe jutott egy arc: középen két nedves folt, erről már nem tudta, mi lehetett.

Ebbe görcsösen belekapaszkodott és gyakorolta magát, hogy eszébe jusson. És egyszer-

kétszer sikerült elég világosan emlékezni rá, a messze multból és távol térből. Hosszúkás, ke-
rek arc volt — két ibolyakék csillag imbolygott
rajta és egy halványabb, vöröses — egy kicsi,
fehér, hosszúkás tárgyat látott a közelében —
és megint iszonyúan erőlködött, mert homályo-
san úgy rémlett neki, hogy régen, régen, ezer
esztendeje talán, úgy volt, hogy erre a fehér kis
rudacskára neki rá kell tűzni a tűzvörös ívet,
ami a feje fölött lángolt, a Saturnus gyűrűjét.

De hogy miért és mikor és hogyan történt
ez, soha nem jutott eszébe többé!

És lassanként elmosódott ez is, kínosan s
végtelenül szomorúan: elmosódott a gondolat,
hogy teste volt s odatartozott valaha a Föld-
re... és egyre több és több köd vonult fölébe
— és nem maradt semmi az egészből — egy
végtelen, egyenletes bánat csak, nehéz bánat,
olyan, mint a Hő, vagy a Vonzás, mely egy-
hangúan s ridegen hajtja a golyókat a téren
át, hajtja és kerengeti egyre, s össze nem ér
s nem csap össze soha egyetlenegy se — távol-
ban, érzéketlenül kerengenek s nézik egymást,
egyetlen szemükkel.

III.

A fiatal tanárt délután kettőkor találták
meg a liftben. Az első kórboncolás szívszélhű-
dést állapított meg, — később, ruhái közt talál-
ták meg a rádiumot és felmerült a hipotézis:
hogy a rádium emanációja megbéníthatja a
szervezet bizonyos működéseit. Kísérletek is
történtek ezirányban: mindenesetre eltiltották
az egyetemen, hogy a zsebében vagy a testén
hordjon akárki a veszedelmes elemből.

I.

Az író harmadik hete dolgozott a drámán. Három hete visszavonultan élt, nem érintkezett senkivel: a botrány, ami ezt a kényszer-egyedüllétet előidézte, nagyon alkalmasan érkezett, irodalmi szempontból. Egyéb szempontokból egészen úgy hatott az íróra, mint ahogy akármilyen közönséges emberre hatott volna. Mikor az emlékezetes estén a nagy étterem asztalánál megjelent az oroszánvadász és szó nélkül karonfogta a sárgahajú nőt, egyébiránt jogos és régi tulajdonát, miközben a megrendült író kézfajjal megütötte: — akkor az író egy pillanatra azt az egyszerű és elemi mérgeződést érezte, amit gyerekek tapasztalnak, ha egy erősebb fiú elveszi a vajaskenyeret. Látva a nő remegését, hirtelen úgy jött, hogy mérgesen kiöltse nyelvét az oroszánvadászra és hangosan kihirdesse: igenis, a sárgahajú nő magától eljött hozzám és az enyém volt, maga pedig egy oktalan és bornírt barom, akárhány embert lőtt már agyon párhajban, maga, maga szarvasmarha.

De mindezeket nem tette, szépen egyedül elment sétálni, sétált a Dunaparton és ellágyult. Bolond fejével egyszerre rájött, hogy milyen

jó egyedül sétálni. A munkások zsákokat vittek, a Lánchíd halkan remegett az éjben, — és a Lánchíd közepén, egy pillér fölött, váratlanul remegő izgalomban és még félénk ujjongással találkozott lelkével a Téma. Először csak halvány körvonalait látta meg, túl, a Jánoshegy sötét rajzában, aztán döbbenve, elálló szívveréssel ismerte meg a gondolat kemény magvát, melyet e hangulat ködösen emelt ki a mélyből. Mire lefeküdt, az egész dráma fel volt építve, felvonásokkal együtt.

Másnap aztán megtette azt a szépen fogalmazott és hihetetlenül lovagias nyilatkozatot a segédek előtt, hogy így meg úgy, önagyságát mindig tisztelte, igényt nem támasztott rá soha és szívesen verekszik érte, de kijelenti egyúttal, hogy az oroszánvadász felháborodását maga is jóhiszeműnek és tévesnek bár, de jogosnak tartja. Ezután következett az oroszánvadász heves bocsánatkérése és az író körül csend lett. Lehet, hogy mások is sejtették, ő maga biztosan tudta, hogy egyszerűen gyáva volt és félt a haláltól. Valószínű, hogy a nő is így tekintette az elintézését, kitünő nemi ösztönével megszimatolta, nem tért vissza titokban sem; az író jól tudta, hogy megveti, mert nem akart meghalni érte. És csodálatos, erre a megismerésre, bár a nőnek igaza volt, az íróval valami nagy nyugalom fogta el. Kissé csodálkozva, de könnyedén megállapította magáról, hogy tehát ő gyáva és így nem érdemel nőt.

Ezekben a napokban saját magáról bizonyos objektív közönnyel gondolkodott: lírai élete nem érdekelte. Egész lelkét és minden képzeletét a Téma rabolta magának, önkívületben élt. Lázas kezei sebesen és nyugtalanul babráltak

a mese nehéz anyagában, — uccán, éjféiben, az ágyban, hirtelen jött rá, felugrott, szobájába futott, egy szót, egy mondatot írt le, egy színt rakott fel idegesen. Így alakult a Dráma, — keze-lába lassan, símán, kemény és nyugodt formákban bújtt elő a kusza és zavaros anyagból. Egyik szál szülte, húzta a másikat, — egyetlen szál összefogott mindent és kacskaringós vonalaiban selyemgubót gömbölyített lassanként az író feje köré. A gubó egyre sűrűbb és nehezebb lett, de ő fogta a szálát, nem engedte ki kezéből, mert újra kell kezdeni, ha egyetlen ponton elszakad.

Egy nap lelkendezve futott fel szobájába. Egy képet látott meg útközben, emlékei közt kutatva újabb színekért, — egy jellemző és éles vonást, mely alkalmas volt, hogy a Dráma gondolatát plasztikusan, keményen hozza a háttérből.

Három óra alatt, gyors, lelkendező szavakban írta meg ezt a jelenetet: az író, önmaga áll a hídon, szemben a lemenő nappal. Egy embert húznak ki a vízből. Megjelenik az asszony. Most ama kegyetlen és borzongató párbeszéd következik, — kiderül, honnan jött az asszony és hogyan. És mindennek dacára, az elszéledő tömeg után, együtt mennek el, sírva és remegve egymástól, a művész lakására: — és kiderül, hogyan lett akkor is, először, az övé.

Letette a tollat, felugrott, levegő után kapot. Izgatottan szaladgált percekig. Most érezte: a Dráma túl van a legmagasabb pontján, ahová eddig emberfölötti erővel feszítette, most nyugodt, csendes decrescendo következik, hogy aztán egy ködös akkordba merüljön és haljon el a gondolat.

Nagyot sóhajtott, boldog volt. Még egyszer elolvasta a kéziratot. Ekkor éles, metsző szúrás érte agyát, — mint valami rémes, nyikorgó és hasogató hang, egy zenemű harmóniáján keresztül — valaki beverte az ablakot, a hangversenyteremben.

Még egyszer belenézett a kéziratba. Igen, ez így van, nem tévedett. Ha ezt a jelenetet eljátszák a színpadon, ebből az oroszánvadász megtudja, hogy a sárgahajú nő az ő kedvese volt. Nem lehet máskép, határozott dolgok vannak itt, határozott utalások, amiket csak ők hárman ismernek s amiket ő csak akkor ismerhet, ha...

Az író lehajtotta fejét a papírra és fáradtság fogta el. Még sokáig ült ott az asztalnál és nagy sivárság és üresség ült vele szemben, a szoba túlsó felében. Lefeküdt és fáradtan határozta el, hogy majd másnap, másnap átdolgozza a jelenetet.

És másnap átdolgozta. Szavakat húzott ki és mondatokat változtatott. De nem bírta elolvasni az egészet, — felében lecsapta a papírt, értelmetlen és ostoba volt az egész.

Két hónapig nem foglalkozott a Drámával. Eljárt megint a kávéházakba, kísétált: éjszaka barátaival mulatott. Elment a tengerpartra, nőkkel barátkozott meg. Inni kezdett és egyszer megdöbbenve vette észre, hogy lelkileg úgy viselkedik, mint a csalódott szerelmes, akinek bánata van.

Egy este aztán megnyugodott és kibékült. Ez a tengerparton történt, — egyedül maradt a tiszta vizekkel. Az író ekkor a halálra gondolt, végtelenül boldogan és világosan. Most halljuk még egyszer, egészen — mondta képze-

letének határozottan. És a tengerpart csöndjében végiggondolta darabját. Azon az éjszakán még vonatra ült és hazatért.

II.

A premiér tumultusában nagyon nyugodt volt már és előkelő. Az ujságírókkal mosolygó fölénnyel beszélt.

— Igen, — mondta az ujságíróknak — nekem is nagyon tetszik. Bizonyosan a legjobb darabom. Egész és kerek és becsületes. Igen, uraim.

Magában lázas, kusza, hóbortos jelzőket tudott volna mondani csak. Egész élete úgy feküdt előtte, mint egy távoli álom. De külsőleg tökéletesen csinálta. Legszebb frakkja ruganyosan feszült meg derekán: gomblyukában vörös azalea égett. Az utolsó felvonás végén jelent csak meg: addig otthon ült és nyugodt, tiszta szavakban írta meg irodalmi végrendeletét. A mámoros, fülledt tapsviharban fehérén, ajka körül gúnyos és mégis szelíd mosollyal bukkant fel, egy pillantással végignézett a páholysoron és nyugodtan bölintott magában, mikor szeme az oroszánvadász elborult, megvadult tekintetét érte.

Meleg himnuszokat zengenek róla fiatal, ábrándos írók, hogy milyen férfiasan, nemes fölénnyel halt meg: — de a kaszinó ifjú tisztjei is kellett, hogy egy elismerő biccentéssel tiszteljenek az író férfias és abszolút fair magatartásának: »úgy viselkedett, mint egy katonatiszt«, mondta valaki, kissé raccsolva. Készült a halálra, végrendelet volt a zsebében — és e

mellett minden mozdulatára ügyelt. Kétszer lemondott a lövés jogáról, mosolygott és egyik segédjéhez fordulva »szegény szarvasmarhának« nevezte az oroszánvadászt. Az oroszánvadász felhördült a dühtől és akkor célzott olyan jól. Mikor mellében érezte a golyót, az író legyintett, ő maga mondta meg az odafutó orvosnak, hogy halálosan találták. Úgy halt meg, mint a középkori lovag, aki Palesztinába megy, egy szál karddal kezében és szívében néhány frázissal.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Vasárnap délután találkozunk.

Talán a feketémbe volt elegyítve a méreg, vagy a cigarettámba. Elszívom a cigarettát és az uccára mék. És akkor érzem, hogy kúszik fel a koponyámba. Ki ismeri közületek?

Valami nagy csodálkozással kezdődik. Eszembe jut, hogy délelőtt hangosan énekeltem, aztán felindultam, sírtam egy levélen, a szeretőmre gondoltam, nagy, mérges pisztollyal főbe akartam löni magam, de úgy, hogy durroгjon, villámlás, mennydörgés, zuhanás. Nirvána, fekete szárnyak suhogása, csöndes temető, holdfény, bosszú, halál. Keresztbe egy fekete angyal. Miszticizmus, Ding an sich, feltámadás. Végtelenség.

Mi volt ez délelőtt? Egy szót se értek az egészből. Hiszen az egészből egy szó se igaz. Sok ember jár, jönnek-mennek. Vasárnap délután kibújnak a lyukakból a munka rosszszagú sajtkukacai és úgy tesznek, mintha nekik is szabadna élni, sőt csakis nekik. Kimennek hintázni a Városligetbe. Hangosan beszélnek, mi is itt vagyunk, mondják, sőt csakis mi vagyunk itt. Nem értem, nem értem, nem értem az egészet. Nem értem, mit csinálnak. Szeretném megkérdezni valakitől, hogy miért van ez a tolongás. Ez az ember, aki most szembe jön, miért nem megy ellenkező irányba, hát nem mindegy? Nekem egészen mindegy. És miért állnak egy-

más mellett a házak olyan fontosan: a villamosok is milyen fontoskodva, milyen hangosan csilingelnek. Mindenki olyan biztosan siet, jön-megy — mintha valamire készülnének itt. Mire készülnek itt, kérem szépen? Én nagyon jól tudom, hogy semmire se készülnek; hiszen ezt már évek óta látom így és semmi se jött ki belőle. De hát mi a fontos akkor?

Az embernek fontos a keze, meg a lába, meg a feje. Az igaz, már az elemibe tanultam, hogy a kéz kell, hogy az ember dolgozzon vele, a szem is kell, hogy az ember lásson vele, a száj is, hogy egyék vele. Az egyes részeknek tehát van célja. De mi célja van az egész embernek? Az egész embernek semmi célja nincs. De igen, aszongya, mert az egész ember a társadalomért van, igaz, persze. De mi célja van az egész társadalomnak. Hja úgy.

Mégis furcsa, hiszen délelőtt értettem. Igen, igen, már emlékszem. Délelőtt azt mondtam: Végtelenség. Semmi. Tudom, tudom, nagyon messze, annál is meszebb. Jó, hiszen elhiszem és értem is, de jelent ez valamit nekem? Délelőtt jelentett, mert izgatott és érdekelt. Ha nem érdekelt volna ez, elaludtam volna. Ezek is elaludnának, ha rájönnének, hogy semmi célja ennek a sürgés-forgásnak. Ők azonban azt felelik: de bizony, azért nem alszunk el, kimegyünk a Városligetbe szórakozni, hintázni, célbalőni, nem únjuk el magunk!

Hm. Hát én mit csinálok olyankor, mikor nem únom magam így! Homályosan, ködön keresztül emlékszem. Igen, igen, könyvek, eszmék, sírok, nevetek, felindulok, a szeretőmre gondolok, meg akarok halni, de dörgő felhők közt zuhanni mélységekbe — és azt mondom:

Végtelenség. Úgy, persze. Hát én így szoktam szórakozni, azért nem úntam magam eddig.

Nekem hát ez ugyanaz, mint nekik a hinta, meg a célbalövés. De hát hogy is van csak akkor a világ? Lássuk csak.

Kezdetben volt az Unalom. És mondá az Úr: legyen Szórakozás, mert így elalszom. És gondolt magának kis golyókat és lökdöste őket jobbra-balra. Hat napig így szórakozott az Úr. Hatodik nap délután nagyot ásított, majdnem elaludtmegint. És gyorsan gondolt magának embert.

Az ember nagyot ásított és majdnem elaludt. Gondolt magának istent és hintázott rajta, célbalőtt vele hatezer évig a Városligetben. Én is köztük voltam és elúntam magam. Gondoltam magamnak Igazságot, Életet, és Halált, csakhogy el ne aludjak. Gondoltam magamnak szeretőt és könnyeket és rettenetes fájdalmakat, hogy el ne aludjak. Nem emlékszel? Délelőtt sírtam és fejemet a padlóhoz vertem.

De hát ez mind csak játék volt, mert hiszen nem lehetett komoly dolog, elmúlt. Az abszolút, az egyetlen igaz állapot tehát az Unalom. Borzasztó.

Borzasztó. Ezen se tudok felindulni. Mindez nagyon szép és nagyon előkelő: az egész élet tehát küzdelem az Unalom ellen. Jó, jó, nagyon szép. De hogy magyarázzam el ezt nekik? Meg lehetne írni egy nagy filozófiai munkába, vagy verset lehet írni róla. Visszafordulok a József-körúton és eszembe jut egy barátomnak egy verse, ahol trombitának nevezi magát.

De hiszen ez nem igaz, az ember nem trombita. És nekem ez a vers tetszett? Persze szórakoztatott, hogy az ember trombita.

Nem, nem, ez elviselhetetlen. Milyen hangosan beszél mindenki. Átmegyek a másik ol-

dalra. Nem érdekel, nem érdekel. Mit tegyek? Egészen bizonyos vagyok benne, hogy mind szamarak, mert hiszen világos csak olyan agyvelő lehet, amelyikbe semmi sincs beleírva. Akkor hát mit néz engem az az úrodaát? Nini, idejön, ismerős.

Hogy hogy vagyok? Köszönöm, jól. Tegnap elvesztettem a vagyonomat. Köszönöm, nagyon jól. Jól, jól, jól. Tramtadaram. Parancsolja, hogy még egypárszor elmondjam? Elmondhatom. Hogy egy kicsit ideges vagyok? Dehogy vagyok ideges. Ön azt kérdezte, hogy vagyok, ez tehát nyilván érdekli önt. Nézze kérem azt a házat. Látja, ott a negyedik emeleten egy szenvedélyes természetű úr most harapja le a szeretőm balfülét szerelmi elvakultságban. Köszönöm, nagyon jól vagyok; azt hiszem, el fog rohadni a lábam, egy nagy daganat van rajta. Pardon, ön azt kérdezte, hogy vagyok. Hát most hallgassa végig, ha érdekli. Látja, engem nem érdekelt, de önnek nyilván fontos. Tehát tudja meg, hogy a hasam is fáj, most veszem észre. Óhajt még valamit tudni rólam, vagy már talált valami más szórakozást? Alászolgája.

Elviselhetetlen. Miért mosolygott ez az ember. Hiszen egészen bizonyos, hogy semmi célja nincs az arcának.

A szeretőm levelet írt. Kérem, fontolja meg, azt írta. Mit fontoljak meg? Kérem, nagyon szívesen megfontolom, ha tetszik. Mit tegyek?

Az az ember, az az ember, mit akar az az ember? Az is felém tart és mosolyog. Persze, ismerem. Átmegyek, borzasztó, hiszen ez is megszólít.

Hiába, az ember jön felém. Olyan léptekkel, mint valaki, akinek igen fontos elintézni valói vannak. Rám néz, köszön, megfordul, mosolyog, megáll. Én is megállok. Összenézünk.

Mi tetszik? Hogy mit csinállok? Azért állított meg, kérem? Hát kérem, tessék mondani, mi tetszik? Kérem, ön megállított engem, hát tessék megmondani, van valami mondani-valója? Mit néz, kérem? Ön megállított, beszéljen, miért állított meg?

Ráordítok:

— Mi tetszik? Miért állított meg?

Néz és vigyorog. Csak úgy, mondja. Hát nincs semmi mondanivalója? Csak úgy! Csak úgy megállított és nem tudja, miért?

Pofonverem, hogy elesik. Rátaposok, kitalapozom a belét, széttapozom a flaszteren, mint egy rohadt barackot, csak egy folt marad belőle.

Továbbmegyek.

És most mi lesz? Jöhet még, ami érdekel? Igen, emlékszem. Ezt úgy szoktam mondani: a Halál — és borzongó érdeklődés fog el olyankor. Végtelenség, mondom olyankor. De hiszen nem is igaz, a Halál se igaz. Ezt is csak kitaláltam az Unalom ellen: csörgő játékszer volt és mindenféle pántlikát akasztottam rá, ilyen felírásokkal: Megsemmisülés, Nyugalom, Végtelenség. Öröklét. Csak ezeket a szavakat nem használtam: Semmi és Unalom. Különben pedig mit jelent az, hogy Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank? Ezéppen annyit jelent, mint a Végtelenség.

Egy morgue-kocsi jön szembe, fekete mászas, otromba hajó. Kocsis, hé! — álljon meg, fáradt vagyok; — játékszerem, az Eszme, kiesett kezemből. Kinyitom hátul az ajtót: — hús levegő csap meg. Bemászom a felső rekeszbe. Két hullát szétütök, helyet csinállok magamnak, nagyot, hosszút ásítok, behúnyom a szemem és akkorát nyújtózkodok, hogy a csontjaim beleropognak. Mehet.

TARTALOM.

	Oldal
Cipőcsokor	5
Esik a hó	11
Két verssor között	24
Melankólia	29
Az asszony	40
Könnyek	48
Verkliszó	65
Az intő	77
A pilóta	84
Jó vice *	90
Pierre	95
Találkozás egy fiatalemberrel	103
A rossz álom	110
Gurul a pénz	124
A lift feljebb megy	131
Művészbecsület. I.	141
Unalom	147

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

